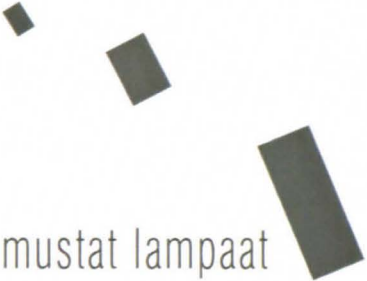

mustat lampaat

s u o m e n l i n n a n
lä n s i - m u s t a s a a r e n
k e h i t t ä m i s s u u n n i t e l m a
d i p l o m i t y ö 3 . 5 . 2 0 0 6
t t y a r k k i t e h t u u r i n o s a s t o
t e k i j ä : p e k k a s a a t s i
t a r k a s t a j a : t o r e t a l l q v i s t

mustat lampaat

s u o m e n l i n n a n
länsi-mustasaaren
kehittämissuunnitelma
diplomityö 3.5.2006
tty arkkitehtuurin osasto
tekijä: pekka saatsi
tarkastaja: tore tallqvist

Kiinnostukseni sekä vanhaan rakennusperintöön että uuteen arkkitehtuuriin johdatti minut valitsemaan diplomityöni aihepiiriksi täydennysrakentamisen suunnittelun historialliseen ympäristöön. Tähän Suomenlinna tarjosi maamme oloissa ainutlaatuisen miljöön. Lisäksi koin ammatillisesti innostavaksi perehtyä syvällisemmin restaurointiperiaatteisiin ja muihin vaikuttimiin täydennysrakentamisen suunnittelun taustalla. Suomenlinnaan parhaillaan tekeillä oleva asemakaava tarjosi myös hyvän tilaisuuden ottaa osaa keskusteluun alueen kehittamisestä.

Täydennysrakentamis- ja restaurointikeskustelun pohjaksi tarvitaan kouriintuntuvia ja selkeästi kantaaottavia suunnitelmia. Nähdäkseni eräs keskeinen restauroivan arkkitehdin tehtävä on juuri tämä: luoda konkreettisia esityksiä siitä, mitä periaatteiden ja arvovalintojen muuttaminen rakennuksiksi ja rakenteiksi voisi tarkoittaa. Suomenlinnan kaltaisessa ympäristössä on helppo ajautua liialliseen varovaisuuteen täydennysrakentamisen suhteen, jolloin uusi pyrkii mahdollisimman vähän heikentämään vanhaa ympäristöä. Täydennysrakentamisen pitäisi selkeästi parantaa ympäristöään, muista syistä siihen ei tulisi ryhtyä. Onneksi Suomenlinnassa ei ole sorrutu hissutteluun, vaan uudet lisäykset ovat pääosin rohkeita ja myös onnistuneita. Suomenlinnan hoitokunnan suunnittelu-päällikkö Heikki Lahdenmäki on todennut, että uudet rakennukset kuvaavat aikansa arkkitehtuuria, mutta sopeutuvat ja alistuvat ympäristönsä historiallisiin puitteisiin – ruotsalaisen ja venäläisen kerrostuman päälle rakennetaan suomalainen. Tämän tiedostaen olen omassa suunnitelmassani lähestynyt täydennysrakentamista vapautuneesti, jotta aiheesta saadaan viriämään kunnollinen keskustelu.

Helsingissä suomalaisen työn päivänä 2006

Pekka Saatsi

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KÄSITTEITÄ

LÄNSI-MUSTASAAREN SUUNNITTELUN JA RAKENTAMISEN HISTORIA

Länsi-Mustasaari osana Viaporin merilinnoitusta ja Suomenlinnaa

Länsi-Mustasaarelle laadittuja suunnitelmia vuodesta 1970 alkaen

Rakennusten sekä linnoituslaitteiden historia ja nykyinen käyttö

RESTAUROINTIPERIAATTEET MUUTOKSESSA SUOMENLINNASSA VUODESTA 1970 ALKAEN

Restaurointiperiaatteet ennen ja nyt

Kruunulinna Ehrensverd restaurointiperiaatteiden muutoksen esimerkkinä

Länsi-Mustasaaren huoltokeskuksen jälkeistoteutushanke restaurointiperiaatteellisena ongelmana

Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvitys 1984

Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvitys 1985

Suomenlinnan Seminaari 1985

Toteutettuja täydennysrakentamiskohteita Suomenlinnassa

SUUNNITELMA

Länsi-Mustasaari asuinalueena, museona ja luontokohteena

Kehittämissuunnitelma

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LIITTEET

Liite 1: Lausunnot Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta opetusministeriölle

Liite 2: Lausunnot Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä

SUUNNITELMAPIIRUSTUKSET

Länsi-Mustasaaren asema on kaksijakoinen. Se on osa Suomen merkittävintä historiallista nähtävyyttä ja toisaalta Suomenlinnan saarista syrjäisin. Saarelle on kaavailtu yli 250 vuoden aikana monia suurusuuntaisia rakennushankkeita, jotka ovat jääneet pääosin toteutumatta. Ruotsalainen kausi jätti jälkeensä kolme kasarmia ja palan leipomoa. Venäläiset loivat yhtenäisen nurmivallirintaman. Suomalaisella kaudella saari on kulkenut pitkän tien punavankileiristä telakkavaiheen kautta Unescon maailmanperintökohteeksi ja osaksi Helsingin merellisintä kaupunginosaa.

Diplomityössäni tarkastelen Länsi-Mustasaaren rakentamisen ja suunnittelun historiaa 1700-luvulta alkaen. Ensimmäiseen maailmansotaan asti saaren rakentaminen perustui aikansa linnoittamisoppien hyödyntämiseen. Viime vuosikymmenten suunnitelmia leimaavat puolestaan tekijöidensä näkemykset restauroinnista. Tarkastelen työssäni näiden näkemysten muutoksia viimeksi kuluneiden 35 vuoden aikana sekä niiden suhdetta kansainvälisiin restaurointiperiaatteisiin. Lopuksi esitän oman näkemykseni Länsi-Mustasaaren kehittämisestä 2000-luvulla.

Suunnitelmassani olen täydentänyt saaren ympäristöä uusilla asuinrakennuksilla ja rantasaunalla. Uudet rakennukset sijoittuvat kolmeen selkeästi rajattuun saarekkeeseen, jotka yhdessä vanhojen rakennusten kanssa muodostavat ihmisen kokoista ympäristöä. Kokonaissommittelu noudattaa saarelle ominaista suurpiirteistä mittakaavaa. Lisäksi olen merkinnyt maastoon osan ruotsalaisten rakentamasta ja venäläisten purkamasta puolustusmuurista täydentämään kertomusta saaren historiasta.

Suunnittelemani rakennukset ja rakenteet edustavat reilusti oman aikamme arkkitehtuuria, mutta ottavat huomioon historiallisen ympäristön. Näin saaren jo ennestään rikas miljöö saa uuden ajallisen kerrostuman. Esittämäni materiaalit ovat paikan hengelle ominaisia, luonnonmukaisia ja kauniisti vanhenevia, kuten peittomaalattua puuta, säänkestävää terästä ja läpivärjättyä betonia.

ABSTRACT

Länsi-Mustasaari Island is part of Finland's most significant historical monument Suomenlinna, and at the same time the most outlying part of this sea fortress. During 250 years many grandiose visions have been planned on this island, but most of them have remained unfulfilled. The Swedish period left behind three barracks and a part of the bakery building. Russians created long solid ramparts. During the Finnish period the island has seen many phases from a civil war prison camp to a dockyard until it was inscribed on the UNESCO World Heritage List.

In my thesis I have looked into the history of planning and construction of Länsi-Mustasaari Island beginning from the 18th century. Until the 1st World War the construction of the island was based on fortification theories. The ideas that have been proposed during the recent decades have been strongly influenced by the restoration perceptions of the planners. In my work I have examined the alteration of these perceptions during the last 35 years, as well as their relation to the international restoration theories. Finally, I introduce my own vision for developing Länsi-Mustasaari Island in the 21st century.

In my plan I have accomplished the surroundings of the island with new dwelling houses and a seaside sauna. New buildings have been placed in three clearly limited groups that together with the existing buildings create a human sized environment. The overall composition follows the grand scale that is typical for the island. In addition, to accomplish the narrative of the history of the island, I have marked on terrain part of the defence wall made by the Swedes and detached by the Russians.

The buildings and structures present fairly contemporary architecture in my design, taking into account the historical environment at the same time. Thus, the versatile milieu of the island gets a new temporal layer. The materials I have suggested, for example painted timber, Cor-Ten steel and pigmented concrete are ecological, beautifully ageing, and inherent for the atmosphere of the place.

Rekonstruointi tarkoittaa rakennetun ympäristön tai sen osan toteuttamista uudelleen tietyssä ajankohtana olemassa olleeseen asuun. Rekonstruointi on yleensä ongelmallista, ja siihen suhtaudutaan varauksella. Kyse on kuitenkin mittakaavasta: restauroinnin yhteydessä joudutaan usein rekonstruoimaan pieniä yksityiskohtia, kuten listoja tai koristemaalauksia. Ympäristön autenttisuutta heikentävä suurten kokonaisuuksien, kuten rakennusten, rekonstruointi on kyseenalaista.

Jälkeistoteutus on toimenpide, jossa suoritetaan uudisrakentamista historiallisten, toteutumattomien suunnitelmien mukaisesti vanhalle rakentamistavalle uskollisena. Kuitenkin, jos suunnitelman ja toteutuksen välillä on esimerkiksi satoja vuosia, pelkästään nykyiset rakentamismääräykset ja kustannustaso tekevät kunnollisen jälkeistoteutuksen jokseenkin mahdottomaksi.

Historisoivasta rakentamisesta on kyse, kun ulkoasu kopioidaan vanhoista piirustuksista, mutta rakentamismenetelmät ovat nykyaikaiset. Tällöin historiankirjoitusta muokataan tavalla, joka saa aikaan epäluottamusta ja hämmennystä. Esimerkiksi Katajanokan merikasarmin (Carl Ludwig Engel 1836) itäisessä upseerirakennuksessa (Erik Kråkström 1986) toteutuu ristiriita jälkeistoteutetun julkisivuverhouksen ja kantavien betonirakenteiden välillä.² Tämä tekee kohteesta mielestäni historisoivan uudisrakennuksen.

Täydennysrakentaminen on vanhaa ympäristöä täydentävää uudisrakentamista, jolla on tiedostava suhde ympäristöönsä. Tiedostava suhtautuminen voi olla alistuvaa tai kontrastoivaa. Esimerkki vanhaa ympäristöä säestävästä modernista arkkitehtuurista löytyy Suomenlinnan Ison Mustasaaren kauppakorttelista, jonne Kari Järvinen ja Mikko Aho suunnittelivat 1990-luvun vaihteessa joukon puisia asuinrakennuksia.³ Oman aikansa arkkitehtuuria ilmentävä täydennysrakentaminen luo ympäristöön uuden ajallisen kerrostuman, joka täydentää ympäristön ajallista syvyyttä – joskin tällaista periaatetta on myös kritisoitu paikallisten erityispiirteiden huomiotta jättämisestä.⁴

Merkitseminen on paljon käytetty ja yhä mahdollinen keino tuhoutuneiden rakenteiden osoittamiseen. Toteutumatta jääneiden suunnitelmien merkitseminen ei yleensä ole perusteltua. Merkitsemistapoja on monia, usein käytettyjä ovat istutukset ja kiveykset. Haasteena on riittävän kertovuuden saavuttaminen eleettömin keinoin. Jos merkitsemistapa on kovin massiivinen, esimerkiksi tilaa rajaava, saattaa raja rekonstruktioon hämartyä. Merkitseminen on viime aikoina ollut esillä mm. Haminassa, jossa Arkkitehtitoimisto B&M Oy voittaneessa kilpailuehdotuksessaan on merkinnyt vanhan bastionilinjan kauppatorin pintaan kiveyksellä.⁵ Suomenlinnassa on parhailaan työn alla telakan entisen suuaukon merkitseminen.⁶

Kuva 2. Länsi-Mustasaari avomeren suunnalta.

LÄNSI-MUSTASAAREN SUUNNITTELUN JA RAKENTAMISEN HISTORIA

LÄNSI-MUSTASAARI OSANA VIAPORIN MERILINNOITUSTA JA SUOMENLINNAA

Ruotsalainen kausi 1748-1808

Länsi-Mustasaari kuului alusta asti Ehrensvärdin linnoitus-suunnitelmiin. Jo ensimmäisessä luonnoksessa Länsi-Mustasaarelle ja sen koillispuolella sijainneelle, pienelle Tallholmenin saarelle on sijoitettu kolmen linnakkeen avomerelle suuntautuva ketju. Länsi-Mustasaaren, kuten koko Viaporin, rakentamiselle tyypillistä on, että suunnitelmia tarkistettiin työn edetessä lopputuloksen jäädessä usein keskeneräiseksi. Työt aloitettiin vuonna 1749 bastionien Tessin ja Gyllenborg välisen kurtiin rakentamisella. Seuraavana vuonna olivat vuorossa bastionimuurit (kuva 3, s. 16). Kurtiini toteutettiin kasemattoituna toisin kuin bastionit, jotka olivat vain maavallin reunustamia rintamuureja. Kaponieri Löwenin suunnitelu ja rakentaminen Tallholmenille alkoi vuonna 1752, mutta rakennustyöt jäivät kesken. Kaponierista toteutui kolme kasemattia sekä rintamuri suunniteltujen kahdentoista sijaan.⁷ Tallholmeniin rakennettiin maakannasyhteys 1790-luvulla.⁸

Massiivinen huoltokeskushanke lisättiin suunnitelmiin vuonna 1753. Se oli suunnitelmana suurin koko Viaporin rakennushankkeista. Siihen kuului neljä peräkkäistä umpipihaa, joiden rajaamiin kivirakennuksiin sijoituivat linnoituksen kirkko, sairaala, kaksi kasarmia ja upseeripaviljonki, leipomo, panimo ja polttimo sekä hevosmylly. Pihoja itäpuolelta rajasi harmaakivinen puolustusmuuri. Kaksikerroksisen muuriketjun ylätasanne oli ampumatasana, alapuolisissa kasemateissa oli varastotiloja. Pohjoisin, leipomopiha, suunniteltiin suorakulmaiseksi ja eteläiset pihat viisikulmaisiksi. Hevosmyllyn, leipomon ja kasarmin rajaama piha jäi ahtaassa tilassa epäsaännölliseksi.⁹ (kuva 4, s. 17)

Huoltokeskus toteutui vain osittain. Ensimmäisenä valmistui kasarmi E3 vuonna 1760. Toinen kasarmi ja upseeripaviljonki sekä osa leipomorakennuksesta valmistuivat vuosina 1761-62.¹⁰ Itäisen puolustusmuurin rakentaminen aloitettiin samoihin aikoihin hyötyrakennusten kanssa, ja vuonna 1763 se oli rakenteilla koko pituudeltaan. 15 metrin korkuiseksi suunnitellun muurin rakentaminen keskeytyi kuitenkin ilmeisesti jo parin metrin korkuisena. Toteutumatta jäivät hevosmylly, sairaala- ja kirkkorakennukset sekä suurin osa leipomopihaa ympäröivistä rakennuksista (kuva 5, s. 18). Sairaala- ja kirkkorakennukset oli suunniteltu kolmikerroksisiksi ja rapatuiksi, kuten toteutuneet kasarmit ja upseeripaviljonkikin. Hevosmylly suunniteltiin kaksikerroksiseksi ja tasakattoiseksi. Toisin kuin muut rakennukset, se oli tarkoitus jättää tiilipintaiseksi.¹¹ Huoltokeskussuunnitelma haudattiin vuonna 1773, kun Ehrensvärdin seuraaja J. M. Sprengtporten aloitti leipomon ja hevosmyllyn rakentamisen Susisaareen¹² pitäen Länsi-Mustasaarta liian suojattomana linnoituksen elintärkeille toiminoille.¹³

Susisaaren tuulimylly siirrettiin bastioni Gyllenborgiin vuonna 1782¹⁴ korvaamaan rakentamatta jäänyttä hevosmyllyä. Tuulimyllyn siirrolle Susisaaresta Länsi-Mustasaarelle on esitetty syyksi myös tulenarkuutta¹⁵ sekä myllyn alkuperäisten toimintaedellytysten muuttumista.¹⁶ Viimeisiä ruotsalaisen kauden rakennustöitä Länsi-Mustasaarella oli venesataman toteuttaminen 1800-luvun alussa Kaponieri Löwenin eteläpuolelle. Suunnitelmissa oli kahden laiturin muodostama suljettu satalma, mutta ilmeisesti vain toinen laitureista rakennettiin. L-kirjaimen muotoinen laiturin oli todennäköisesti hirsirakenteinen ja kivenlohkareilla täytetty.¹⁷

Venäläinen kausi 1808-1918

Venäläiset suorittivat Länsi-Mustasaarella rakennusten ja linnoituslaitteiden yksityiskohtaisen inventoinnin heti valtakautensa alussa. Myös toteutumattoman huoltokeskushankkeen ääriiviivat on merkitty karttaan vuonna 1809. Pitkän rauhanajan

KUVA 1. LÄNSI-MUSTASAARI OSANA SUOMENLINNAA
1:7500

SUOMENLINNAN PÄÄSAARET:

A	Kustaanmiekka
B	Susisaari
C	Iso Mustasaari
D	Pikku Mustasaari
E	Länsi-Mustasaari

ansioista uutta rakentamista ei toteutettu pitkään aikaan, vaan koko 1800-luvun alkupuoli kului varustusten verkkaiseen kunnostamiseen ja vahvistamiseen. Kauden alussa Länsi-Mustasaaresta rakennettiin sillat Pikku Mustasaareen ja Susisaareen, jotka purettiin Krimin sodan jälkeen. Saaren eteläosaan suunniteltiin 1820-luvulla suurta kasarmia, joka olisi rajannut saarelle uudenlaisen aukion. Myös itäistä puolustusmuuria oli tarkoitus korottaa. Nämä suunnitelmat kuitenkin kariutuivat pian. Hylätyn huoltokeskushankkeen viimeisetkin toiminnot löysivät paikkansa muualta, kun linnoituksen sairaala rakennettiin Pikku Mustasaarelle 1820-luvulla ja kirkko Isolle Mustasaarelle 1850-luvulla.¹⁸ (kuvat 6-7, ss. 19-20)

Krimin sotaan liittynyt Englannin ja Ranskan laivastojen pommitus syksyllä 1855 osoitti Viaporin linnoituksena vanhentuneeksi. Sitä ei vallattu, mutta rakennukset ja linnoituslaitteet kärsivät suuria vaurioita. Pommituksessa vahingoittui myös tuulimylly, joka purettiin korjaukselvottomana 1880-luvun alussa.¹⁹ Venäläiset olivat päästäneet merilinnoituksen keltomaan puolustuskuntoon – vallit eivät edes kestäneet sortumatta koeammuntaa.²⁰ Krimin sodan aikana alettiin suunnitella ja toteuttaa uuden aikaisten tykkien vaatimaa vallivöhykettä, joka näyttävimminkin toteutui juuri Länsi-Mustasaarella. Vuonna 1863 alettiin toteuttaa laajempaa tykkipatterisuunnitelmaa, jota päivitettiin 1870-luvulla tykkien kehittyä.²¹ Itäisen puolustusmuuri purettiin 1800-luvun jälkipuoliskolla todennäköisesti tykkipatterien rakennusaineeksi.²² 1900-luvun vaihteessa rakennettiin vielä moderni betoninen tykkipatteri bastioni Tessiniin.²³ (kuva 8, s. 21)

Kuva 9. Viaporin pommitus.

Suomalainen kausi 1918-

Keväällä 1918 Viapori liitettiin Suomeen ja nimettiin Suomenlinnaksi. Vuosina 1918-19 Suomenlinna toimi punavankileirinä, jolloin Länsi-Mustasaaren kasarmit olivat vankeilakäytössä. Tämän jälkeen rakennukset siirtyivät Suomen puolustusvoimille kasarmeiksi.²⁴ Vuonna 1919 Helsingin kaupungin asemakaavapäällikkö, arkkitehti Birger Brunila laati yksityisesti "Ehdotuksen Suomenlinnan keskussaarien vastaista järjestelyä varten". Ajalleen tyypillinen, puutarhakaupunkimainen sommitelma ei juuri ottanut huomioon Suomenlinnan historiallista taustaa. Länsi-Mustasaarelle oli sijoitettu koko saaren kattava asuntoalue. Kasarmipihan rakennuksia ja kaponieri Löwenin ruutikellaria lukuun ottamatta kaikki rakennukset ja linnoituslaitteet oli esitetty purettaviksi. Suunnitelmaa ei milloin osin toteutettu. (kuva 10, s. 22)

Toisen maailmansodan aikana Suomenlinna näytteli tärkeää osaa Helsingin ilmatorjunnassa. Länsi-Mustasaaren patteri 1:llä toimi raskas ilmatorjuntapatteri. Sodan jälkeen Valmet Oy aloitti toimintansa Suomenlinnassa, ja 1940-luvun lopulla kasarmit ja leipomo korjattiin yrityksen työntekijöiden asunnoiksi. Samaan aikaan rakennettiin myös nallensaunaksi nimetty E9 sauna- ja huoltotiloiksi.

Vuonna 1966 käynnistyi Helsingin kaupungin Suomenlinnankomitean työ Suomenlinnan vastaisen käytön suunnittelemiseksi. Komitean työ ei ulottunut fyysisiin suunnitelmiin, mutta sen hahmotelmat asukasluvun nostamisesta jopa 2500 asukaaseen johtivat uudisrakentamisen kaavailemiseen Länsi-Mustasaarelle. Komitea suunnitteli ensin koko saaren rakentamista, mutta joutui toteamaan, että venäläisaikaisten vallien vuoksi uudisrakentamiselle jäisi tilaa vain saaren itärannalle.

Vuonna 1973 Suomenlinnan hallinta siirtyi puolustusvoimilta Suomenlinnan hoitokunnalle.

Vuonna 1991 Suomenlinna liitettiin Unescon maailmanperintöluetteloon. Tärkeänä perusteluna oli tosiasia, että Suomenlinnassa kohtaavat poikkeuksellisen hyvin säilynyt merilinnoitus, arvokas saaristoluonto ja elävä yhdyskunta.

Nykyään Suomenlinna on erittäin suosittu matkailu- ja virkistyskohde. Lisäksi se on Helsingin kaupunginosana, jossa asuu lähes 900 ihmistä. Länsi-Mustasaari on luonteeltaan asuinalue, joka on muita saaria paremmin säästynyt turistikivien mukanaan tuomalta hälinältä. Saarelle ei ole vuosikymmeniä rakennettu mitään uutta. Vanhat rakennukset on sen sijaan korjattu. (kuva 11, s. 28)

LÄNSI-MUSTASAARELLE LAADITTUJA SUUNNITELMIA VUODESTA 1970 ALKAEN

Suomenlinnan yleinen asemakaavallinen aatekilpailu 1970-71

Suomenlinnan yleinen asemakaavallinen aatekilpailu järjestettiin vuosina 1970-71. Se tuotti useita toisistaan voimakkaasti poikkeavia lähtökohtia Länsi-Mustasaaren kehittämiseksi. Palkintolautakunta, arkkitehtijäseninä mm. Aulis Blomstedt ja Arto Sipinen, toteaa yleisarvostelussaan, että uuden rakentaminen on kokonaan alistettava historialliseen miljööseen sitä korostaen ja alleviivaten. Lisäksi todetaan, että useissa tapauksissa arkkitehtoninen suunnittelu on "varsinkin heikkoa".

Ensimmäisen palkinnon jakoivat Erkki ja Maija Kairamon, Reijo Lahtisen, Bengt Lundstenin, Pertti Sollarin ja Esko Vormalan muodostama työryhmä sekä Osmo Mikkonen. Kairamon työryhmä ehdottaa Länsi-Mustasaaren itäisen puolustusmuurin merkitsemistä terassilla, joka palkintolautakunnan mielestä "täydentää osaltaan tekijän herkkää ja varovaista suhtautumista koko tehtävän ratkaisuun." Parakkeja työryhmä ehdottaa purettaviksi. Itäranta on suoritettu rantamuurilla, johon tukeutuu venelaitureita. (kuva 12, s. 23)

Osmo Mikkonen puolestaan esittää uuden ajallisen kerrostuman luomista Länsi-Mustasaarelle voimakkaalla täydennysrakentamisella ja rantojen muokkaamisella. Yksikerroksiset, tasakattoiset asuinrakennukset saaren itärannalla ovat kontrastisia vanhalle miljöölle, mutta sijoittuvat siten, että niiden kattopinta on samassa tasossa aukion kanssa. "Näin saaren vanhoille asuinrakennuksille jää niille kuuluva hallitseva asema sisälahtien tilaa rajaavina elementteinä", tuomaristo kehuu. Mikkonen on ehdotuksessaan purkanut parakkien lisäksi sotaoikeudentalon ja nallensaunan, jonka paikalle on sijoitettu uusi korttelitalo. (kuva 13, s. 24)

Kolmannen palkinnon saaneet Jan Söderlund ja Erkki Valo-virta ehdottavat suurisuuntaista täydennysrakentamista Länsi-Mustasaaren itärannalle. Palkintolautakunnan mielestä rakennukset sijoittuvat onnistuneesti, mutta "niiden kolmi-kerroksisuus tuntuu aiheettomalta." Ehdotuksessa purkutuo-mion ovat saaneet parakit sekä nallensauna, jonka paikalle on tehty urheilukenttä (kuva 14, s. 25). Ensimmäisen lunastuksen saanut Reijo Railo esittää Länsi-Mustasaarelle vapaasti sijoitettuja kerrostaloja, jotka palkintolautakunnan mielestä vaikuttavat "keskenäisiltä ja arkkitehtoniselta otteeltaan epävarmoilta." (kuva 15, s. 26) Toisen lunastuksen saanut Mikko ja Marianna Heliövaaran, Kari Somman, Martti Uksilan ja Tapio Kotilaisen työryhmä on sitä mieltä, että koko Suomenlinnaan ei ole mahdollista rakentaa mitään maanpäällistä uudisrakentamista.²⁵

On huomattava, että kilpailussa ei ollut kyse ainoastaan Länsi-Mustasaaren vaan koko Suomenlinnan kehittämissuunnitelmasta, ja palkinnot jaettiin sen mukaan.

Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotus 1974

Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksen kolme keskeistä tavoitetta olivat Suomenlinnan kunnostaminen valtakunnalliseksi ja kansainväliseksi nähtävyydeksi, virkistys- ja kulttuuri-alueeksi sekä elinvoimaiseksi asuin- ja työympäristöksi. Asemakaavallisessa aatekilpailussa palkittujen Erkki Kairamon ja Reijo Lahtisen käsissä käyttösuunnitelmaehdotuksesta muodostui heidän kilpailutyötään radikaalimpi. Länsi-Mustasaaren osalta tekijän esittävät ajatuksen keskeneräiseksi jääneen 1700-luvun huoltokeskussuunnitelman puuttuvien osien toteuttamisesta nykyaikaisin rakentamismenetelmin. Rakennusten ulkoasu ja sijainti otettaisiin vanhoista suunnitelmista. Itärannan bastionirintama esitetään käytännön syistä toteutettavaksi nykyaikaisena käyttötalonrakennuksena siten, että sen sijainti noudattaa 1700-luvun suunnitelmia. Huoltokeskuksen täydentämistä perustellaan keskeneräisen alueen saattamisella alkuperäisen suunnitelman mukaiseen arkkitehtoniseen asuun.

On kuitenkin mahdotonta löytää yhtä oikeaa alkuperäistä rakentamissuunnitelmaa, sillä suunnitelmathan muuttuivat työmaan edetessä useaan otteeseen. Huoltokeskusehdotuksesta välittyä vielä laatimisaikanaan yleinen ruotsalaisen kauden korostaminen venäläisen kustannuksella. 1800-luvun aikakin saarelle laadittiin kokonaissuunnitelmia, mutta niiden mahdollista jälkeistoteutusta ei ole katsottu tarpeelliseksi

Kuva 16. Länsi-Mustasaari täydennettynä uudisrakennuksilla käyttösuunnitelmaehdotuksen mukaan.

pohtia.

Tekijät kertovat, että "rekonstruoinnin tavoitteena on pidetty Suomenlinnan historiallisten kerrostumien muodostaman kokonaisuuden selkeyttämistä. Tällöin tulee sekä eri kerrokset että niiden muodostama kokonaisuus saada mielekkäästi hahmotetuiksi. Tähän tavoitteeseen on pyritty ehdottamalla tuhoutuneiden kokonaisuuksien olennaisten osien merkitsemistä ja kokonaisuuden tärkeiden yksityiskohtien saattamista alkuperäiseen hahmoon. (...) Pysyvän uudisrakentamisen perusteena on pidetty rakentamiskohteen historiallista menneisyyttä, kuten aikaisempaa poistettua rakennusta tai toteutettavaksi tarkoitettua suunnitelmaa. Valittavan historiallisen lähtökohdan ei välttämättä tule olla historiallisesti vanhin, vaan nykyiseen ympäristöön ja käyttöön parhaiten soveltuva. (...) Antikvaarisesti arkojen kohteiden käsittelyssä on tavoitteena pidetty, etteivät käyttösuunnitelman ehdottamat toimenpiteet estä mahdollisia myöhempiä, uusien restaurointikäsitysten mukaisia toimia."²⁶

Jälkeistoteutussuunnitelman osalta viimeksi mainittu tavoite oli epäonnistunut – jos hanke olisi toteutettu, se olisi nimenomaan estänyt myöhemmän restaurointikäsityksen toteutumisen eli nykytilanteen säilyttämisen. Kymmenen vuotta käyttösuunnitelmaehdotuksen jälkeen huoltokeskushanke oli tuomittu myös sen silloisten innokkaimpien ajajien, suunnittelijoiden ja intendentti Olof af Hällströmin, puolesta.

Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta annetut lausunnot vaihtelivat suhtautumisessaan Länsi-Mustasaaren rakennussuunnitelmiin. Asemakaavallisessa aatekilpailussa Kairamon ja Lahtisen työryhmässä mukana ollut professori Bengt Lundsten tuomitsee huoltokeskussuunnitelman "väkivaltaisena". Professori, entinen Suomenlinnan intendentti Lars Pettersson tuomitsee niin ikään hankkeen ja toteaa, että sen toteuttaminen horjuttaisi Suomenlinnan arkkitehtonista ja historiallista tasapainoa. Suomen rakennustaiteen museo ja rakennustaiteen seura pitävät rekonstruointia arveluttavana. Molemmilla allekirjoittajana on professori Aarno Ruusuvuori. Sen sijaan asemakaavallisen aatekilpailun tuomaristossa istunut Olof af Hällström puolustaa innokkaasti hanketta. Hän pitää Länsi-Mustasaaren linnanpihojen rekonstruointia jopa niin keskeisenä hankkeena, että siitä luovuttaessa olisi koko käyttösuunnitelma laadittava uudestaan. Hän katsoo, toisin kuin käyttösuunnitelmaehdotuksen tekijät, että Suomenlin-

nan kunnostamisen päätavoitteeksi asetettu kunnostaminen kansainväliseksi ja valtakunnalliseksi nähtävyydeksi ei ole mahdollista ilman selkeää rekonstruointiohjelmaa. Hällström vaikutti tuolloin myös sihteerinä Suomenlinnan hoitokunnassa, jonka antaman lausunnon mukaan "uudisrakentaminen on mahdollista ja jopa suotavaa (...) Länsi Mustasaarella."²⁷

Vuonna 1975 valtioneuvosto teki käyttösuunnitelmaehdotukseen tukeutuvan päätöksen Suomenlinnan kunnostuksen ja tulevan käytön periaatteista. Valtioneuvoston näkemyksen mukaan "käyttösuunnitelmaehdotuksen tärkeimmät uudisrakentamisalueet eivät saatujen lausuntojen valossa ole ristiriidassa Suomenlinnan historiallisen ympäristön suojelun kanssa. Esimerkiksi ehdotuksen huomattavin uudisrakennuskohde Länsi-Mustasaarella sijaitsee riittävästi erillään Suomenlinnan varsinaisesta historiallisesta keskusalueesta. Lisäksi se noudattaa alkuperäistä linnoitus suunnitelmaa."²⁸

Lausuntojen perusteella on helppo todeta, että valtioneuvoston näkemys uudisrakennussuunnitelman saamasta laajasta tuesta on perusteeton. Valtiovallalla lienee ollut kiire saada konkreettinen työ Suomenlinnassa vauhtiin. Käyttösuunnitelmaehdotus laadittiin kiireessä ja osin puutteellisin tiedoin, kuten tekijätkin ovat myöhemmin todenneet. Vaikka monet siinä esitetyt ajatukset ovat vanhentuneet nopeastikin, toimii käyttösuunnitelmaehdotus edelleen jonkinasteisena runkona Suomenlinnan kehittämiselle. Joka tapauksessa käyttösuunnitelmaehdotus on palvellut keskustelujen herättäjänä, kuten oli tarkoituskin. Suomenlinnan hoitokunnan suunnittelupäällikkö Heikki Lahdenmäki on todennut käyttösuunnitelmaehdotuksen tavoitteen asukasluvun kaksinkertaistamisesta vanhentuneeksi "lähinnä vallitsevan restaurointifilosofian takia".²⁹ On helppo yhtyä hänen mielipiteeseensä siitä, että käyttösuunnitelmaehdotuksen päätavoite on kuitenkin ollut oikea: luoda kunnostamisella puitteet Suomenlinnan kehittämiseksi nähtävyytenä, virkistys- ja kulttuurialueena sekä elinvoimaisena asuin- ja työympäristönä.

Suomenlinnan maiseman kunnostussuunnitelma 1987

Suomenlinnan maiseman kunnostussuunnitelma on eräänlainen täydentävä, päivitetty jatko-osa Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotukselle. Se on toistaiseksi viimeisin koko Suomenlinnan kattava kehittämis ehdotus. Suunnitelman takana ovat arkkitehtiprofessorit Vilhelm Helander ja Tom Simons työryhmineen. Suunnitelmassa otetaan monipuolisesti kantaa myöskin Länsi-Mustasaaren kehittämiseen.

Patteri 4 esitetään rekonstruoitavaksi 1860-luvun asuun. Perusteluiksi esitetään Suomenlinnan merenpuoleisen valtiivöhykkeen täydentymistä yhtenäiseksi rintamaksi, saaren pienilmaston paranemista sekä uudelleen rakennettavan ammuskellarin saamista hyötykäyttöön. Vallista on kaivettu osa pois vuosien varrella, mutta näistäkin osista on vielä nähtävissä selvät merkit maastossa. Patterin rekonstruointi riippuu tekijöiden mielestä saaren mahdollisesta lisärakentamisesta. Suunnitelmassa suhtaudutaan pidättyvästi huoltokeskuksen jälkeistoteutussuunnitelmiin, jotka olikin täydellisesti tuomittu Suomenlinnan seminaarin yhteydessä pari vuotta ai-

emmin. Mahdollisuus rekonstruointiin ja jälkeistoteutukseen halutaan kuitenkin jättää avoimeksi, mikäli vastaavanlaisiin toimiin joskus ryhdytään esimerkiksi Susisaaren linnanpihalla. Patteri 4:n ohella merkittävin ehdotettava hanke on itärannan puolustusmuurin merkitseminen maastoon. Tekijät esittävät mahdollisen lisärakentamisen lähtökohdaksi kevyttä, paviljonkimaista rakentamista itäiseen muuriin tukeutuen tai kivitalojen välimaastoon saarella aiemmin olleen väliaikaisluontoisen puurakennuskannan tapaan.

Länsi-Mustasaaren valkeille esitetään rakennettavaksi kuluksista kanavoivia polkuja. Muutenkin saari esitetään edelleen pidettäväksi avoimena ulkoilijoille, mutta sinne ei haluta erityisesti johtaa matkailijoita. "Näin alue voi pysyä hiljaisempana virkistysalueen vaihtoehtona." Kasarmipihaa esitetään täydennettäväksi pienillä, leikattavilla puustutuksilla. Lisäksi esitetään patteri 1:lle muistomerkiksi pystytetyn ilmatorjuntatykin siirtämistä oikealle paikalleen ammusvarasto E18:n katolle. Osa saaren rannoista ehdotetaan perattavaksi täyttölouheesta ja palautettavaksi näin luonnonmukaiseen asuun.³⁰

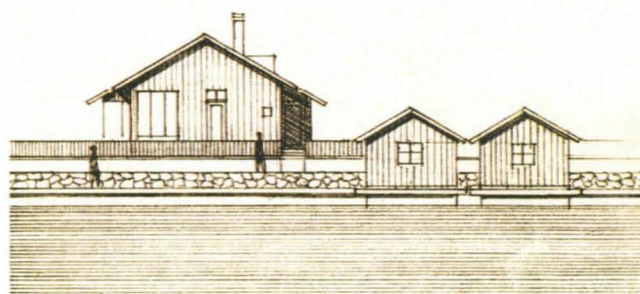
Seppo Vilenin alustava luonnos Länsi-Mustasaaren yleissuunnitelmaksi 1995

Arkkitehti Seppo Vilen laati vuonna 1995 "Alustavan luonnoksen Länsi-Mustasaaren yleissuunnitelmaksi" Suomenlinnan hoitokunnan tilauksesta. Siinä esitetään itärannan parakkien purkamista ja korvaamista puisilla, harjakattoisilla paritaloilla, joiden päädyt suuntautuvat sisälähdelle. (kuva 17, s. 27)

Rakennukset on punamullattuine julkisivuineen ja ruutuikkunoineen pyritty sopeuttamaan ajatukseen vaatimattomasta historiallisesta puurakennuskannasta. Tämä on johtanut ongelmalliseen lopputulokseen. Harjaantumaton vierailija saattaa saada virheellisen vaikutelman saaren rakennuskannan ajoituksesta. Periaate puisista, kevyistä rakennuksista tosin noudattelee Helanderin ja Simonsin esittämiä näkemyksiä, mutta heidän tarkoittamansa rakennukset ovat olleet siroteltuina linnoituslaitteiden lomaan.

Vilen ottaa suunnitelmassaan kantaa myös patteri 4:ään, jota hän Helanderin ja Simonsin tapaan ehdottaa rekonstruotavaksi. Lisäksi hän ehdottaa pohjoisrannan täyttöalueen siistimistä ja venäläisaikaisen rantamuurin esiin kaivamista.³¹

Kuva 18. Seppo Vilenin täydennysrakennussuunnitelma. Ote julkisivusta sisälähdelle.

Kuva 19. Ammusvarasto kätkeytyy kasvillisuuden sisään.

Suomenlinnan asemakaava 2004-

Suomenlinnan asemakaava on vuoden 2004 keväästä ollut tekeillä Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa, jossa sitä valmistelee arkkitehti Janne Prokkola. Kaavan tavoitteet ja sisältö muotoillaan yhdessä Suomenlinnan hoitokunnan ja museoviraston kanssa. Kaavan tarpeellisuus nousi esiin jo 1970-luvulla. Silloin tehtiin väliaikaissopimus, jonka puitteissa Suomenlinnassa on rakennettu tähän asti. Järjestely on toiminut hyvin, mutta nyt halutaan eroon pysyvistä poikkeuslupamenettelyistä. Kaavan laadinta tuo suunnitteluun myös tavoiteltua avoimuutta johtuen siihen sisältyvästä kuulemismenettelystä.³²

Ongelmakohdan muodostaa esimerkiksi kortteleiden rajaus – Suomenlinnan sotilasalueuonteeseen ei ole missään vaiheessa kuulunut kortteli- tai tonttijako eikä maanomistuksen pilkkominen. Myös katualueiden hoito on mietittävä uudelleen: asemakaava johtaa katujen omistuksen ja hoidon siirtymiseen kaupungille, joka ei omien sanojensa mukaan voi taata nykyistä hoitotasoa. Ratkaisuna lieenee katualueiden merkitseminen asemakaavassa muilla kuin katunimikkeillä. Kaavan laadinta vahvistaa myös alueen nimistön. Tällä hetkellä Suomenlinnassa on vain yksi nimetty epävirallinen katu, Kännikuja Isolla Mustasaarella. Rakennus- ja asunonumerot toimivat osoitteina.

Ehdotus Suomenlinnan asemakaavaksi valmistunee vuoden 2007 aikana.

RAKENNUSTEN SEKÄ LINNOITUSLAITTEIDEN HISTORIA JA NYKYINEN KÄYTTÖ

E1 ammusvarasto

Ammusvarasto rakennettiin patteri 4:n yhteyteen vuonna 1869. Varaston alkuperäinen sinkkipeltikatto purettiin vuonna 1878 ja se peitettiin maalla. Maasta muotoillun patterin vähitellen tuhoutuessa ammusvarasto on säilynyt ja on nykyään käytössä varastokellarina.³³ (kuva 19)

E2 ammusvarasto

Ammusvarasto rakennettiin patteri 3:n yhteyteen vuonna 1869. Rakennuksen alkuperäinen sinkkipeltikatto purettiin vuonna 1878 ja se peitettiin maalla. Nykyään kellari palvelee varastona.³⁴

E3 kasarmi

E3 rakennettiin vuosina 1757–60 kasarmikäyttöön osaksi suunniteltua huoltokeskusta. Se jäi tiilipintaiseksi ja varustettiin väliaikaisella lautakatolla. Vuonna 1776 suunniteltiin rakennuksen korottamista mansardikattoiseksi, mutta suunnitelma jäi toteutumatta. Peltikaton rakennus sai vuonna 1798, jolloin myös julkisivut mahdollisesti rapattiin. Ylin kerros kärsi pahoja vaurioita Krimin sodan pommituksessa vuonna 1855. Rakennus korjattiin vuosina 1857–58, jolloin porrashuoneet rakennettiin kokonaan uudestaan siten, että alkuperäiset neljä porrashuonetta korvattiin kahdella. Ylintä kerrosta korotettiin, ja sen segmenttikaariset ikkuna-aukot muutettiin suorakaitteen muotoisiksi. Aiempi satulakatto korvattiin aumakatolla. Vuonna 1918 rakennus oli punavankien majoitustiloina, jonka jälkeen se siirtyi Suomen puolustusvoimien käyttöön kasarmiksi. Vuosina 1946–47 rakennus kunnostettiin Valmet Oy:n työntekijöiden asunnoiksi arkkitehti Heikki Sysimetsän suunnitelmien mukaan. Nykyään rakennuksessa on Suomenlinnan hoitokunnan vuokra-asuntoja. Julkisivut kunnostettiin vuonna 1994 ja rakennuksen peruskorjaus valmistui vuonna 2000.³⁵ (kuva 20)

Kuva 20. Kasarmit ja upseeripaviljonki Ison Mustasaaren kallioilta nähtynä.

E4 upseeripaviljonki

E4 rakennettiin vuosina 1759–61 upseerien asunnoiksi osaksi suunniteltua huoltokeskusta. Se jäi rappaamattomaksi ja katettiin väliaikaisella lautakatolla. Vuonna 1776 suunniteltiin rakennuksen korottamista mansardikattoiseksi, mutta suunnitelmaa ei toteutettu. Peltikatto toteutettiin vuonna 1798, jolloin myös julkisivut mahdollisesti rapattiin. Viimeistään rappaaminen toteutettiin vuonna 1815. Rakennus vaurioitui Krimin sodan pommituksessa vuonna 1855, jonka jälkeen vauriot korjattiin välittömästi. Vuonna 1918 rakennukseen oli majoitettu punavankeja, jolloin siellä sijaitsi myös II vankipiirin kanslia ja lääkärin vastaanotto. Tämän jälkeen se siirtyi Suomen puolustusvoimien käyttöön kasarmiksi. Vuosina 1948–49 rakennus kunnostettiin Valmet Oy:n työntekijöiden asunnoiksi. Arkkitehtina toimi Heikki Sysimetsä. Nykyään rakennuksessa on Suomenlinnan hoitokunnan vuokra-asuntoja. Julkisivut kunnostettiin vuonna 1994 ja rakennuksen peruskorjaus valmistui vuonna 2002.³⁶ (kuva 20)

E5 kasarmi

E5 rakennettiin vuosina 1756–61 kasarmikäyttöön osaksi suunniteltua huoltokeskusta. Se jäi tiilipintaiseksi ja varustettiin väliaikaisella lautakatolla. Vuonna 1777 suunniteltiin rakennuksen korottamista mansardikattoiseksi, mutta suunnitelma jäi toteutumatta. Peltikaton rakennus sai vuonna 1798, jolloin myös julkisivut mahdollisesti rapattiin. Vuosina 1860–61 pohjoisen puolen porrashuoneet korvattiin ruokasaleilla ja rakennuksen satulakatto muutettiin aumakatoksi. Vuonna 1918 rakennus oli punavankien majoitustiloina, jonka jälkeen se siirtyi Suomen puolustusvoimien käyttöön kasarmiksi. Vuosina 1948–49 rakennus kunnostettiin Valmet Oy:n työntekijöiden asunnoiksi arkkitehti Heikki Sysimetsän suunnitelmien mukaan. Nykyään rakennuksessa on Suomenlinnan hoitokunnan vuokra-asuntoja. Julkisivut kunnostettiin vuonna 1993 ja rakennuksen peruskorjaus valmistui vuonna 1996.³⁷ (kuva 20)

E6 ammusvarasto

Ammusvarasto rakennettiin patteri 3:n yhteyteen vuonna 1868. Varaston alkuperäinen sinkkipeltikatto purettiin vuonna 1877 ja se peitettiin maalla. Nykyään rakennus on käytössä varastokellarina.³⁸

Kuva 21. Kurtiini on käytössä varastotiloina.

Kuva 22. Sireeni kukkii sotaoikeudentalon pihapiirissä.

E7 kurtiini

Bastioneja Tessin ja Gyllenberg yhdistävää kurtiinia alettiin rakentaa vuonna 1749. Siinä oli alkujaan kymmenen ruuti-varastoiksi tarkoitettua tynnyriholvattua kasemattia, joista yhdessä oli kurtiiniportti. Rakennuksen katto toimi rintavarustuksellisenä ampumatasona. Kurtiini kuitenkin peitettiin hieman myöhemmin väliaikaisella puukatolla. Vuonna 1827 puolet kasemateista muutettiin keittiötiloiksi. Vuonna 1877 keittiöt uuneineen purettiin ja tilat muutettiin varastoiksi. Samana vuonna kurtiinin eteen kasattiin maavalli, ja rakennus muuttui osaksi vallirintamaa.³⁹ 1800-luvun lopulla rakennus oli käytössä tallina ja varastoina. Varastokäyttö jatkui vuoden 1918 vankileirin aikana, ja jatkuu edelleen.⁴⁰ (kuva 21)

E9 nallensauna

Sauna rakennettiin vuonna 1949 Valmet Oy:n tarpeisiin. Arkkitehtina toimi myös kasarmien ja leipomon kunnostustyöt suunnitellut Heikki Sysimetsä. Saunan lisäksi rakennuksessa on huoltotiloja ja asuntoja. Arkkitehti piirsi saunaan turvekaton, jotta se sointuisi paremmin ympäristöönsä. Vuosien varrella ympäristöön sopiminen on nähty myös toisin. Esimerkiksi vuoden 1985 Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksessä turvekatto on esitetty muutettavaksi peltikatoksi ja rakennuksen tiilestä muuratut julkisivut rapattaviksi. Sauna on kuitenkin aikansa näköinen, ja turvekattokin on vakiintunut osaksi saaren ilmettä. Vuonna 1988 sauna- ja pesutupa tilat peruskorjattiin. Turvekatto kunnostettiin vuonna 1994.⁴¹

E11 sotaoikeus

E11 rakennettiin vuonna 1875 patruunalaboratorioksi. Vuonna 1881 rakennuksessa toimi sotaoikeus. Vuonna 1897 rakennus toimi apteekkina ja lääkärin vastaanottotiloina. 1900-luvun alussa rakennus muutettiin asuinkäyttöön, jossa se on edelleen. Vuosina 1818–19 rakennuksessa majoittui saksalaista sotaväkeä ja siviilivartiostohenkilöitä. Rakennus on saaren ainoa säilynyt venäläisen kauden puutalo. Sen peruskorjaus valmistui vuonna 2004, jolloin aiemmat kaksi asuntoa yhdis-

Kuva 23. Leipomo hallitsee torsonakin Länsi-Mustasaaren pohjoisosaa.

E12 leipomo

E12 rakennettiin vuosina 1761–62 osaksi suunnitellun huoltokeskuksen pohjoisinta linnanpihaa. Siihen sijoittui asuntoja sekä leipomo suurine leivinuuneineen ja viljavarastoineen. Vuonna 1828 rakennuksen käyttämättömiä huoneita muutettiin asunnoiksi. Vuosina 1841–42 vesikatto uusittiin osittain, mutta se vaurioitui vuoden 1855 pommituksessa. Vuosisadan jälkipuoliskolla rakennuksessa tehtiin useita muutostöitä, mm. ikkunoita suurennettiin. Vuonna 1918 rakennuksessa majoittui suomalaista ja saksalaista sotaväkeä, ja siellä toimi II vankipiirin kanslia. Vankileirin jälkeen rakennus siirtyi Suomen puolustusvoimien käyttöön kasarmiksi. Vuosina 1949–51 rakennus kunnostettiin Valmet Oy:n työntekijöiden asunnoiksi. Suuri leipomosali muutettiin asukkaiden kerhotilaksi. Nykyään rakennuksessa on Suomenlinnan hoitokunnan vuokra-asuntoja. Julkisivut kunnostettiin vuonna 1992 ja rakennuksen peruskorjaus valmistui vuonna 2003.⁴³ (kuva 23)

E13 huoltotunneli

Huoltotunneli rakennettiin vuosina 1978–80, ja se johtaa Länsi-Mustasaaren entisestä öljyvarastoluolasta Kaivopuistoon. Vuosina 1991–92 suoritetujen muutostöiden jälkeen tunneli soveltuu myös huolto- ja hälytysajoneuvoliikenteeseen. Toista kilometriä pitkän tunnelin kautta Suomenlinna on liitetty mantereeseen vesijohto-, viemäri-, kaukolämpö- ja puhelinverkkoihin. Tunnelin suurin syvyys merenpinnasta on 64 metriä.⁴⁴

Kuva 24. Ruutikellari sijaitsee entisellä saarella.

E14 kaponieri Löwen / ruutikellari

Länsi-Mustasaaren koillispuolella sijainneelle Tallholmenin saarelle rakennettiin vuosina 1753–56 kesken jäänyttä kase-mattoitua varustusta. Saarten välinen salmi täytettiin 1790-luvulla. Vuosina 1825–26 keskeneräinen kaponieri purettiin, ja sen paikalle rakennettiin ruutivarasto. Vuonna 1867 rakennettiin ruutikellarin kylkeen puolitynnriholvi.⁴⁵ Varaston peltikatto purettiin vuonna 1878 ja se peitettiin maalla. Rakennuksen peruskorjaus valmistui vuonna 2003, ja se toimii merisotakoulun verkkoyhteyksillä varustettuna opetustilana.⁴⁶ (kuva 24)

Kuva 25. Parakkien päädyt suuntautuvat sisälahdelle.

E16–17 parakit

E16 rakennettiin vuonna 1962 ja E17 vuonna 1965 Valmet Oy:n väliaikaisiksi työntekijöiden asunnoiksi. Parakit kunnostettiin vuonna 1987 tilapäisiksi asunnoiksi remontin takia muista rakennuksista muuttamaan joutuneille perheille. Asujaimisto on sittemmin vakiintunut. Parakeissa on yhteensä kymmenen pientä asuntoa. Rakennusten lämpö- ja äänieristykset ovat puutteelliset, ja niiden ylläpito ja korjaaminen tulee kalliiksi Suomenlinnan hoitokunnalle. Hoitokunta haluaisikin purkaa parakit ja korvata ne vastaavalla määrällä isompia perhe-asuntoja. Ajatuksen taustalla on myös huoli Suomenlinnan asukasmäärän pysymisestä riittävällä tasolla palveluiden turvaamiseksi.⁴⁷ (kuva 25)

E18 rakennettiin patteri 1:n yhteyteen vuonna 1867 ruutikellariksi. Kellaria kunnostettiin vuonna 1876 ja se peitettiin maalla. Patterin kunnostustyön yhteydessä 1880-luvulla rakennettiin kiskot ruutikellarin ja tykkiasemien välille ammustenkuljetusvaunuja varten. Viime sotien aikana kellarin päälle rakennettiin betoninen ilmatorjuntatykkiasema. Myöhemmin kellari on ollut varastokäytössä, tällä hetkellä se on tyhjiään.⁴⁸ (kuva 26)

E19 ammusvarasto

E19 rakennettiin patteri 1:n yhteyteen vuonna 1867 ruutikellariksi. Vuosina 1875-76 se peitettiin maalla. 1880-luvulla patterin kunnostustyön yhteydessä rakennettiin kiskot ruutikellarin ja tykkiasemien välille ammustenkuljetusvaunuja varten.⁴⁹ Kellari on tällä hetkellä vuokrattuna moottoripyöräkerholle. (kuva 26)

E20-25 patteri 1

Patteri 1 on Länsi-Mustasaaren pattereista myöhäisin. Se on rakennettu kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe toteutettiin vuosina 1863-1868. Toinen rakennusvaihe ajoittuu 1870-luvulle, jolloin patterin pohjoispäähän rakennettiin kaksi mörssäriasemaa ja asemien välille holvattiin kivistä yhdyskäytävä (E20). Asemien yhteyteen holvattiin kivistä suojakäytävät ja miehistösuojat (E21-25).⁵⁰ (kuvat 26 ja 27)

Bastioni Gyllenborgin päälle rakennettua patteria alettiin toteuttaa Krimin sodan pommituksen edellä vuonna 1854. Rakentaminen eteni vaihteittain. Vuonna 1857 bastionin rintavarustusta korotettiin, ja vuosina 1863-64 se peitettiin maavallilla. Patteriin rakennettiin kaksi maaperustaista tykkiasemaa vuonna 1877. Patteria vahvistettiin 1880-luvun lopussa kivimuurilla, jolloin sinne myös rakennettiin kolme tykkialustaa puusta. Ruutikellari E26 rakennettiin patterin yhteyteen vuonna 1879. Kellarin ja maavallin väliin rakennettiin kivistä holvattu suojakäytävä. Ammusvarasto E27 rakennettiin patterin yhteyteen vuonna 1868 vanhan puisen ruutikellarin paikalle. Varaston alkuperäinen sinkkipeltikatto purettiin vuonna 1877 ja se peitettiin maalla. Rakennus on myöhemmin ollut varastokäytössä.

E28-29 patteri 3

Patteria alettiin rakentaa Bastioni Tessinin päälle Krimin sodan pommituksen edellä vuonna 1854. Patterin valjeja vahvistettiin vuonna 1880, ja tukimuureihin rakennettiin kaksi ammuskomeroa.⁵¹ 1880-luvun lopulla patterin maavalleja uudistettiin. Vuosina 1900-01 patteriin rakennettiin modernit betoniset tykkiasemat, joiden yhteyteen toteutettiin betoniset miehistösuojat. Tällä hetkellä patteri on tyhjiään ja suljettu yleisöltä, sillä sen betonirakenteet ovat huonossa kunnossa. Korjaus on tulossa ajankohtaiseksi lähiaikoina. Tällöin tulee myös harkittavaksi, avataanko kohde yleisölle kunnostuksen jälkeen.⁵² (kuva 28)

Kuva 26. Patteri 1 Länsi-Mustasaaren pohjoisrannalla. Vasemmalla E18, jonka katolla olevasta betonivarustuksesta vallille muistomerkiksi siirretty ilmatorjuntatykki näkyy ylhäällä keskellä. Kuvan keskellä E19. Alhaalla venäläisaikaisen rakennemuurin säilynyt osa.

Patteri 4 (osittain tuhoutunut)

Patteri 4:n rakentaminen Länsi-Mustasaaren etelärannalle aloitettiin Krimin sodan pommituksen edellä vuonna 1854. Rakentaminen keskeytyi patterin ulottuessa Tessinin bastionista suunnilleen kasarmin (nyk. E3) tasalle. Pommituksen jälkeen 1855 patteria jatkettiin itään päin, lähes rantaan asti. Ruutikellari (nyk. E1) rakennettiin kivistä patterin itäpäättyyn vuonna 1869. Merihiekasta tehty ja turpeella päällystetty patteri on osittain tuhoutunut vuoden 1934 jälkeen maankaivun myötä.⁵³ Patterin maavallia on käytetty vuosien varrella myös kasvimaana. Maastossa on kuitenkin selvät jäänteet patterin muodosta. Itäpäädyn ruutikellari (nyk. E1) on säilynyt.

Itäinen puolustusmuuri (tuhoutunut)

Itäistä puolustusmuuria alettiin rakentaa 1760-luvun vaihteessa osana suunniteltua linnoituksen huoltokeskusta. Muuri rakennettiin ruotsalaisella kaudella ilmeisesti noin kahden metrin korkeuteen. 1800-luvun loppupuolella keskeneräiseksi jäänyt muuri purettiin todennäköisesti uusien tykkipatterien rakennusaineeksi.⁵⁴ Muuri oli alkuaan noin kahden metrin vahvuinen. Kuvan muurin rakenteesta saa leipomorakennuksen päädyssä olevasta jäänteestä.

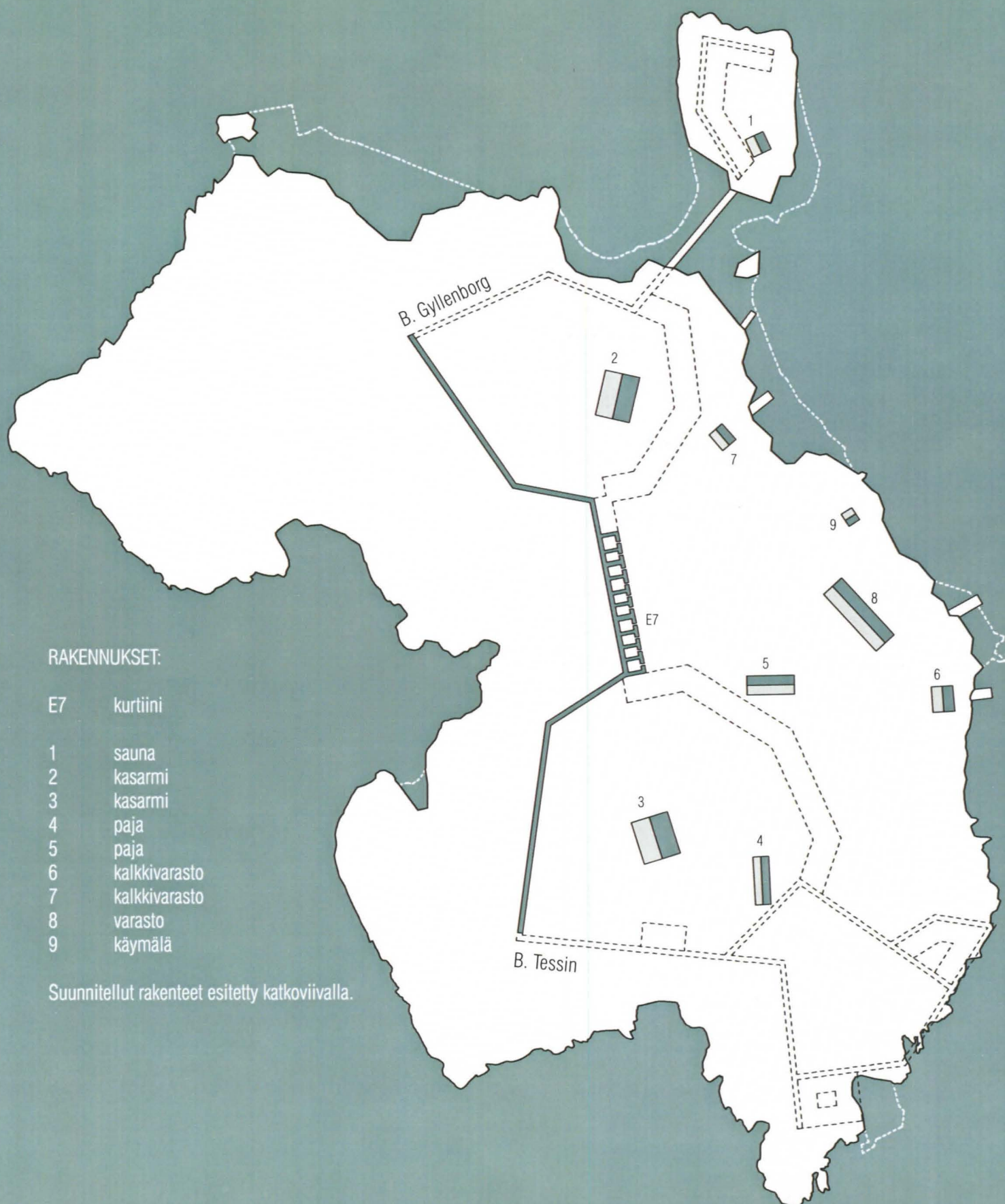

Kuva 27. Patteri 1:n miehistösuoja.

Kuva 28. Rappion kauneutta tykkipatterin tulkopinnoilla.

KUVA 3. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1750
1:2000

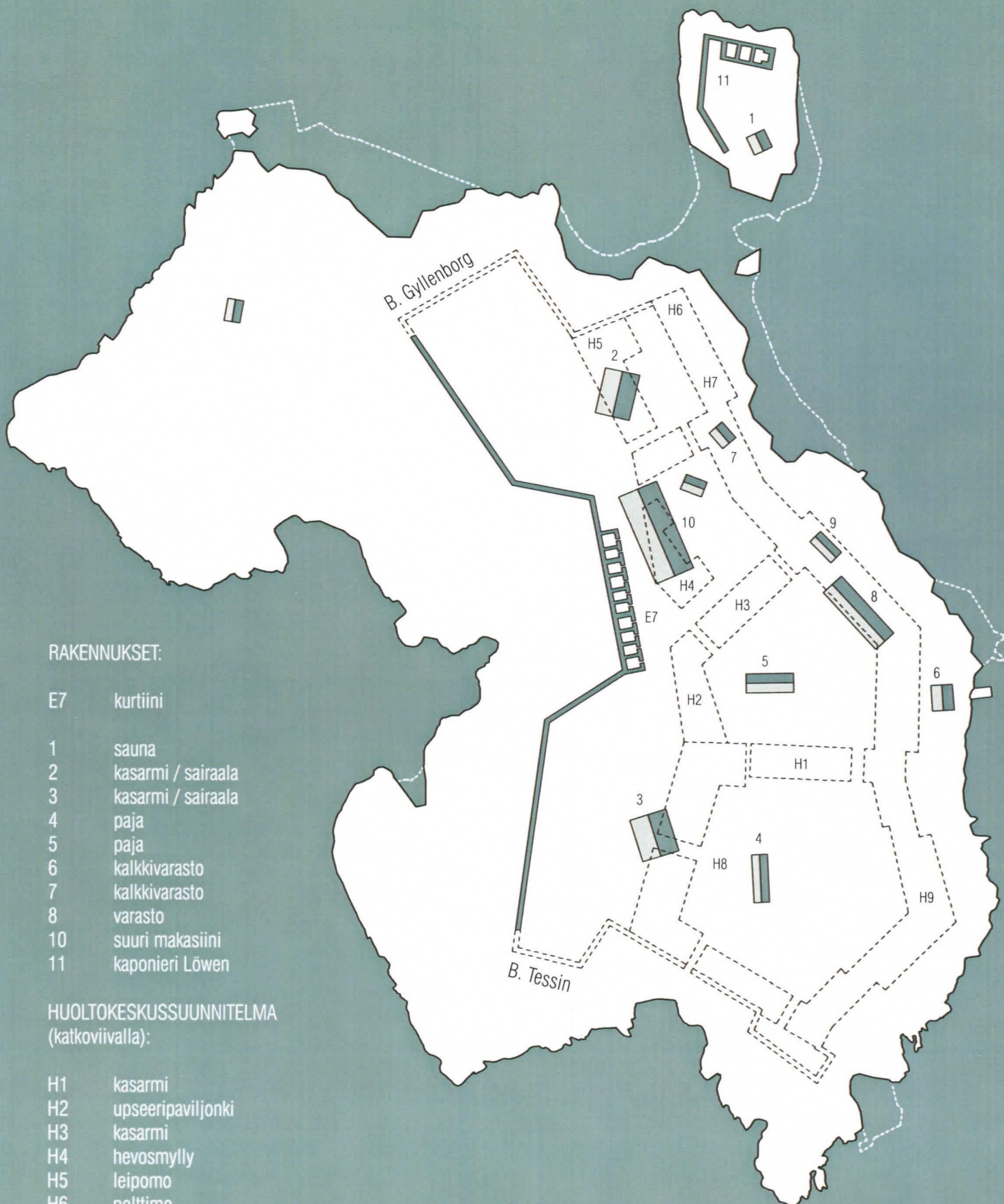

RAKENNUKSET:

E7	kurtiini
1	sauna
2	kasarmi
3	kasarmi
4	paja
5	paja
6	kalkkivarasto
7	kalkkivarasto
8	varasto
9	käymälä

Suunnitellut rakenteet esitetty katkoviivalla.

KUVA 4. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1753
1:2000

RAKENNUKSET:

E7	kurtiini
1	sauna
2	kasarmi / sairaala
3	kasarmi / sairaala
4	paja
5	paja
6	kalkkivarasto
7	kalkkivarasto
8	varasto
10	suuri makasiini
11	kaponieri Löwen

HUOLTOKESKUSSUUNNITELMA
(katkoviivalla):

H1	kasarmi
H2	upseeripaviljonki
H3	kasarmi
H4	hevosmylly
H5	leipomo
H6	polttimo
H7	panimo
H8	kirkko ja sairaala
H9	varastotilaa

KUVA 5. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1774
1:2000

RAKENNUKSET:

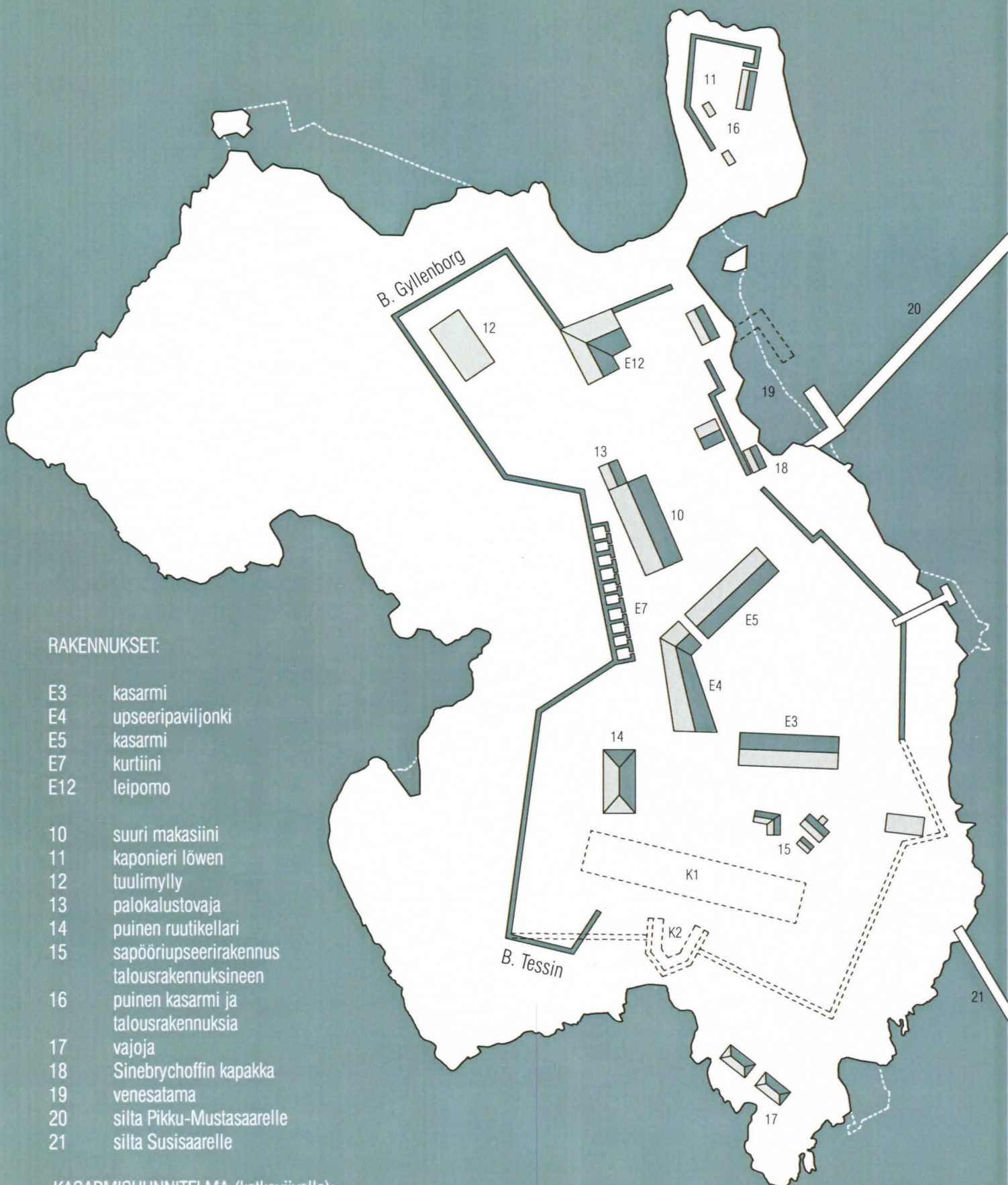
- E3 kasarmi
- E4 upseeripaviljonki
- E5 kasarmi
- E7 kurtiini
- E12 leipomo

- 10 suuri makasiini
- 11 kaponieri löwen

HUOLTOKESKUSSUUNNITELMA
(katkoviivalla):

- H4 hevosmylly
- H6 polttimo
- H7 panimo
- H8 kirkko ja sairaala
- H9 varastotilaa

KUVA 6. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1822
1:2000

KUVA 7. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1840
1:2000

RAKENNUKSET:

E3	kasarmi
E4	upseeripaviljonki
E5	kasarmi
E7	kurtiini
E12	leipomo
E14	kaponieri Löwen / ruutikellari
12	tuulimylly
14	puinen ruutikellari
15	sapööriupseerirakennus
	talousrakennuksineen
17	vajoja
18	Sinebrychoffin kapakka
19	venesatama
20	silta Pikku-Mustasaarelle
21	silta Susisaarelle

KUVA 8. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 1908
1:2000

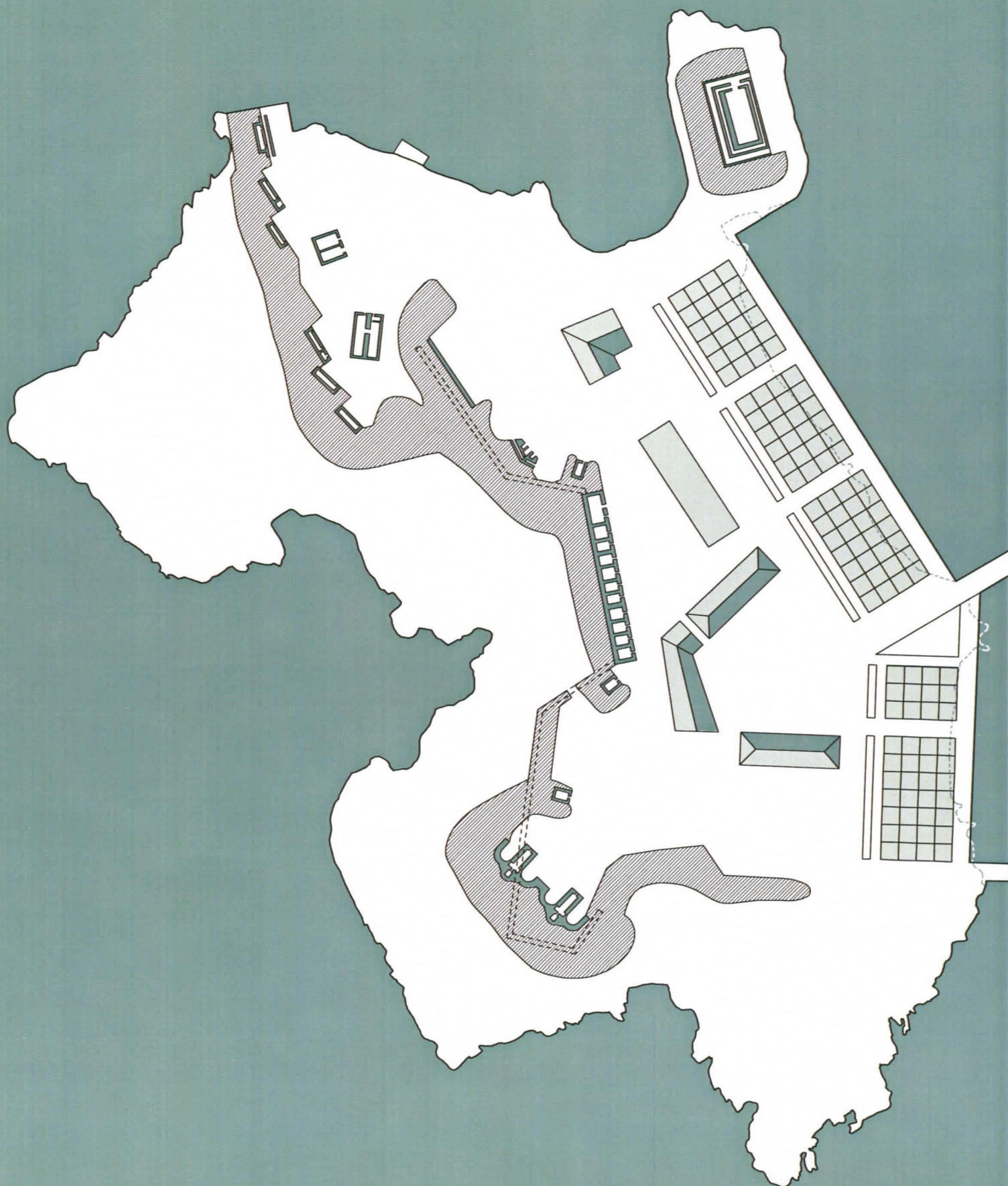
KUVA 10. BIRGER BRUNILAN SUUNNITELMA 1919
1:2000

KUVA 13. SUOMENLINNAN YLEINEN ASEMAKAAVALLINEN AATEKILPAILU 1971

Jaettu 1. palkinto. Osmo Mikkonen.

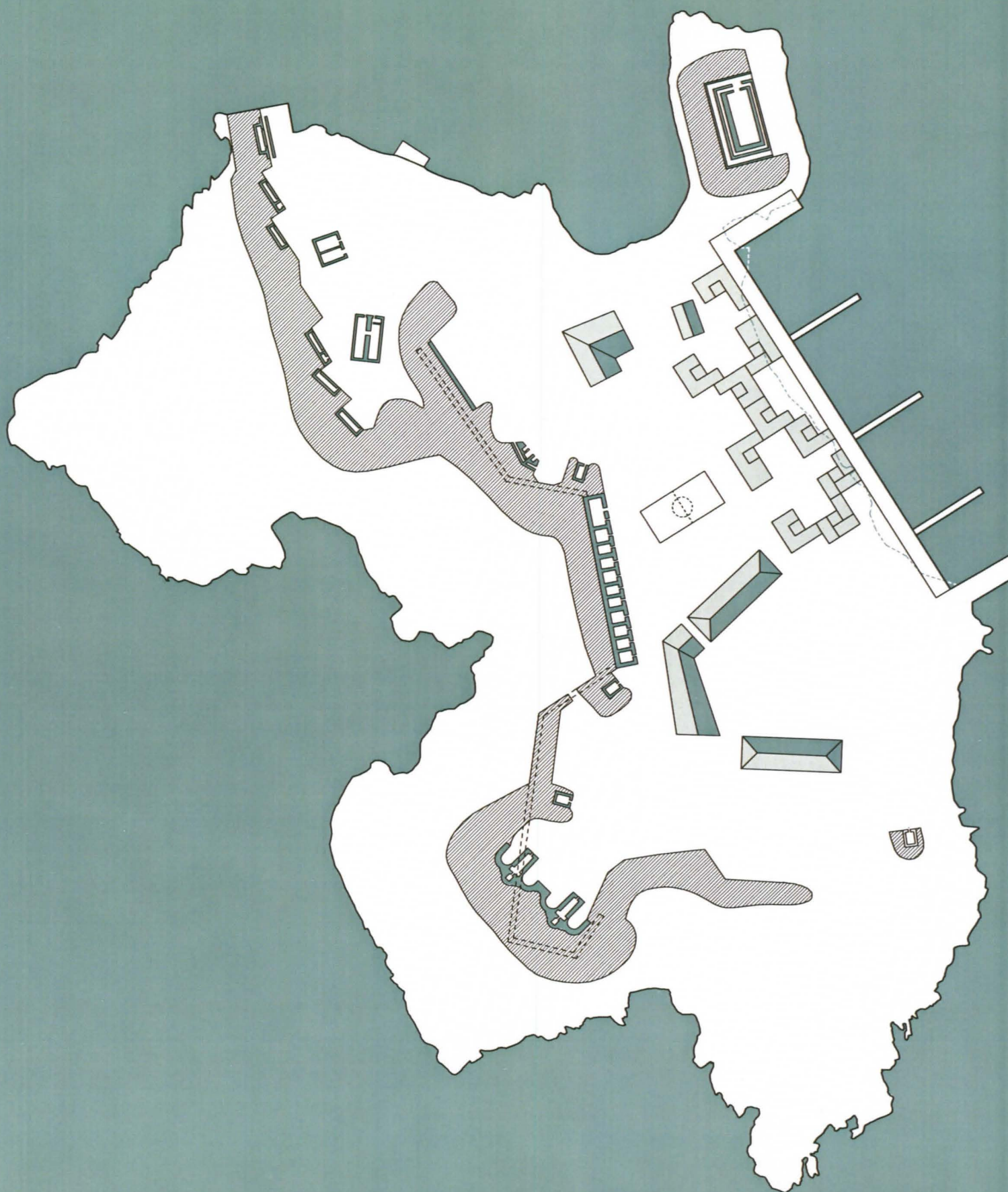
1:2000

KUVA 14. SUOMENLINNAN YLEINEN ASEMAKAAVALLINEN AATEKILPAILU 1971

3. palkinto. Jan Söderlund ja Erkki Valovirta.

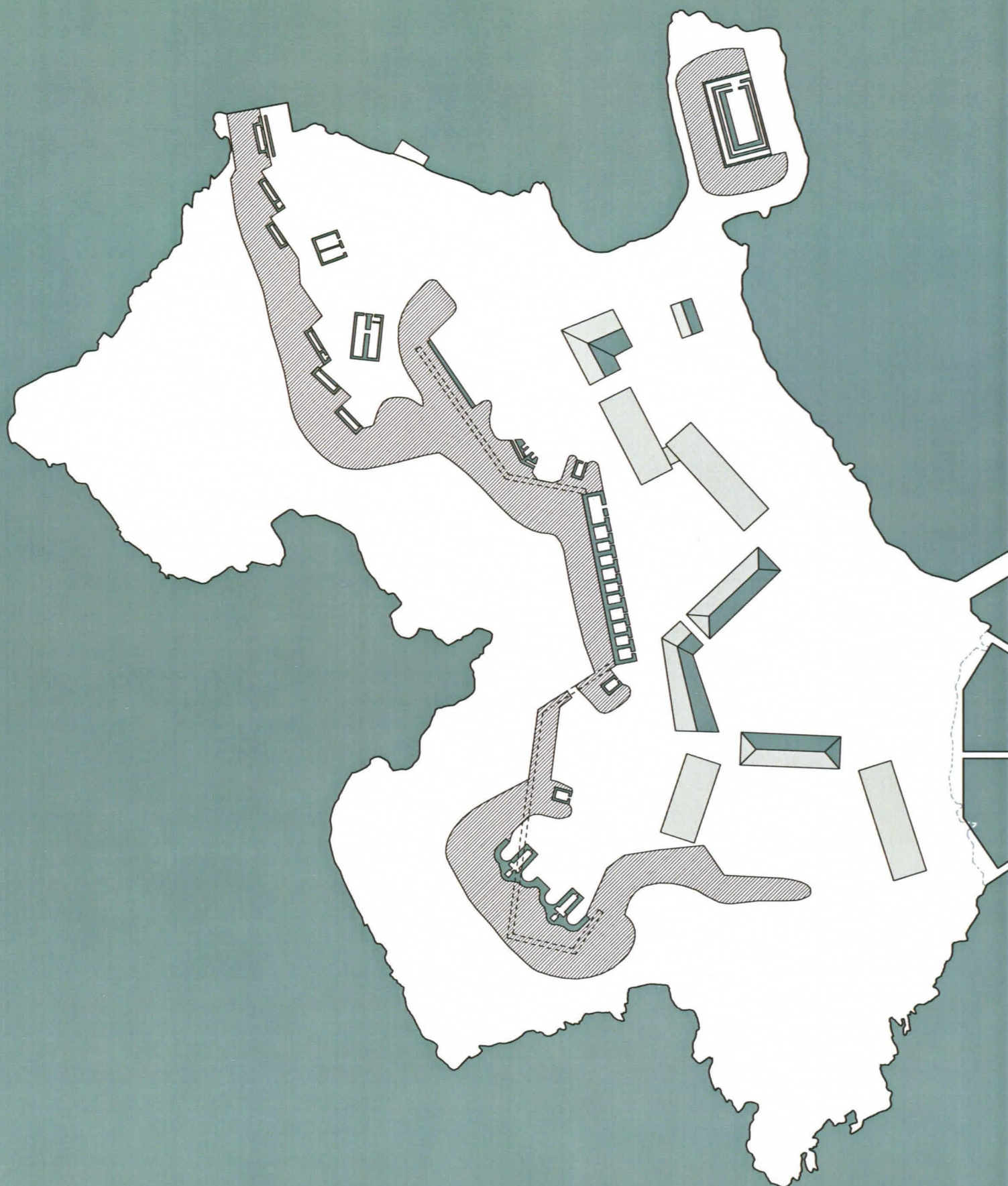
1:2000

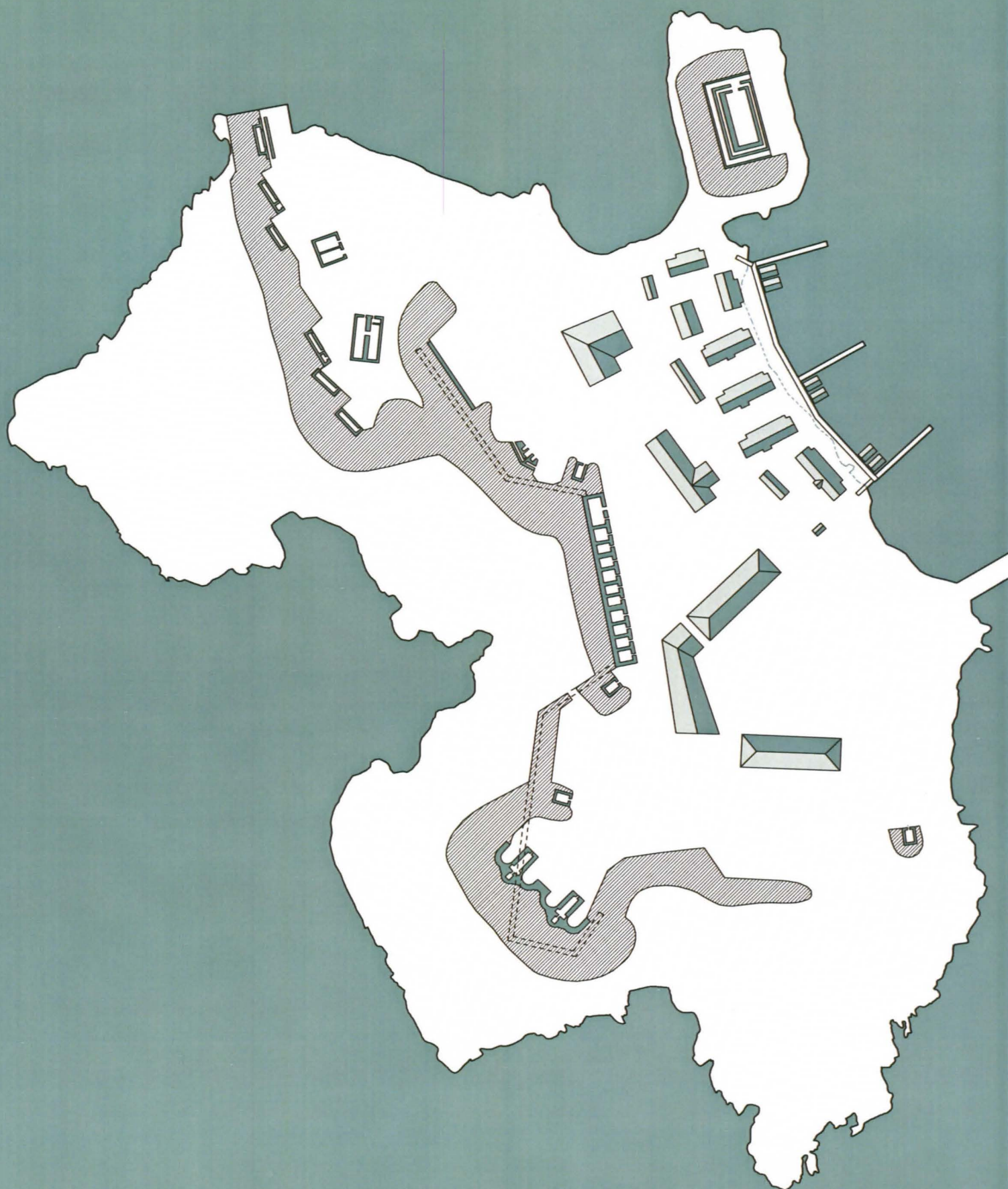
KUVA 15. SUOMENLINNAN YLEINEN ASEMAKAAVALLINEN AATEKILPAILU 1971

1. lunastus. Reijo Railo.

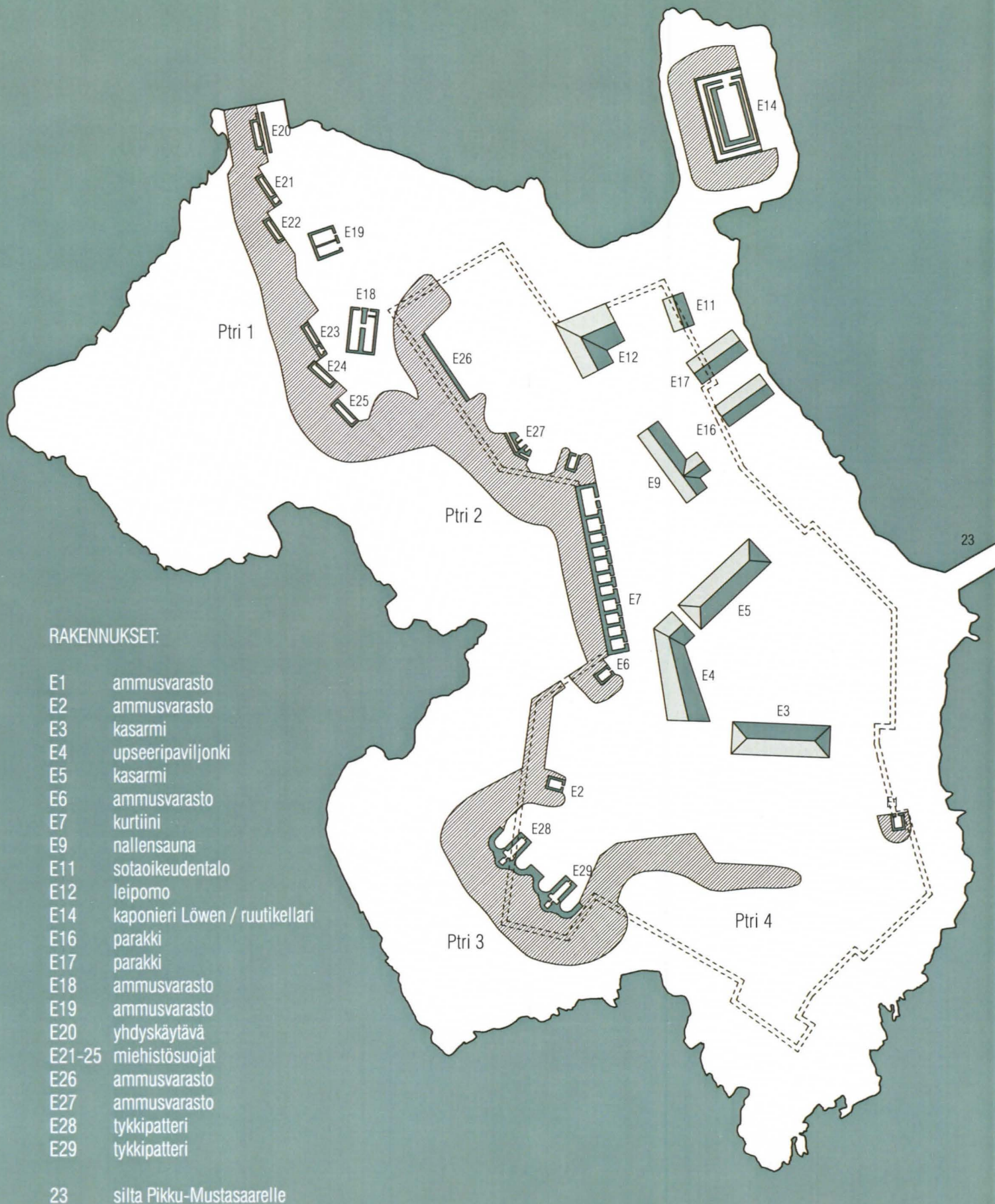
1:2000

KUVA 17. SEPPO VILENIN SUUNNITELMA 1995
1:2000

KUVA 11. LÄNSI-MUSTASAAREN RAKENNETTU YMPÄRISTÖ 2006
1:2000

Puretun itäisen puolustusmuurin linjaus esitetty katkoviivalla.

RESTAUROINTIPERIAATTEET ENNEN JA NYT

Keskustelu restaurointiperiaatteista alkoi Ranskassa 1800-luvulla, kun romantiikan aikakausi kiinnostui keskiajan taideilmiöistä. Ajan vallitseva suuntaus oli ns. taidehistoriallinen restaurointi, joka tarkoitti myöhempien lisäysten sekä muutosten poistamista ja uusien rakenteiden suunnittelua alkuperäisen tyylin mukaisesti. Nykypäivän näkökulmasta kovakouraiselta tuntuvan suuntauksen tunnetuin edustaja oli Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc. Myös Suomessa suunniteltiin esimerkiksi Turun tuomiokirkon restaurointia vallinneen käytännön mukaisesti. Aivan vuosisadan lopulla herättiin kansainvälisesti oivaltamaan ajallisen ja siten myös tyyllillisen kerroksellisuuden merkitys rakennetussa ympäristössä. Keskustelu ennätti Suomeenkin saakka, ja Turussa luovuttiin vanhentuneiden periaatteiden mukaisesta korjauksesta. Samoihin aikoihin nousi esille uusi periaate, ns. tieteellinen restaurointi, jossa rakennuskohtaiset tutkimukset ja niiden pohjalta tehtävät johtopäätökset olivat restauroinnin ensisijaisia lähtökohtia.⁵⁵

Kansainvälisen keskustelun tuloksena on saatu aikaan useita restaurointia koskevia julistuksia ja ohjeita. YK:n kasvatustiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n aloitteesta vuonna 1965 perustettu ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) on ollut keskustelussa merkittävässä roolissa. UNESCO:n tuella järjestetyssä kansainvälisessä kokouksessa vuonna 1964 hyväksyttiin ns. Venetsian julistus, joka on edelleen vallitsevien restaurointikäsitteiden perustana. Siinä todetaan mm. seuraavaa: "Hävinneiden osien täydentämisen on liityttävä kokonaisuuteen harmonisesti, mutta samalla täydennysten on erotuttava alkuperäisestä, jotta restauroinnilla ei väärenneta taiteellista eikä historiallista kokonaisuutta."⁵⁶ Varsin tunnettu on myös vaatimus, että "restauroinnin on päätyttävä siinä, missä otaksuma alkaa."⁵⁷ Rekonstruoinnista todetaan: "kaikki rekonstruointi on suljettava pois a priori. Voidaan sallia vain anastyloosi, toisin sanoen olemassa olevien, mutta irronneiden osien liittäminen paikoilleen. Täydentävä materiaali on voitava aina tunnistaa ja monumentti on konservoitava ja sen muoto palautettava mahdollisimman vähällä materiaalilla."

Kansainväliset restaurointiperiaatteet painottavat ennen kaikkea kohteen aitouden vaalimista. Huolenpito ulottuu arkkitehtuurin ohella materiaalien, rakennustekniikoiden ja rakennustavan autenttisuuteen. Kohteen ajalliset kerrostumat nähdään arvokkaina ja myöhemmät muutokset siis yleensä säilyttämisen arvoisina. Lisärakentamisen on erotuttava arkkitehtonisesta kompositiosta ja sillä on oltava nykyajan leima.⁵⁸ Vallitsevaa restaurointifilosofiaa kuvaa myös tilannekohtaisuus. Jokaisen hankkeen yhteydessä sovellettavia periaatteita on erikseen harkittava. Rekonstruointi on äärimmäinen keino, jota ei yleensä hyväksytä, mutta joka on hyvin perusteltuna mahdollinen kuten muutkin menetelmät. Jukka Jokilehto on

todennut: "Rekonstruoinnin suhteen on oltava varovainen, mutta sitä ei pidä myöskään ehdottomasti sulkea pois käytävissä olevien keinojen joukosta. Jos restauroinnin valmistelu on perusteellista ja sen aikana saadaan tavallaan hallintaan rakennuksen autenttinen, eri aikoina ja eri materiaaleista, rakenteista, työmenetelmistä ja käytöistä muotoutunut olemus, joka otetaan toimenpiteiden lähtökohdaksi, ei välttämättä haittaa, vaikka näissä puitteissa sitten halutaan rekonstruoida vähän siellä ja täällä".⁵⁹

Rakennetun ympäristön suojelussa on kyse siitä, että ympäristössä on riittävä määrä tuttuja elementtejä, jotka mahdollistavat ihmisen samastumisen kokonaisuuteen. Ilman niitä ihminen on irrallinen.⁶⁰ Ajallisen syvyyden läsnäolo ympäristössä auttaa siis meitä sijoittamaan itsemme historian aikajalalle. Menneisyyden muotojen palauttamiseen ja jälkeistoteuttamiseen sisältyy siten riski luottamuksen menettämisestä – mikä on totta, mikä lavastetta? Kaarin Taipale on todennut, että fiktiivisen historian tarkoituksena ei ole auttaa muistamaan menneisyyttä, vaan unohtamaan nykyisyys.⁶¹

KRUUNULINNA EHRENSVÄRD RESTAUROINTIPERIAATTEIDEN MUUTOKSEN ESIMERKKINÄ

Suunnitelma Isolla Mustasaarella sijaitsevan kruunulinna Ehrensvärdin siipirakennusten korottamiseksi kuvaa hyvin Museoviraston restaurointiajattelussa tapahtuneita muutoksia kymmenen vuoden aikana 1976–1986. Kruunulinna siipirakennukset, "pirunkirkot", rakennettiin 1700-luvulla kolmikerroksisiksi ja mansardikattoisiksi. Krimin sodan pommituksen seurauksena 1850-luvulla ne madallettiin ja varustettiin väliaikaisella satulakaton (kuva 29). Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokouksissa siipirakennusten korotushanketta käsiteltiin tiuhaan tahtiin. Työryhmä asetettiin vuonna 1976 ylijohtaja C. J. Gardbergin toimesta. Se oli museoviraston puitteissa toimiva neuvotteluelin, joka "kokouksissaan käsittelee museovirastolle saapuneet, Suomenlinnaa koskevat esitykset sekä virastossa syntyneet, samaa asiaa koskevat asiakirjat."⁶² Työryhmän puheenjohtajana toimi Gardberg ja sihteerinä Olof af Hällström, molemmat taidehistorioitsijoita.

28.10.1976 korotushanketta perusteltiin: "Siipirakennukset menettivät madaltamisen myötä arkkitehtoniset arvonsa kokonaan ja käyttöarvonsa pääosiltaan. Näin ollen on ymmärrettävissä, että ajatus siipirakennusten korottamisesta jo on saavuttanut yleisen hyväksymisen."

6.3.1978 tavoiteltiin kruunulinna kaikkien osien palauttamista "saman aikakauden mukaiseen asuun eli kustavilaisen kauden asuun, joka on alkuperäinen ja arkkitehtonisesti arvokkaampi."

2.4.1980 kokoukseen kutsuttiin ulkopuolisia asiantuntijoita keskustelemaan vaihtoehtoisista restaurointiperiaatteista. Professori Lars Pettersson ehdotti koko kruunulinna Ehrensvärdin palauttamista ulkoasultaan kustavilaiseen asuun, mikä merkitsisi siipirakennusten muuttamista mansardikattoisiksi. Perusteluina rekonstruoinnille esitettiin:

- kruunulinna Ehrensvärd on merkittävimpiä kustavilaisen ajan rakennusmuistomerkejämme
- rakennuksen nykyinen asu on tilapäinen hätäratkaisu
- rakennusta koskeva alkuperäinen piirustusaineisto on rekonstruoinnin kannalta riittävä
- rakennuksessa on alkuperäistä asua säilynyt niin paljon, että rekonstruointi on motivoitua
- rekonstruoinnin yhteydessä syntyville lisätiloille on käyttötarvetta
- tässä tilanteessa on mahdollista saada rekonstruointiin tarvittavat varat

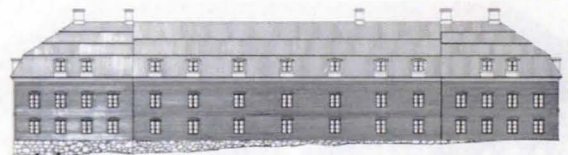
TKK:n arkkitehtiosaston professori, sittemmin museoviraston pääjohtajana toiminut Henrik Lilius ehdotti, että kruunulinna Ehrensvärдин kunnostuksen ja restauroinnin lähtökohdaksi otetaan rakennuksen nykyasu ja tuleva käyttö. Perusteluina vaihtoehdolle esitettiin:

- kruunulinnan nykyinen asu on pisimmän aikaa vaikuttanut Viaporin miljöössä; Pirunkirkkojen rekonstruointi muuttaisi radikaalisti Suomenlinnan totunnaista miljöökuvaa
- Krimin sodan jälkeen on tehty selkeä päätös jättää rakennus nykyiseen asuun; sodan muistot on entisessä linnoituksessa säilytettävä hyvässä ja pahassa mielessä
- kruunulinnan restaurointi antaa suuntaa Suomenlinnan muiden osien ja koko maankin tuleville restaurointi- ja suojeluratkaisuille, joissa ei tulisi suosia liiallista rekonstruointia
- otettaessa rekonstruointi lähtökohdaksi kunnostuksessa ongelmat kumuloituvat; on mm. mahdollista, että päädytään asuun, jota missään vaiheessa ei ole ollut olemassa
- restaurointiratkaisut on tehtävä siten, ettei suljeta pois myöhempiä ratkaisuvaihtoehtoja

Kokouksessa ei haluttu sulkea pois kumpaakaan vaihtoehtoa.

15.12.1982 ehdotettiin korjaustyön lähtökohdaksi siipirakennusten korottamista mansardikattoasuun. Kuitenkin kunnostustyö katsottiin tehtäväksi siten, että "olemassa olevat arvokkaat rakennusfragmentit uudelleen rakennettavissa kerroksissa mahdollisimman hyvin säilyvät."⁶³

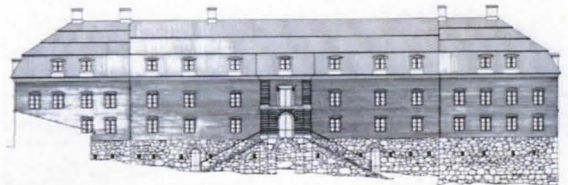
Vuosina 1984-85 pidettiin siipirakennusten korottamisesta arkkitehtuurikilpailu, jonka tarkoituksena oli "löytää toteuttamiskelpoisia ratkaisuja alkuperäiseen asuunsa korotettavien kruunulinna Ehrensvärдин siipirakennusten uudelle käytölle tullin koulutuskeskuksena, yleisenä ravintolana, asuntolina ja tullimuseona." Arkkitehtituomareina toimivat mm. Eric Adlercreutz ja Simo Paavilainen. Kilpailussa ei jaettu ensimmäistä palkintoa. Toisen palkinnon saivat arkkitehdit Eva Heikonen ja Kai Wartiainen työryhmineen. Heikonen pyrki sopeuttamaan uuden toiminnan mahdollisimman hyvin vanhoihin tiloihin. Ehdotus saikin kiitosta antikvaarisista ansioistaan. Wartiainen puolestaan tarjosi pöyristyttävää, osittain lasista mansardikattoa, jolla oli tuomariston mielestä luotu "uusia arkkitehtonisia arvoja" (kuva 30). Mitään ehdotusta ei todettu sellaisenaan toteuttamiskelpoiseksi. Ajan ilmiöistä kertoo tuomariston lausuma, jonka mukaan "kilpailussa esiintyy myös ehdotuksia, jotka ovat pyrkineet ratkaisemaan ongelmat käyttäen ns. postmodernia muotokieltä. Tulokset osoittavat, että postmodernismi ei ole ratkaisu restaurointiongelmiiin."⁶⁴

Julkisivu kaakkoon (1700-luku)

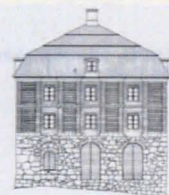
Julkisivu kaakkoon (1983)

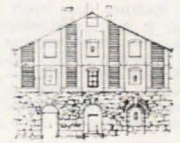
Julkisivu luoteeseen (1700-luku)

Julkisivu luoteeseen (1983)

Lounaaseen (1700-luku)

Lounaaseen (1983)

Kuva 29. C40:n alkuperäinen ja nykyinen ulkoasu.

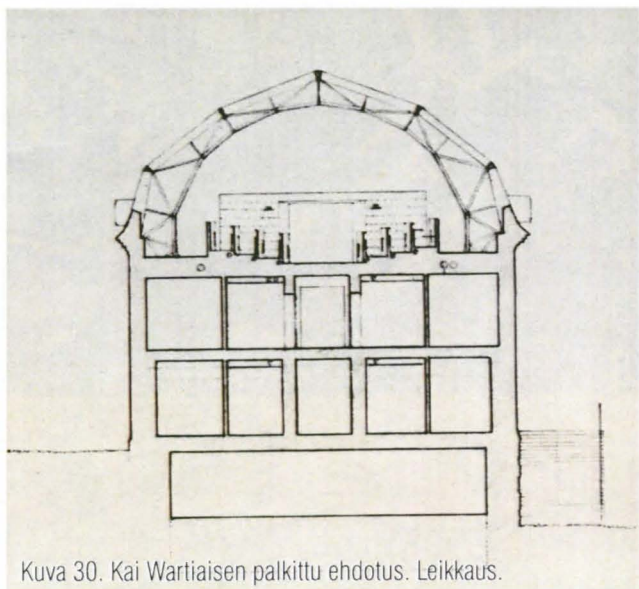
17.10.1985 oli museoviraston Suomenlinnan työryhmän keskustelussa uusi sävy kuukautta aiemmin pidetyn Suomenlinnan seminaarin johdosta, jonka ulkomaiset asiantuntijat suhtautuivat kriittisesti kruunulinnan rekonstruointisuunnitelmiin. Kruunulinnan matalan osan katon osalta rakennustyöt oli keskeytetty, jotta saataisiin aikaa keskusteluun ja mahdolliseen uudelleenarviointiin. Ylijohtaja Gardberg totesi, että siipirakennusten mansardikattojen ja 1700-luvun ulkoasun palauttaminen on selvästi antikvaarinen ratkaisu, jossa lisäksi hypätään yhden historiallisen vaiheen, satulakattovaiheen yli. Ratkaisu ei täytä rekonstruoinnin oikeutukselle kansainvälisellä tasolla asetettuja kriteereitä. Siipirakennusten käsitelystä on vain seuraavat kaksi vaihtoehtoa: ne joko jätetään ennalleen tai tehdään uusi katto, joka on selvästi nykyaikaa. Ylijohtajan näkemykseen yhtyivät mm. intendentti Liisa Eerikäinen ja Suomenlinnan hoitokunnan suunnittelupäällikkö Heikki Pyykkö. Moni osanottaja, mm. osastonjohtaja Antero Sinisalo, toimistopäällikkö Pekka Kärki ja tutkija Ulla-Riitta Kauppi, oli kaikesta huolimatta rekonstruoinnin puolella. Päätettiin, että siipirakennusten kattomuotojen osalta keskustelu on vielä tarpeen. Matalan osan osalta puheenjohtaja totesi, että enemmistö työryhmän jäsenistä pysyi rekonstruoinnin jatkamisen takana.

Keskustelu jatkui kiivaana 16.1.1986. Ylijohtaja Gardberg toisti näkemyksensä joko nykytilanteen säilyttämisestä tai modernin korotuksen tekemisestä, jatkaen ettei myöskään ole syytä palauttaa bastioniosaa mihinkään aikaisempaan vaiheeseen, tässä tapauksessa vuoden 1803 asuun. Arkkitehti, toimistopäällikkö Heikki Havas totesi, että ideologisesti pulmattomin vaihtoehto olisi olemassa olevan tilanteen säilyttäminen. Siipirakennusten madallettu asu leimaa kuitenkin hänen käsityksensä mukaan alueen slummiksi. Osastonjohtaja Kopisto varoitti, että ainainen käsitysten muuttaminen ei tee hyvää talon maineelle ja vastusti aiemman restaurointipäätöksen muuttamista. Myös Kauppi vastusti aiemman päätöksen muuttamista ja esitti, laatimassaan muistiossa esittamiensä perustelujen lisäksi, että esim. LVI-laitteet tuskin enää tulevat mahtumaan ullakolle. Sinisalo muistutti, viitaten Rakennustaiteen seuran ja Taidehistorian seuran lähettämään kirjeeseen sekä Suomenlinnan seminaarin suosituksiin, että myös ulkopuolisten asiantuntijoiden käsitykset tulee ottaa huomioon. Hän tähdensi sitä, että on aina antikvaarisesti oikein säilyttää olemassa oleva tilanne ja korosti, että virasto on tässä tapauksessa vain lausunnon antaja eikä sillä ole kustannus- tai toteutusvastuuta.

16.9.1986 käsiteltiin arkkitehti, professori Vilhelm Helanderin Suomenlinnan hoitokunnalle laatimaa selvitystä kruununlinnan siipirakennusten korotusvaihtoehdoista ja siitä, miten tullen koulutuskeskuksen tilaohjelma sopii eri vaihtoehtoihin. Selvityksessä esitettiin kolme vaihtoehtoa:

- A) lähinnä vertailupohja, nykytilanne, jossa kattoikkunoita avaamalla ullakotilat oli saatu täysimääräiseen käyttöön.
- B) vaihtoehto, jossa rakennusta oli korotettu puolen kerroksen verran. Ikkunat oli täten saatu täysikorkeiksi sekä lisäksi uutta ullakotilaa.
- C, D) vaihtoehdot, jossa rakennukset oli korotettu lähinnä mansardikattovaiheeseen, ei kuitenkaan alkuperäistä asua koptioimalla, sekä vaihtoehto, jossa oli ennen Krimin sotaa ollut asu; siis satulakatto, ei kuitenkaan täysikorkeana.

Paikalla olleista jäsenistä kolme piti vaihtoehtoa A antikvaarisesti puhdasoppisimpana, neljäs jäsen ei vielä halunnut ottaa kantaa.

Kuva 30. Kai Wartiaisen palkittu ehdotus. Leikkaus.

24.11.1986 katsottiin, että vaihtoehdot C ja D ovat sekä antikvaarisista syistä että kruununlinnan bastioniosassa jo tehtyjen ratkaisujen vuoksi poissuljetut. Myöskään vaihtoehto B ei voisi tulla kysymykseen, koska se ei edusta mitään historiallista vaihtetta ja koska sen edut vaihtoehto A:han verrattuna ovat erittäin vähäiset. Kustannusselvitysten tulosten katsottiin myös erittäin painavasti puoltavan vaihtoehto A:n ottamista jatkosuunnittelun pohjaksi.⁶⁵

LÄNSI-MUSTASAAREN HUOLTOKESKUKSEN JÄLKEISTOTEUTUSHANKE RESTAUROINTIPERIAATTEELLISENA ONGELMANA

Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokouksissa käsiteltiin useaan otteeseen myös Länsi-Mustasaaren huoltokeskuksen jälkeistoteutushanketta. Ajatus ruotsalaisaikaisen huoltokeskussuunnitelman toteuttamisesta oli esitetty Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksessa.

13.10.1977 todettiin Suomenlinnan hoitokunnan esittäneen lausuntopyyntönsä kolmen rakentamishankkeen esiselvityksistä. Näiden joukossa oli Länsi-Mustasaaren uudisrakentamismahdollisuuksien suunnittelemisen esiselvitys. Olof af Hällströmin laatimassa muistiossa todetaan suunnitelma varsin merkitykselliseksi, koska kannanotto siihen välillisesti merkitsee kannanottoa myös muiden saarien rekonstruointikohteisiin. Tästä syystä on muistiossa esitetty, että suunnittelutyö olisi jälleen käynnistettävä ja vietävä riittävän pitkälle, jotta ratkaisu voitaisiin tehdä. Päätettiin panna asia pöydälle, jotta työryhmän jäsenet voisivat lähemmin tutustua siihen.

23.12.1977 asiasta keskusteltaessa korostettiin, että ehdotettua Länsi-Mustasaaren rakennuskannan täydentämistä alkuperäisen asemakaavan pohjalta on luonnehdittava uudisrakentamiseksi eikä suinkaan rekonstruoinniksi. Työryhmä yhtyi muistiossa ja kirjeluonnoksessa esitettyyn kannanottoon, jonka mukaan suunnittelutyö tulisi käynnistää niin hyvissä ajoin, että päätös mahdollisesta toteuttamisesta voidaan tehdä ennen kuin Suomenlinnan suuret rekonstruktiohankkeet tulevat ajankohtaisiksi. "Länsi-Mustasaaren uudisrakentamishanke on näet niin suuri ja merkityksellinen, että useimmat muut ratkaisut tavalla tai toisella kytkeytyvät siihen."

Näillä suurilla rekonstruktiohankkeilla tarkoitettiin ennen muuta Susisaaren linnanpihan rekonstruointia, joka on nousut esiin vuosikymmenien mittaan yhä uudelleen. Krimin sodan pommituksessa tuhoutuneen päävartiorakennuksen hahmo on vuosina 1987 ja 1998 rakennettu lumesta puheen- vuorona aiheesta käytävään keskusteluun (kuva 31). Arkkitehti Ale Torkkel on myös laatinut vuonna 2005 digitaalisen 3D-rekonstruktion Susisaaren linnanpihasta.

Aihe ei moneen vuoteen ollut esillä työryhmän kokouksissa. Hankkeen taustaselvitystä laadittiin Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co:n toimesta vuodesta 1976 alkaen, ja kymmenen vuotta myöhemmin aika oli kypsä lausumaan lyhyen loppupäätelmän asian käsittelylle. 24.11.1986 "hoitokunta oli lähettänyt lausunnon Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisen

selvityksen. Päätettiin puoltaa (nykytilanteesta lähtevän) vaihtoehto 1:n ottamista jatkosuunnittelun pohjaksi ja todettiin, ettei 1700-luvun huoltokeskushankkeen jälkitoteutus ole perusteltua. Lausuntoluonnokseen päätettiin lisätä huomautus, että mikäli täydennysrakentamisesta luovutaan, tulisi käyttösuunnitelmaa tarkistaa varsinkin asukasmäärätavoitteiden ja toimintojen osalta."

Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokoukset harvenivat 1980-luvun puolivälin jälkeen, ja se lopetti toimintansa 1990-luvun alussa. Työryhmän tehtävät siirtyivät museoviraston rakennushistorian osastolle.

Kuva 31. Vuonna 1998 lumesta rakennettu päävartiorakennus.

LÄNSI-MUSTASAAREN UUDISRAKENTAMISSELVITYS 1984

Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvitys kokoa yhteen kolme erillistä selvitystä, jotka on laadittu Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co:n toimesta vuodesta 1976 alkaen. Näitä selvityksiä on laajennettu kokoamisen yhteydessä täydentävällä osalla, jossa tarkoituksena on ollut "laajentaa uudisrakentamisselvityksen luonnosvaiheen kapeata näkökulmaa mahdollisimman monilla vaihtoehtoisilla ratkaisuilla."

Suomenlinnan hoitokunta tilasi vuonna 1976 Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co:lta Suomenlinnan Länsi-Mustasaaren uudisrakentamismahdollisuuksien suunnittelemisen esiselvityksen, joka valmistui vuonna 1978.

Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisen selvitys- ja luonnosvaiheen tavoitteena vuosina 1978–79 oli selvittää Länsi-Mustasaaren uudisrakentamismahdollisuuksia "hahmollisin vaihtoehtoin siten, että ympäristön historiallinen kerroksisuus tulee otetuksi huomioon." Suunnittelu pohjautui 1700-luvun huoltokeskussuunnitelmaan.

Vuonna 1980 alettiin laatia uudisrakentamisvaihtoehtojen asutuskäyttöselvitystä, jonka tarkoituksena oli tutkia asutuskäytön soveltuvuutta esitettyihin suunnitelmiin.

Vuonna 1981 Suomenlinnan hoitokunnan suunnittelu- ja rakennusjaosto tilasi Suomenlinnan Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvityksen suunnitteluasiakirjojen saattamisen julkaisukelpoiseen muotoon. Päävastuun työstä toimistossa kantoivat arkkitehdit Erkki Kairamo ja Keijo Koskinen. Antikvaarisista tavoitteista selvityksessä todetaan: "Mahdollinen lisärakentaminen tulee olla sopusoinnussa Suomenlinnan yleisten restaurointiperiaatteiden kanssa ja liittyä tasapainoi-

sena osana muiden restaurointikohteiden kokonaisuuteen. Erityisesti on katsottava lisärakentamisen riippuvan Susisaaren linnanpihaa koskevista rekonstruointipäätöksistä."

Selvityksessä esitetään kolme eri päävaihtoehtoa Länsi-Mustasaaren kehittämiselle:

1. Nykytilanteen kohentaminen ilman laajaa uudisrakentamista
2. Osittainen uudisrakentaminen huomioon ottaen patteri 4:n rekonstruointi
3. Huoltokeskussuunnitelman toteuttaminen kokonaisuudessaan

Vaihtoehdossa 1 hyväksytään nykytilanteen torsiomaisuus ja pyritään pienillä toimenpiteillä parantamaan ympäristöä. Saunarakennus muutetaan ympäristöön sopivammaksi rapaamalla ja korvaamalla turvekatto peltikatolla. Itäisen puolustusmuurin sijainti merkitään terrassirakenteella ja puurivillä. Parakit puretaan. Patteri 4 ehdotetaan joko rekonstruoitavaksi tai jätettäväksi rekonstruomatta. Muut vaihtoehdot lisäävät uudisrakentamista 1700-luvun huoltokeskussuunnitelman mukaisesti aina täyteen volyymiin saakka.

Selvityksessä pohditaan, onko antikvaarisesti oikein käyttää 1700-luvun suunnitelmaa toteutuksen perustana edes ulkoarkkitehtuurin osalta. Jos poiketaan vanhan suunnitelman volyyymeista ja arkkitehtuurista, päädytään historisoivaan uudisrakentamiseen. Venäläisaikaisten vallien ja ruotsalaisen huoltokeskussuunnitelman päällekkäisyydet aiheuttavat suuria ongelmia. "Osatoteutuksen, jälkeenpäin syntyneiden rakenteiden ja jälkeistoteutuksen yhteensovittaminen antikvaarisesti perustellusti tuntuu laajemmissa vaihtoehtoisissa lähes mahdottomalta." 1700-luvun mallin mukainen rakentaminen todetaan myös arkkitehtonisesti ongelmalliseksi. Laajin toteutusvaihtoehto on huomattavan massiivinen työntyen pohjois- ja eteläpäästään lähes rantaviivaan kiinni. Näkymä ulkomereltä muuttuu, kun etelärannan rakennukset katkaisevat vihreiden vallien muodostaman linjan. Museoviraston mielipide on, että "Länsi-Mustasaaren suunnitelman toteuttaminen merkitsisi (näet) sellaista kannanottoa rekonstruoinnin puolesta, että muiden kohteiden rekonstruointi olisi melkein itsestään selvä asia. Jos suunnitelma-asteelle jäänyt hankke toteutetaan, niin on toki rekonstruoitava myös toteutetut hankkeet, vaikka ne olisivat myöhemmin sattumalta purettu." 66 Selvityksessä ei koeta vanhojen seinäpaksuuksien ja huonejakojen toteuttamista mielekkääksi. Lisäksi rakennusten syvien runkojen ja niukan aukotuksen todetaan muodostavan ongelman asutuskäyttöä ajatellen. 1970-luvun käyttövaatimusten ja rakennustekniikan soveltaminen muuttavat rakennusten olemuksen täysin. Jatkotoimenpiteiksi selvityksessä esitetään antikvaaristen ongelmien selvittämistä ja todetaan, että tulisi välttää toimenpiteitä, jotka sitovat liiaksi tulevia käsitteitä Suomenlinnan entistämisestä. 67

Asutuskäyttöselvityksessä on tutkittu lähtökohtasuunnitelmien käyttökelpoisuutta asutarkoituksiin. Vanhojen suunnitelmien mukaisella runkosyvyydellä ja aukotuksella asutuskäyttöön soveltuva valoisa huoneistoala supistuu 53 prosenttiin. Runkosyvyyttä pienentämällä on valoisa huoneistoala mah-

dollista kasvattaa 70 prosenttiin. Normaalitasoinen asutuskäyttö edellyttäisi sekä runkosyvyyden pienentämistä että aukotuksen lisäämistä. Vanhojen suunnitelmien mukaisella runkosyvyydellä ja aukotuksella ajaututaan keskikäytävällisiin ratkaisuihin, jotka koostuvat lähinnä pienistä keittokomeroisista yksioista.⁶⁸

Suunnittelijan kannanottona todetaan, että käyttösuunnitelman ajatus 1700-luvun huoltokeskussuunnitelman käytöstä on "liian kapea-alainen Länsi-Mustasaaren kehittämisiongelmiin selvittämiseksi." Samaan aikaan selvityksen kanssa laadittu Länsi-Mustasaaren rakennushistoria⁶⁹ antoi merkittävää uutta tietoa erityisesti venäläisen kauden massiivisista linnoittamis- ja kasarmisuunnitelmista, mikä herätti kysymyksen venäläisen suunnitelman käytöstä jälkeistoteutuksen perustana.

Selvityksessä pohditaan rekonstruoinnin vaihtoehtoja. Kokonaisrakenteen rekonstruointi ajallisesti yhtenäiseen asuun voisi tapahtua aikaisintaan 1900-luvun vaihteen tilanteen mukaan, jolloin venäläisten tekemät vallit olivat valmiina. Nykyisen asutokannan lisäksi saarella oli tuolloin kymmenkunta erikokoista talousrakennusta. Niiden rekonstruoinnilla ei kuitenkaan olisi asutorakentamisen kannalta juuri merkitystä, eikä tällä rakennuskannalla katsota olleen erityisempää arkkitehtonista arvoa. Osarekonstruoinnilla tarkoitetaan selvityksessä yksittäisen rakennuksen tai rakenteen entistämistä. Tällaisena nostetaan esiin patteri 4:n ja itäisen puolustusmuurin rekonstruointi.

Jälkeistoteutuksen lähtökohdaksi voidaan selvityksen mukaan ajatella joko ruotsalaisaikaista huoltokeskussuunnitelmaa tai venäläisaikaista kasarmisuunnitelmaa saaren eteläosaan. Jälkimmäinen nähdään maisemallisesti ongelmallisena kasarmien massiivisen koon vuoksi. Uusista suunnitelmista asemakaavallisessa aatekilpailussa palkitut ehdotukset edustavat selvityksen mukaan kontrastiteemaa uutta ilmettä etsivien, mutta ympäristöön sovittujen ehdotusten puuttuessa.⁷⁰

LÄNSI-MUSTASAAREN RESTAUROINTI- JA TÄYDENNYSRAKENTAMISSELVITYS 1985

Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvitys on laadittu Gullichsen, Kairamo, Vormala Arkkitehdit Ky:n toimesta. Selvitys on päätepiste vuosikymmenen jatkuneelle työlle, joka koottiin Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvityksen muotoon 1984. Restaurointikäsitykset muuttuivat työn aikana samalla, kun lisää tietoa Länsi-Mustasaaren rakennushistoriasta tuli ilmi. Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvitys on kriittinen kannanotto aiempaan selvitystyöhön.

Selvityksessä moititaan aiempia suunnitelmia yksisilmäisyydestä ja ruotsalaisen kauden korostamisesta ilman riittävää tietopohjaa. Uusien suunnitelmien lähtökohdiksi selvityksessä mainitaan Länsi-Mustasaaren historiallisesta taustasta riippumattomuus ja pyrkimys ratkaista arkkitehtonisin keinoin vanhan ja uuden rakentamisen välinen suhde. Yhteisenä

nimittäjänä on myös "niiden korostunut sitoutuminen aikautensa virtauksiin ja tekijänsä arkkitehtuurikäsitykseen". Uusiksi suunnitelmiksi selvitys katsoo Brunilan ehdotuksen vuodelta 1919⁷¹ sekä Suomenlinnan asemakaavallisen aatekilpailun⁷² "rakentavan linjan ehdotukset".

Selvityksessä on esitetty Länsi-Mustasaaren restauroinnin ja täydennysrakentamisen vaihtoehtoja:

1. Nykytilanteen näkyvät rakenteet restauroinnin lähtökohtina
2. Tuhoutuneiden tai muuttuneiden historiallisten rakennusvaiheiden käyttäminen restauroinnin lähtökohtina
3. Historiallisten suunnitelmien käyttäminen nykytilanteessa
4. Täydennysrakentaminen uusista lähtökohdista

Vaihtoehto 1 on toimenpiteiltään konservoiava käsittäen rakennusten ja maiseman kunnostuksen ja hoidon. Ympäristöä voidaan eheyttää istutuksin, purkamalla parakit sekä rappamalla nallensauna ja muuttamalla sen turvekatto ympäristöön sopivammaksi peltikatoksi. Patteri 4 voidaan rekonstruoida 1900-luvun vaihteen asuun.

Vaihtoehto 2 käsittää eriaisteiset rekonstruktiot. Itäinen puolustusmuuri siihen mahdollisesti liittyvine rakennuksineen nähdään ainoana mahdollisena rekonstruoitavana kohteena. Teoriassa läntinen bastionirintama olisi palautettavissa, mutta se merkitsisi kannanottoa koko venäläisen vallirakenteen purkamiseen ja vaikuttaisi radikaalisti koko Suomenlinnan ilmeeseen mereltä katsottuna. Itäisen puolustusmuurin palauttaminen tai sen muodon hyväksikäyttö eheyttäisi rantamaisemaa, jonka nykyinen sekava ilme on seurausta 1860-luvulla tapahtuneesta muurin purkamisesta. Muuri esitetään joko merkittäväksi istutuksin tai kiveyksiin tms. kevyin rakentein, tai rekonstruoitavaksi olemassa olleeseen asuunsa. Tällöin siihen voitaisiin liittää muurin suuntaisia rakennuksia.

Vaihtoehto 3 käsittää erilaiset jälkeistoteutusvaihtoehdot joko ruotsalaisen huoltokeskussuunnitelman tai venäläisen kasarmihankkeen pohjalta. Tämä vaihtoehto todettiin kyseenalaiseksi jo Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvityksessä vuonna 1984.

Vaihtoehto 4, täydennysrakentaminen uusista lähtökohdista, todettiin hyväksi lähtökohdaksi jo asemakaavallisen aatekilpailun arvioinnissa vuonna 1971, mutta se hylättiin käyttösuunnitelmassa vuonna 1974. Vaihtoehdon lähtökohdaksi mainitaan modernistinen näkemys luoda uusi, historiallisesta ympäristöstään poikkeava kerrostuma, mutta "yhtenäisen ympäristöön sopivan ja eheyttävän rakennuskerrostuman luominen (on) lienee mahdotonta." Yhtenä vaihtoehtona mainitaan uusien kerrostalojen rakentaminen, jota esitettiin eräässä palkitussa kilpailuehdotuksessa. Uusi rakenne on siinä kontrastinen vanhalle, mutta ympäristöön sovittamista on esitetty käyttämällä vanhojen rakennusten korkeuksia ja sijoittamalla uudet rakennukset historiallista rakenteista vapaalle alueelle. Periaatteen todetaan vähentävän vanhan monumentin ympäristön voimaa.

Vaihtoehtojen yhteenvedossa todetaan realistisiksi ja kehittämiskelpoisiksi "nykytilanteesta lähtevät vähäisiä raken-

nustoiimenpiteitä suosivat vaihtoehdot". Rakennussuojelun kannalta turvallisimmiksi koetaan vaihtoehdot, joissa uudet toimenpiteet painottuvat lähinnä itärannan maisemahaittojen poistamiseen. Yhteenvedossa viitataan aiempaan tutkimukseen, jossa todettiin jälkeistoteutus ongelmalliseksi, koska suunniteltuja rakennusrunkoja ja aukotusta jouduttaisiin voimakkaasti muokkaamaan, jotta niihin voitaisiin sijoittaa asuntoja. "Mitä enemmän vanhaa suunnitelmaa muokataan sitä epäilyttävämpi on lähtökohdan käyttömotiivi ja sitä lähempänä ollaan teknis-taloudellista uudisrakentamiskäytäntöä." Historiallisen ympäristön kieltävä uudisrakentaminen todetaan rakennussuojelullisesti teoreettiseksi. "Käytännössä ympäristöstä erottuva uusi rakennuskanta saisi merkittävän huomion vanhan monumentin kustannuksella."

Selvityksen loppusanat sommittelee Erkki Kairamo luvussa Suunnittelijan kannanotto Länsi-Mustasaaren kehittämisen linjoista. Hän toteaa Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksen toisena pääsuunnittelijana olevansa tietoinen "siitä, että ehdotus laadittiin liian lyhyessä ajassa ja on kuluneena aikana jo vanhentunut." Hän kuitenkin mainitsee, että "tämän suuntainen ajattelu oli tuolloin melko yleinen ja yhteiskunnassamme vallinneen kasvutendenssin mukainen." Näkemyksensä hän toteaa, että "uudisrakentaminen niin vanhojen toteutumattomien suunnitelmien kuin uudisrakennussuunnitelmien pohjalta ei ole mahdollista." Länsi-Mustasaaren suunnittelun keskeiseksi tehtäväksi hän näkee sen saattamisen "harmooniseen asuun suhteessa saariryhmän kokonaisuuteen" keinoina nykytilanteen kohentaminen ja itäisen puolustusmuurin merkitseminen tai rekonstruointi. "Venäläisaikaisten puolustusvallien sekä tykkipatterit n:o 4:n rekonstruointi Suomenlinnan maisemasuunnitelman mukaan, tieverkoston täsmäntäminen, piha-alueiden rajaaminen itärannan puolelta selvityksessä esitettyjen eri vaihtoehtojen pohjalta, parakkien poistaminen sekä rannan kunnostus ja venelaitureiden rakentaminen riittävät tekemään Länsi-Mustasaaresta tasapainoisen Suomenlinnan osan. Pienimuotoinen puuvajojen lisääminen tulee kysymykseen." "Länsi-Mustasaaren ylimittaiset rakentamishankkeet tulisi jättää eräänä episodina Suomenlinnan suunnittelun historiaan."

Lausunnot Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä ovat yksimielisiä tuomiossaan. Huoltokeskuksen jälkeistoteutusta ei hyväksytty.⁷³

SUOMENLINNAN SEMINAARI 1985

Seminaari "Suomenlinna Seminar 85" järjestettiin Tenalji von Fersenissä Suomenlinnassa vuoden 1985 syksyllä. Seminaariin oli kutsuttu sekä kotimaisia että ulkomaisia arkkitehteja ja muita asiantuntijoita käsittelemään Suomenlinnan restaurointia koskevia kysymyksiä. Seminaarissa perehdyttiin viikon ajan linnoitukseen ja sen kunnostuksen problematiikkaan. Asiantuntijat korostivat, että kaikki käyttökelpoinen tulee ensin korjata, kunnostaa ja ylläpitää ennen kuin kiirehditään rakentamaan uutta. Rekonstruktioiden tekemiseen suhtauduttiin kriittisesti. Loppupäätelmänä päädyttiin antamaan mm. seuraavia suosituksia:

"Krimin sodan pommitukset on ymmärrettävä Suomenlinnan historian käännekohtaksi. Sodan jälkeä ei pidä hävittää rekonstruktioilla. On nähtävä vuorovaikutussuhde hävityksen historian ja vielä pystyssä olevien linnoitusmuurien välillä. On tehtävä selvä ero historian ja arkkitehtuurin historian kesken."

"On olennaista, että jokainen Suomenlinnan aikakausi on myös tulevaisuudessa selvästi havaittavissa. Restaurointityössä millekään aikakaudelle ei kuitenkaan pidä antaa etusijaa toisen kustannuksella."

"Uusilla rakennuksilla on sijansa Suomenlinnassa, mutta niiden suunnittelussa on otettava huomioon linnoituksen luonne ja historiallisten rakenteiden arvojärjestys."

"Rekonstruointiin pitää olla pätevät perusteet ja se on nähtävä äärimmäisenä keinona, jota käytetään vain erittäin harvoin. Rekonstruktion on aina perustuttava rakenteiden äärimmäisen huolelliseen analyysiin. Suomenlinna on ainutlaatuinen, sen aitoutta ei saa hävittää."

"Länsi-Mustasaari on yksi niistä alueista, joille sopii jonkin verran lisärakentamista, mutta uusien rakenteiden ei tule seurata vanhoja historiallisia suunnitelmia. Ongelmana on saavuttaa sopiva nykyarkkitehtuurin laatutaso tässä historiallisessa ympäristössä ja samalla säilyttää visuaalinen hierarkia."

"Ajoneuvoliikenteen määrää ja ajoneuvojen painoa tulee valvoa, Saarelle ei saa missään tapauksessa rakentaa siltää eikä liikennetunnelia."

"Varustukset ovat säilyneet hyvin ja ovat sen vuoksi poikkeuksellisen arvokkaat. Ainoa oikea ratkaisu Suomenlinnassa tuntuu olevan nykyisen rakennetun ympäristön mahdollisimman täydellinen säilyttäminen. Meidän sukupolvemme tehtävä on säilyttää tämä dokumentti ja jättää se seuraaville sukupolville niin aitona kuin mahdollista."⁷⁴

Suomenlinnan seminaari vaikutti voimakkaasti Suomenlinnan kunnostuksen periaatteisiin. Esimerkiksi Kruunulinna Ehrens-värden korotushanke haudattiin kiivaan keskustelun jälkeen. Korjaus toteutettiin lopulta professori Vilhelm Helanderin suunnitelman mukaisesti ottamalla ullakkokerros osittain käyttöön toimistotilana. Vesikatolle avattiin muutamia pieniä kattoikkunoita olemassa olevia vastaavalla tavalla. Seminaarin jälkeen vakiintui myös ajatusmalli Suomenlinnan historiallisten vaiheiden samanarvoisuudesta. Aiemmin ruotsalaista kautta oli pidetty yleisesti arvokkaimpana. Venäläisiä kerrostumia oli väheksytty, suomalaisista puhumattakaan.

TOTEUTETTUA TÄYDENNYSRAKENTAMISKOhteita SUOMENLINNASSA

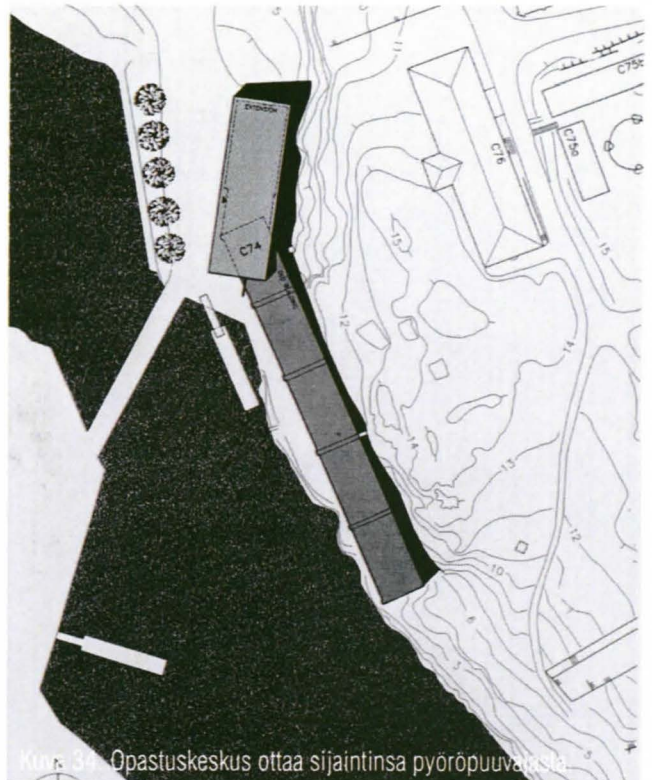
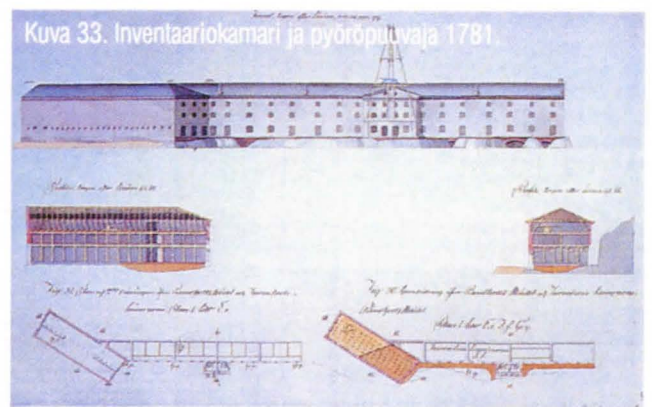
Suomenlinnan ympäristöä on täydennetty viime vuosina erittäin onnistuneilla uudisrakennuksilla. Yhteistä niille on hienovarainen sitoutuminen historialliseen ympäristöön ja moderni ilme. Kari Järvinen ja Mikko Aho suunnittelivat 1990-luvun vaihteessa joukon puisia asuinrakennuksia Ison

Mustasaaren kauppakorttelia täydentämään A-Konsultit arkkitehtitoimiston laatiman Suomenlinnan pientaloalueiden tiivistämissuunnitelman periaatteiden mukaisesti. Rakennukset ovat eleettömiä, peittomaalattuja puutaloja, jotka luovat oman ajallisen kerrostumansa sopeutuen kuitenkin ympäristöönsä – korttelin laajuus vastaa tilannetta 1800-luvulla (kuva 32).⁷⁵ Vuonna 1998 avattiin yleisölle Mikko Pulkkinen suunnittelema opastuskeskus, joka rakennettiin jatkosodan pommituksissa tuhoutuneen inventaariokamarin pyöröpuuvajan paikalle. Se ottaa sijaintinsa, muotonsa ja materiaalinsa tuhoutuneesta rakennuksesta, mutta on ilmeeltään täysin moderni (kuvat 33 ja 34).⁷⁶ Molemmille kohteille yhteistä on rakeisuuden, masojen ja kauppakorttelin kohdalla myös käyttötarkoituksen yhteys historiallisiin esikuviiin. Näin rakennukset täydentävät ympäristöään luontevasti.

Länsi-Mustasaarella tilanne on toinen – vastaavaa asuinrakennuskantaa kuin nyt ollaan tekemässä ei ole ollut. Saaren kivirakennuksia täydentävät puutalot ovat sijainneet hajallaan alueella, eikä niissä ole ollut juuri asuntoja. Makasiini- ja talousrakennustyyppisen rakennuskannan rakeisuuden tavoittelu ei tunnu luontevalta, kun ollaan toteuttamassa asuinrakennuksia. Länsi-Mustasaaren täydennysrakentamista on siis syytä lähestyä uudesta näkökulmasta.

Oman lähestymistapansa täydennysrakentamiseen esitti arkkitehti Kirjo Mikkola Rakennus C62:n laajennuksessa Isolla Mustasaarella. Se on suunnittelijan itsensä mielestä ”paras uudisrakennus Suomenlinnassa, koska sitä ei voi nähdä mistään.”⁷⁷

Esimerkkeinä epäonnistuneemmista uudisrakennuksista voidaan mainita 1950-luvulla toteutettu Länsi-Mustasaaren sauna- ja huoltorakennus ja 1960-luvun parakit sekä Isolla Mustasaarella sijaitseva 1950-luvun koulurakennus.

Kuva 32. Täydennysrakentamisen rakeisuus ja värimaailma noudattelevat vanhaa rakennuskantaa, mutta muodonanto on modernia.

LÄNSI-MUSTASAARI ASUINALUEENA, LINNOITUSMUSEONA JA LUONTOKOORTEENA

Länsi-Mustasaari asuinalueena

Länsi-Mustasaaren pinta-ala on noin yhdeksän hehtaaria. Saarella on tällä hetkellä 65 asuntoa, joiden keskikoko on 61,5 m². Asutuskoot vaihtelevat neljännestä neliön yksöstä yli sadan neliön perheasuntoihin.⁷⁸ Koko Suomenlinnassa on tällä hetkellä pysyviä asukkaita noin 850. Nykyinen asukasmäärä on Suomenlinnan hoitokunnan ja Museoviraston mielestä riittävä – joskin pieni lisäys palvelujen turvaamiseksi olisi mahdollinen ja suotavakin. Asukasrakennetta säädellään asukkaiden valintaperustein. Käytännössä Suomenlinnaan halutaan, saarella työskentelevien lisäksi, lapsiperheitä. Nykyisin lasten osuus asukkaista onkin suurempi kuin mantereen puolella. Toivottujen perheasuntojen järjestäminen vanhoihin kivirakennuksiin on ongelmallista johtuen usein syvästä rungosta sekä erityisesti pienistä ja vähälukuisista ikkunoista. Suomenlinnan asutokannan ensimmäinen peruskorjauskierros on juuri saatu valmiiksi. Kaikissa asunnoissa on kauko-lämpö, vesi, viemäri ja kylpyhuone.⁷⁹

Suomenlinnassa on melko vahva yhteisöllinen ilmapiiri. Länsi-Mustasaari koetaan asukkaiden omaksi alueeksi, jonne tullaan uimaan ja tapaamaan ystäviä. Juhannuksena pohjoisrannan täyttöalueella palaa talkootyönä kasattu kokko, jonka ääreen suuri osa suomenlinnalaisista kokoontuu. Menneinä vuosikymmeninä saarella oli monien silmissä epämääräinen maine rapistuvien asuntojen ja vanhojen Valmetin työmiesten paikkana. Tilanne on muuttunut asuntojen peruskorjausten myötä ja nykyisellään Länsi-Mustasaari on erittäin haluttu asuinsaari. Erään asukkaan sanoin: ”Länskäri on vähän syrjässä ja siellä on hienot maisemat. Se on vähän niinku suosiossa.”⁸⁰ (kuva 35)

Linnoitusmuseo ja virkistyskäyttö

Suomenlinnan vuotuinen kävijämäärä on nykyään noin 650 000, joista valtaosa vierailee alueella kesäsesongin aikaan.

Kuva 35. Länsi-Mustasaaren rantakallioita

Tämä vaikeuttaa ympärivuotisten palvelujen järjestämistä, ja ainakin ruokakaupan olemassaolon mahdollistaa kesän vilkas myynti. Sesonkiajan kävijämäärä on saavuttanut jonkinlaisen sietorajan, ja sen volyymia ei haluta ainakaan kasvattaa nykyisestä. Sen sijaan kävijöitä haluttaisiin jakaa tasaisemmin koko kalenterivuodelle. Vierailuja haluttaisiin myös nykyistä enemmän painottaa ns. kulttuuriturismiin. Tämä tarkoittaa, paitsi ohjattuja kierroksia, näyttelyitä ja järjestettyjä tapahtumia, myös selkeästi merkittyjä kohteita ja reittejä, jotka edesauttavat linnoituksen historiaan tutustumista. Neljä kymmenestä kävijästä – alle puolet – ilmoittaa tullessaan Suomenlinnaan kulttuuripainotteisista syistä.⁸¹ Länsi-Mustasaari on syrjässä pääreiteistä ja -nähtävyyksistä, ja siellä turisteista ei ole ollut suurta ongelmaa.

Kuva 36. Eroosion syömaa nurmivallia patteri 3:lla.

Saaristoluonto, kasvit ja eläimistö

Itärannaltaan Länsi-Mustasaari liittyy Suomenlinnan kokoaavaan maisematilaan, joka muodostuu saarten välisistä vesialueista, salmista ja sisälahdist. Ranta-alueet sisälahden puolella ovat osin luonnontilassa, osin turmeltu louhekkiväytöin. Merenpuoleiset rannat ovat luonnontilaisia, karuja silokallioita, joilla on tyypillistä ulkosaariston kasvillisuutta. Paljasta kalliota täydentävät kalliokedot ja niityt. Luoteisrannalla on säilynyt alkuperäistä kasvillisuutta. Alkuperäisiä lajeja ovat mm. hieskoivu (*Betula pubescens*), haapa (*Populus tremula*), pihlaja (*Sorbus aucuparia*) sekä mahdollisesti orjanruusu (*Rosa dumalis*). Puusto alueella on niukkaa, poikkeuksena saaren lounaisosan tuuhea, 1900-luvun alussa syntynyt metsikkö. Länsi-Mustasaarelle erityisen tunnusomaisia puita ovat pihlaja ja ruotsinpihlaja (*Sorbus intermedia*).

Länsi-Mustasaaren lounaisosan metsikkö on lintujen suosiossa. Koko Suomenlinnassa on havaittu 29 pesivää lintulajia. Tyypillisiä lajeja ovat mm. kivitasku, niittykirvinen, tervapääsky ja viime vuosina voimakkaasti lisääntynyt valkoposkihanhi. Myyräkanta vaihtelee neljän vuoden jaksoissa. Suuri myyräkanta aiheuttaa ongelmia mm. siirtämällä maata alas valleilta. Myös eroosio on paikoin ongelma. (kuva 36)

Länsi-Mustasaari on erittäin tuulinen alue. Olot saarella ovat muutenkin ankarat, sillä kesä jää viikon lyhyemmäksi kuin mantereella, ja ajoittainen kuivuus vaivaa.⁸²

Olemassa olevien rakenteiden kunnostus ja uusi käyttö

Patteri 1:n viereinen ranta saaren pohjoisosassa on nykyellään epämääräisessä asussa (kuva 37). Luonnonranta pengerrrettiin vuonna 1863, jolloin rakennettiin kaareva, luonnonkivinen rantamuri ja siihen liittyvä hirsiaikkurakenteinen laituri.⁸³ Suurin osa rantamuurista tuhoutui tai joutui täytemaan peittämäksi 1900-luvun kuluessa (kuva 26). Laituri säilyi pitkään puoliksi rantaviivan sisään joutuneena, ja oli vielä 1980-luvulla paikallaan. Nykyään siitä ei ole näkyviä jäänteitä havaittavissa. Maiseman kunnostussuunnitelmassa esitettiin täytemaan poistamista kiireellisesti.⁸⁴ Mielestäni rantaviiva saa kuitenkin jäädä vakiintuneeseen muotoonsa – erityisesti koska alueella on yhteisöllisesti merkittävä käyttö juhannuskokon polttopaikkana. Sen sijaan vanhan rantamuurin esiin kaivaminen ja tarvittavalta osalta täydentäminen voisi jäsentää rantaympäristöä ja tuoda siihen oman kertovan lisänsä. Tällöin syntyvä tasoero hoidettaisiin luiskan avulla. Hirsiaikkulaiturin rekonstruointiin ei ole syytä lähteä, varsinkin kun se jäisi pelkäksi koristeeksi käyttötarpeen puuttuessa. Sen sijaan rantaan voidaan rakentaa veneiden laskuun soveltuva laituri, jolle on tarvetta.

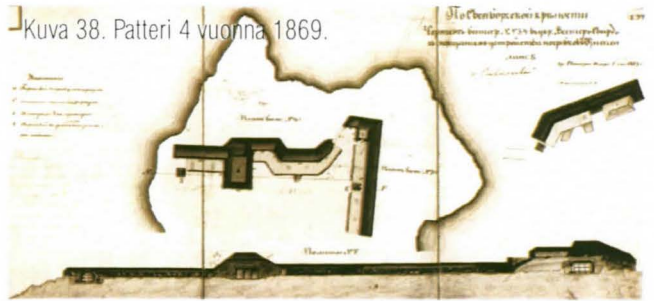

Kuva 37. Pohjoisrannan täyttöalue ei ole edukseen säilyneen rantamuurin rinaalla.

Patteri 1:een liittyvät, maalla peitetyt ammusvarastot E18 ja E19 ovat kunnostuksen tarpeessa. E18 on tyhjiillään ja E19 on väliaikaisesti vuokrattuna moottoripyöräkerholle. Vuonna 1867 rakennetut kellarit ansaitisivat hellävaraisen kunnostuksen ja niihin sopivan käytön. Olen esittänyt niiden muuttamista kanoottien ja muiden pienveneiden kunnostus- ja säilytystiloiksi. Kyseinen käyttö ei vaatisi raskaita muutoksia – lähinnä asianmukaisten sähkön, veden ja lämmön tuomista tiloihin. Lisäksi olen esittänyt viime sotien aikaisen, vallille muistomerkiksi sijoitetun ilmatorjuntatykin siirtämistä takaisin alkuperäiselle paikalleen E18:n katolle, kuten jo maiseman kunnostussuunnitelmassa on suositeltu.

Betonirakenteinen, erityisen komea tykkiasema patteri 3:ssa (E28–29) on päässyt huonoon kuntoon. 1900-luvun vaihteessa rakennettu tykkiasema on tyhjiillään ja suljettuna yleisöltä. Korjaus on tulossa ajankohtaiseksi lähiaikoina. Betonirakenteet tulisi dokumentoida ja kunnostaa, jonka jälkeen avata kohde yleisölle. Kunnostamisessa tulee tiedostaa ylikorjaamisen vaarat, jotta sadan vuoden patina ei kokonaan häviä.

Kuva 38. Patteri 4 vuonna 1869.

Tuhoutuneiden rakenteiden merkitseminen ja rekonstruointi

Ei ole selviä dokumentteja siitä, että itäinen puolustusmuuri olisi 1800-luvulla purettu uusien tykkipattereiden rakennusaineeksi, mutta on vahvoja perusteita uskoa, että näin on tapahtunut. Purkaminen tapahtui samanaikaisesti uusien pattereiden rakentamisen kanssa, ja on uskottavaa arvella, että valmiiksi hakatut kivet on siirretty keskeneräiseksi jääneestä ja puolustusrakenteena vanhentuneesta muurista. Siten on säästytty kalliilta ja vaivalloiselta louhinnalta kuljetusmatkan jädessä lyhyeksi. Tällöin muurin purkamiselle selityksenä on ollut selkeä historiallinen tapahtuma, joka osaltaan kuvaa linnoittamisperiaatteiden muutosta 1800-luvulla. Olisi tämän muutoksen kieltämistä ryhtyä muurin rekonstruointiin.

Patteri 4:n kohdalla tilanne on toinen. Se on hävinnyt 1930-luvun jälkeen arkisen, mahdollisesti kasvimaita palvelevan maankaivun seurauksena, jolla ei ole enää ollut tekemistä linnoittamisen kanssa. Se kertoo venäläisaikaisia valleja kohtaan osoitetusta arvostuksen puutteesta ja välinpitämättömyydestä. Siksi sen palauttaminen 1800-luvun lopun asuun, kuten jo maiseman kunnostussuunnitelmassa on esitetty, ei pyyhkisi mitään selkeää historiallista tapahtumaa pois. Rekonstruoinnista puhuminen tuntuu tarpeettoman juhlalliselta, kyse on lähinnä kunnostamisesta. Toimenpidettä voisi verrata huoltamatta jääneen, romahtaneen vesikaton korjaamiseen. Patterin palauttaminen eheyttäisi venäläisaikaisen, maisemallisesti hienon vallijakson. Se myös parantaisi kasarmipihan pienilmastoa. Patterin osana alkuaan olleen mutta jo venäläisellä kaudella rappeutuneen, ilmeisesti puurakenteisen miehistösuojan rekonstruointiin ei ole aihetta. (kuva 38)

Patterin nykytila ei kuitenkaan ole suoranaiseksi haitaksi kenellekään, eikä sen paikalle ole tarkoitus rakentaa mitään uutta. Siksi se voi jäädä odottamaan tulevaisuuden toimenpiteitä. Rajallisia resursseja voidaan siten kohdentaa muihin, kiireellisempiin hankkeisiin.

Itäisen puolustusmuurin jäänteitä löytyy saaren etelä- ja itärannoilta. Muurin sijainti voidaan melkoisella varmuudella osoittaa sekä piirustusten että maastojälkien perusteella. Eteläranta on luonteeltaan lähes luonnontilassa olevaa rantakalliota. Muurin merkitseminen siellä ei tunnu perustellulta. Itärannalla merkitseminen olisi sekä informatiivinen että ympäristöä ehyttävä tekijä. Olen esittänyt sillan ja leipomon välisen muurin osan merkitsemistä, joka toteutetaan tiepinnan tasossa olevana, massiivisena väribetonilaattarakenteena. Myös tielinjausta tarkistetaan siten, että sorapinnalle jätettävä tie ja muurilinja muodostavat eheän kokonaisuuden. Muurilinjan ja viereisen nurmipinnan välillä on maastosta riippuen

noin puolen metrin korkeusero, joka luomallaan varjolla voimistaa rajapintaa ja samalla muodostaa paikkoja istuskelulle. Pengermuurin etupinta on säänkestävää teräslevyä. Olen päättänyt näin massiiviseen merkitsemistapaan, sillä kyseessä on ollut puolustusmuurin kaltainen järeä rakenne. Lisäksi kevyemmin, kuten tasossa olevana kiveyksenä, toteutetut merkitsemiset ovat jääneet usein kertovuudeltaankin kepeiksi.

Ympäristön eheyttäminen täydennysrakentamisella

Suomenlinnassa on tarvetta lapsiperheille soveltuville asunnoille kaupunginosan palvelutason ylläpitämiseksi. Länsi-Mustasaari on luonteva paikka uusille asunnoille saaren asuinluonteesta johtuen. Nykyisellään hieman hajanaista ympäristöä on mahdollista eheyttää täydennysrakentamisella. Lähtökohtana ei voi olla mahdollisimman pieni haitta historialliselle ympäristölle, vaan lähtötilannetta parantava, kunnollinen arkkitehtuuri. Muutenhan mitään täydennysrakentamista ei olisi syytä tehdä. Länsi-Mustasaaren miljööön olennainen tekijä on ajallisen syvyyden läsnäolo. Uudisrakennusten tulee noudattaa oman aikamme muotokieltä siten, että syntyy oma, selkeä ajallinen kerrostumansa. Näin saaren jo olemassa olevaa vahvuutta voidaan entisestään rikastaa. Selvää on, että hierarkian vuoksi uudisrakennusten arkkitehtuurilla on säestäjän osa, ei solistin.

Keskeinen maisemallinen lähtökohta suunnittelulle ovat olleet Länsi-Mustasaarelle avautuvat näkymät Helsingin suunnalta ja toisaalta avomereltä. Näkymä avomereltä on erityisen arvokas ja yhtenäinen venäläisaikaisten nurmivallien ansiosta. Kun vallien ulkopuolinen alue saaren länsiosissa on lisäksi pääosin luonnontilaista rantakalliota, ei rakentaminen sinne ole perusteltua. Helsingistä katsottuna Länsi-Mustasaarella tehtävät muutokset saattavat muuttaa koko Suomenlinnan kokonaiskuvaa. Siksi uuden rakentamisen tulee olla matalaa.

Olen esittänyt kolmen uuden, selkeästi rajatun rakennussarekkeen luomista, jotka yhdessä vanhojen rakennusten kanssa muodostavat ihmisen kokoista ympäristöä. Kokonaissommitelu noudattaa saarelle ominaista suurpiirteistä mittakaavaa. Suurin saareke sijoittuu purettavien parakkien paikalle siten, että se länsireunaltaan ottaa hieman etäisyyttä merkittävään muurilinjaan. Tieltä laskeudutaan portaita pitkin asuinpihoille. Pohjoisessa saareke rajautuu sota-oikeudentalon pihapiiriin taaten sen rantanäkymien säilymisen. Etelässä raja on muodostettu siten, että nousevan kalliorinteen louhiminen minimoidaan ja rakentaminen liian lähelle maan alla kulkevaa vesijohtoa vältetään. Rantaviivaa täsmennetään betonisin tukimuurein ja maatäytöin. Nykyinen rantaviiva parakkien kohdalla on louhetäytöjen jäljiltä luonteeton ja vailla historiallisia merkityksiä. Rantaan sijoitetaan myös laitureita suomenlinnalaisten omille purjevereille. Rakennussarekkeen selkeällä rajaamisella ja työntämisellä rantaviivasta hieman ulos olen halunnut korostaa sen asemaa uutena toiminnallisena ja arkkitehtonisena yksikkönä.

Toinen, pienempi rakennussareke sijoittuu saaren pohjoisrannalle, leipomon taakse. Se osallistuu katualueen ympäristön täydentämiseen sallien kuitenkin merinäkömän ohitseen

kasarmipihalta saavuttaessa. Saareke sijoittuu jo muokatulle rannalle, ja olen myös sen työntänyt rantaviivasta ulos.

Kolmas rakennussareke muodostuu saunasta, jonka yhteydessä on kerhotila. Saunarakennus sijoittuu täydennettävän rantamuurin edustalla olevalle täytemaalle. Sijainti mahdollistaa yhtäältä saunarauhan kulkureiteiltä sivussa, toisaalta upeat maisemat Helsinkiin ja uintimahdollisuuden suoraan terassilta.

Olen myös esittänyt uuden jätehuoneen ja pyöräkatoksen rakentamista kasarmipihaan yhteyteen. Länsi-Mustasaaren jätehuolto ei vastaa nykyisellään esteettisiä eikä toiminnallisia vaatimuksia – jäteastiat ovat taivasalla ja niiden sijainti on liian kaukana sillasta. Myös hygieniasyyt puoltavat umpinaisen jätehuoneen toteuttamista.

Uudisrakennusten tilaohjelma

Länsi-Mustasaari on ainoita paikkoja Suomenlinnassa, jonne on mahdollista toteuttaa uudisrakennuksia. Siksi olen esittänyt niihin lapsiperheille soveltuvia, useampi-huoneisia asuntoja, jotka ovat vanhoihin rakennuksiin huonosti sovitettavissa. Lopputulos poikkeaa tilaohjelmaltaan tavanomaisesta pientalokohteesta ainakin kahdella konkreettisella tavalla: asuntoihin ei tehdä huoneistosaunoja eikä autotalleja. Asuntokohtainen sauna ei kuulu suomenlinnalaiseen asumiskulttuuriin, ja lähellä on sekä nallensauna että uusi rantasauna. Autonsäilytystiloja puolestaan ei tarvita, sillä asukkaille osoitetaan autopaikat Katajanokalta.

Tekemääni kokonaissuunnitelmaa olen havainnollistanut laatimalla uusista asuinrakennuksista kaksi toisistaan poikkeavaa ratkaisuvaihtoehtoa. Molemmat kuitenkin tukeutuvat samoihin periaatteisiin: rakennussarekkeiden selkeään rajautumiseen, itsenäiseen ja vahvaan arkkitehtuuriin sekä kokonaissommitelman horisontaalisuuteen. Huomaavaisuutta historiallisia rakennuksia kohtaan tukee uusien rakennusten musta väritys.

Vaihtoehto A perustuu kuuteen muureilla rajattuun pientaloyksikköön, jotka on ryhmitelty kahteen rakennussarekkeeseen. Rakennussarekkeita halkovat kapeat kujat, joiden kautta kuljetaan laitureille. Asuntotyyppi poikkeaa tietoisesti Suomenlinnassa totutusta, kuten arkkitehtuurikin. Ratkaisu perustuu paikallisen, suurpiirteisen mittakaavan uusintamiseen oman aikamme arkkitehtuurin keinoin. Rakennusmassat luovat matalan, horisontaalisen jalustan vanhoille, vaaleille rakennuksille. Asuntopihat avautuvat lounaaseen ollen myös tuuliilta suojassa. Asuntojen sijoittelulla olen halunnut suoda merinäköalan mahdollisimman monelle asukkaalle.

Asuntokoot, vaihtoehto A:

2 kpl	4h + k	110m ²
4 kpl	4h + k	100m ²
4 kpl	2h + k	57m ²
2 kpl	1h + k	43m ²
4 kpl	1h + k	41m ²
yht.	16 kpl	1098m ²

Vaihtoehto B muodostuu pääty sisälähdelle suunnatuista paritaloista. Ratkaisu tukeutuu Suomenlinnalle ominaiseen asumistapaan, jossa asuintalot ovat itsenäisiä rakennuskappaleita ja suljettuja asuntopihoja ei ole. Rakennukset ovat puolitoistakerroksisia. Olohuoneet ovat korkeaa tilaa, ja makuuhuoneiden päällä on esim. työtiloiksi sopiva parvi. Asuntokoot, vaihtoehto B:

	5 kpl	4h + k	89m ² + parvi
	9 kpl	2h + k	51m ² + parvi
yht.	14 kpl		904 m ² + parvitilat

Käytettävät materiaalit ja työtavat

Länsi-Mustasaaren historiallisen ympäristön erityisyys asettaa suuria vaatimuksia uusien rakenteiden toteutukselle. Esittämäni materiaalit ja työtavat perustuvat paikalla rakentamiseen sekä pitkäikäisyyteen ja luonnonmukaisuuteen. Pröystäilyä on pyritty välttämään.

Vaihtoehdossa A taloyksiköiden ulkokehä tehdään lämpöeristetyistä betoniharkoista, sisäpihan puoleiset ulkoseinät ovat selluvillatäytteistä, hengittävää rankorakennetta. Julkisivut ovat kimröökillä mustaksi läpivärjättyä rappautusta, sisäpihan puolella helmenharmaaksi peittomaalattua höylälautaa.

Vaihtoehdossa B rakennukset ovat selluvillatäytteistä, hengittävää rankorakennetta. Julkisivut tehdään leveästä, mustalla tervamaalilla käsitellystä kuusilankusta. Vesikatto on mustaksi maalattua, konesaumattua peltiä. Talojen vesikattomuoto ja -materiaali, räystäätömyys ja julkisivujen peittomaalaus ovat kädenojennus paikalliselle rakentamistavalle. Vedenpoisto hoidetaan perinteiseen tapaan jalkarännein, jolloin veden valuminen julkisivua pitkin vältetään.

Molemmissa vaihtoehdoissa sokkelit ovat lautamuottipintaista, tummanharmaata väribetonia. Rantamuri on ns. kivikorakennetta, jossa säänkestävät teräsverkkoaltaat on täytetty kivenlohkareilla. Rakenne on nykyaikainen, mutta luonnonkiven käyttö liittyy sen historiallisiin rantamuureihin. Asuinrakennusten kehysmäiset sisäänkäyntikatokset ovat sisäpinnaltaan lämpimän sävyistä puuta ja ulkopinnaltaan säänkestävää teräslevyä, jota käytetään mm. laivoissa. Näin Valmetin telakkahistoria on läsnä myös uudessa ympäristössä. (kuva 39)

Kuva 39. Säänkestävä teräs on sukua punatiilelle – molemmat saavat värinsä rautaoksidista.

Kuva 40. Graniilinharmaa, tiilenpunainen ja kasvillisuuden vihreys ovat osa Länsi-Mustasaaren värimaailmaa.

Matkailun tarpeiden huomioiminen

Länsi-Mustasaari on luonteeltaan asuinsaari ja paikka rauhalliselle ajanvietolle. Uuden asuntorakentamisen myötä tämä rooli korostuu entisestään. Vierailijoita ei olekaan syytä nykyistä suuremmassa laajuudessa ohjata saarelle. Sen sijaan historiasta kiinnostuneille tulisi järjestää nykyistä paremmat mahdollisuudet perehtyä saaren vähemmän tunnettuihin mutta kiinnostaviin kohteisiin, myös patteri 3:n betoniseen tykkiasemaan.

Tällä hetkellä Suomenlinnakeskuksen järjestämiin opastettuihin kierroksiin ei kuulu käyntiä Länsi-Mustasaarella. Ratkaisu on hyvä, ja periaate tulee säilyttää vastaisuudessaakin. Sen sijaan Länsi-Mustasaaren omalaatuiseen historiaan osana merilinnoitusta voitaisiin tutustuttaa kiinnostuneita esimerkiksi Helsinki-päivän yhteydessä kesäkuussa. Tällaisena päivänä olisi mahdollista kiertää opastetusti muitakin Suomenlinnan vähemmän tunnettuja kohteita.

Väestönsuoja

Suomenlinnan hoitokunnassa on pohdittu mahdollisuutta väestönsuojan rakentamiseen kallion sisään, huoltotunnelin yhteyteen. Kaavoittajankin mielestä joka saarella olisi hyvä olla oma suojansa. Hän korostaa, että turistien ollessa saarella väestönsuojien mitoitus on joka tapauksessa liian vähäinen, vaikka se suomenlinnalaisille olisikin riittävä.⁸⁵ Myös museoviraston mielestä asia kannattaisi tutkia.⁸⁶

Omasta mielestäni väestönsuojan rakentaminen ei ole ajankohtaista juuri nyt, vaan vähät resurssit tulisi osoittaa "maanpäällisiin" asioihin. On myös mahdollista, että väestönsuojien rakentamisvelvoite tulee kokonaan poistumaan Suomesta. Sisäasianministeriö valmistelee parhaillaan väestönsuojajuluetta strategiaa, jonka yhteydessä velvoite tullaan ilmeisesti purkamaan. Väestönsuojia ei tarvita edes varauduttaessa ydinvoimalaonnettomuuksien kaltaisiin uikiin, joissa normaalit sisätilat riittävät yleensä suojautumiseen.⁸⁷

- 1 Restaurointikäsitteistö on jokseenkin vakiintunutta, mutta sanoilla on silti sävyeroja tulkitsijasta riippuen. Eri lähestymistapoja löytyy mm. lähteistä Lindh 2000, s. 23, Koponen 2006, s. 9 sekä osoitteesta <http://www.restaurointi.net/restauroinnista/restauroinnista.htm> (5.3.2006)
- 2 Arkkitehtiryhmä Kråkström Oy 1990, ss. 26-35
- 3 Arkkitehtitoimisto Kari Järvinen ja Timo Airas 1992, ss. 40-45
- 4 Koponen 2006. Koponen nostaa väitöskirjassaan arkkitehtuurin, historian ja paikan erityisyyden täydennysrakentamisen suunnittelun lähtökohdiksi universaalien modernismin sijaan.
- 5 Arkkitehtiutiset 5/2005
- 6 Kevään 2006 aikana telakan suuaukon vanhat kivirakenteet on kaivettu esiin. Suunnittelijana toimii arkkitehti Vilhelm Helander.
- 7 Kauppi 1982, ss. 1-4
- 8 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 237,
- 9 Kauppi 1982, s. 11-15
- 10 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 227-235
- 11 Kauppi 1982, s. 13-16
- 12 Hällström 1986, s. 33
- 13 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 225
- 14 Hällström 1986, s. 33
- 15 Kauppi 1985, s. 13
- 16 Ollus 1985
- 17 Kauppi 1982, s. 30
- 18 Kauppi 1982, ss. 32-36, 50-51
- 19 Kauppi 1982, s. 57
- 20 Gardberg & Palsila 1998, s. 115
- 21 Kauppi 1982, s. 56
- 22 Kauppi 1985, s. 16
- 23 Heiskanen 1978
- 24 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 228-232
- 25 Arkkitehtuurikilpailuja 2/1971
- 26 Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotus 1974
- 27 Lausunnot Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta opetusministeriölle 1975
- 28 Valtioneuvoston päätös Suomenlinnan kunnostuksen ja tulevan käytön periaatteista, muistio 22.11.1975
- 29 Lahdenmäki 1998. Heikki Lahdenmäki on toiminut Suomenlinnan hoitokunnan suunnittelupäällikkönä vuodesta 1990.
- 30 Helander & Henttonen & Simons & Ahlqvist 1987
- 31 Vilen 1995
- 32 Janne Prokkolan haastattelu 6.6.2005
- 33 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 226
- 34 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 226
- 35 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 227-228, Lahdenmäki 2006
- 36 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 229-230, Lahdenmäki 2006
- 37 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 231-232, Lahdenmäki 2006
- 38 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 233
- 39 Heiskanen 1978, s. 15
- 40 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 233
- 41 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 234
- 42 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 234, Lahdenmäki 2006
- 43 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, ss. 235-236, Lahdenmäki 2006
- 44 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 236
- 45 Kauppi 1982, s. 57
- 46 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 237, Lahdenmäki 2006
- 47 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 238, Lahdenmäki 2006
- 48 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 238
- 49 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 239
- 50 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 239
- 51 Heiskanen 1978, ss. 9-10
- 52 Museoviraston rakennushistorian osasto 1997, s. 242
- 53 Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto. Ilmakuva vuodelta 1934.
- 54 Kauppi 1985, s. 9, 16
- 55 Valanto 1974, s. 45
- 56 Venetsian julistus, 12. artikla. Julistus löytyy mm. osoitteesta <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=46998&lan=fi> (13.3.2006)
- 57 Venetsian julistus, 9. artikla
- 58 Venetsian julistus, 9. artikla
- 59 Härö 1986, s. 27. Haastattelun aikaan Jukka Jokilehto toimi ICCROMin (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) arkkitehtonisen konservoinnin kurssin pääopettajana.
- 60 Lilius 1990, s. 20
- 61 Taipale 1990, s. 17
- 62 Museoviraston Suomenlinnan työryhmän työjärjestys-ehdotus 19.8.1976
- 63 Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokouspöytäkirjat 1976-1991
- 64 Arkkitehtuurikilpailuja 2/1985
- 65 Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokouspöytäkirjat 1976-1991
- 66 Museoviraston lausunto Länsi-Mustasaaren uudisrakentamismahdollisuuksien suunnittelemisen esiselvityksestä 1978
- 67 Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1984
- 68 Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1980
- 69 Kauppi 1982
- 70 Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1984
- 71 Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotus 1974, s. 9
- 72 Arkkitehtuurikilpailuja 2/1971
- 73 ausunnot Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä 1986
- 74 Suomenlinnan hoitokunta 1988
- 75 Arkkitehtitoimisto Kari Järvinen ja Timo Airas 1992, ss. 40-45
- 76 Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkkinen-Raunio Oy 1998, ss. 42-45
- 77 Arkkitehtuuritoimisto Kirmo Mikkola & Co 1987, ss. 86-87
- 78 Suomenlinnan hoitokunnan hallinnassa olevat asunnot 1.2.2006

- 79 Heikki Lahdenmäen haastattelu 7.3.2006
80 Rantala 2003
81 Borgström 2000
82 Helander & Henttonen & Simons & Ahlqvist 1987
83 Heiskanen 1978, ss. 10-11
84 Helander & Henttonen & Simons & Ahlqvist 1987, s. 161
85 Prokkola 2005
86 Rosen 2005
87 Mölsä 2005
88 Lausunnot Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta opetusministeriölle 1975
89 Lausunnot Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä 1986

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painetut lähteet:

Ahlqvist, Richard & Helander, Vilhelm & Henttonen, Sauvo & Simons, Tom 1983. Suomenlinnan maisema. Kunnostussuunnitelma. Arkkitehti 3/1983.

A-konsultit arkkitehtitoimisto 1982. Suomenlinnan pientaloalueiden tiivistämissuunnitelma. Suomenlinnan hoitokunta.

A-konsultit arkkitehtitoimisto 1984. Suomenlinnan pientaloalueiden tiivistämissuunnitelma. Arkkitehti 4/1984.

Algreen-Ussing, Gregers 2006. Canons and Crosshairs. A Charter from Kraków. The Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture.

Arkkitehtitoimisto Kari Järvinen ja Timo Airas 1992. Kiinteistö-Oy Suomenlinna. Ison Mustasaaren kauppakortteli. Arkkitehti 7/1992.

Arkkitehtitoimisto Koskinen & Schalin 1998. Kustaanmiekka. Kuninkaanportin portaat. Arkkitehti 5/1998.

Arkkitehtitoimisto Laiho-Pulkinen-Raunio Oy 1998. Inventaariokamari C74. Opastuskeskus. Arkkitehti 5/1998.

Arkkitehtiryhmä Kråkström Oy 1990. Merikasarmi/Ulkoasiainministeriön virastotalo. Arkkitehti 7/1990.

Arkkitehtuuritoimisto Kirjo Mikkola & Co 1987. Rakennus C62. Lisärakennus ja peruskorjaus 1977-85. Arkkitehti 4-5/1987.

Borgström, Jonna 2000. Suomenlinnan matkailija- ja palvelututkimus 2002. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2000:2.

Gardberg, C. J. & Palsila, Kari 1998. Viapori – Suomenlinna. Helsinki.

Haminan kauppatorin ja ympäristökortteleiden kutsukilpailu.

Arkkitehtiutiset 5/2005.

Helander, Vilhelm & Henttonen, Sauvo & Simons, Tom & Ahlqvist, Richard 1987. Suomenlinnan maisema, kunnostussuunnitelma. Helsinki.

Hällström, Olof Af 1986. Sveaborg Viapori Suomenlinna. Tønder.

Hällström, Olof af 1988. Viapori. Artikkelikirjassa Ars – Suomen taide 2. Helsinki.

Hällström, Olof af 1975. Viapori – Suomenlinna. Arkkitehti 2/1975.

Härö, Merja. Restauroinnin ongelmat ja ratkaisut. Jukka Jokilehdon haastattelu. Arkkitehti 4/1986.

ICOMOS 1992. Kansainväliset julistukset. Helsinki.

Kairamo, Erkki & Lahtinen, Reijo 1975. Suomenlinnan käyttösuunnitelma. Arkkitehti 2/1975.

Kairamo, Maija 1971. Restauroimisen periaatteista. Arkkitehti 3/1971.

Kauppi, Ulla-Riitta 1985. Länsi-Mustasaaren rakennushistoria. Helsinki.

Kirsti Kasnio – Merja Härö arkkitehdit Ky 1986. Bastioni Hyve ja sarvilinna Hessenstein. Entistäminen ja peruskorjaus. Arkkitehti 4/1986.

Koponen, Olli-Paavo 2006. Täydennysrakentaminen. Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys. Vammala.

Lahdenmäki, Heikki 1998. Suomenlinnan kunnostustyö. Arkkitehti 5/1998.

Lilius, Henrik 1990. Ihmisen suhde aikaan. Miksi rakennussuojelua tarvitaan. Arkkitehti 7/1990.

Lilius, Henrik 1993. Rekonstruktio restaurointiongelman. Artikkelikirjassa Rakennettu aika. Tammisaari.

Lindh, Tommi 2000. Tyylirestaurointi ennen ja nyt. Arkkitehti 2/2000.

Museoviraston rakennushistorian osasto 1993. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Helsinki.

Museoviraston rakennushistorian osasto 1997. Suomenlinnan rakennusten historia. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 17. Jyväskylä.

Museoviraston rakennushistorian osasto 1998. Valtion rakennusperinnön vaaliminen. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 19. Vammala.

Mölsä, Seppo 2005. Pommisuojien rakentamisvelvoite poistune. Rakennuslehti 16/2005.

Pettersson, Lars 1968. Suomenlinna arkkitehtuurin muistomerkkinä. Artikkelit kirjassa Suomenlinna Sveaborg – Viapori. Helsinki.

Rantala, Kimmo 2003. Asumisen ulottuvuudet Suomenlinnassa. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2003:11.

Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotus 1974. Mikkeli.

Suomenlinnan hoitokunta 1988. Suomenlinna seminar 85. Final report. Helsinki.

Suomenlinnan Kruunulinna Ehrenswardin suunnittelukilpailu. Arkkitehtuurikilpailuja 2/1985.

Suomenlinnan yleinen asemakaavallinen aatekilpailu. Arkkitehtuurikilpailuja 2/1971.

Taipale, Kaarin 1990. Läsnaoleva hetki. Arkkitehti 7/1990.

Valanto, Sirkka 1974. Restaurointiseminaari Suomenlinnassa. Arkkitehti 7/1974.

Painamattomat lähteet:

Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1984. Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvitys. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1980. Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvityksen täydentäminen, asunotkäytöselvitys. Suomenlinnan hoitokunnan arkisto.

Arkkitehdit Ky Gullichsen, Kairamo & Co 1979. Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisselvityksen selvitys- ja luonnosvaihe. Suomenlinnan hoitokunnan arkisto.

Eskola, Amanda 1993. Suomenlinnan telakan yleissuunnitelma. Diplomityö, TKK:n arkkitehtiosasto.

Gullichsen, Kairamo, Vormala Arkkitehdit Ky 1985. Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvitys. Suomenlinnan hoitokunnan arkisto.

Heiskanen, Seppo 1978. Länsi-Mustasaaren venäläisaikaiset patterit. Rakennushistoriallinen katsaus. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Kauppi, Ulla-Riitta 1982. Länsi-Mustasaari. Rakennushistoriallinen katsaus. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Lausunnot Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta opetusministeriölle 1975. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Lausunnot Länsi-Mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä 1986. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Meyer, Peter 1990. Viaporin telakka. Kansainvälinen meri-perinnekeskus Suomenlinnassa. Diplomityö, TKK:n arkkitehtiosasto.

Museoviraston lausunto Länsi-Mustasaaren uudisrakentamismahdollisuuksien suunnittelemisen esiselvityksestä 1978. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Museoviraston Suomenlinnan työryhmän kokouspöytäkirjat 1976-1991. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Ollus, Hanns Heinz 1985. Kirje Mirjam Härölle (Suomenlinnan hoitokunta) 5.8.1985. Suomenlinnan hoitokunnan arkisto.

Suomenlinnan hoitokunnan hallinnassa olevat asunnot 1.2.2006. Suomenlinnan hoitokunta.

Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto.

Valtioneuvoston päätös Suomenlinnan kunnostuksen ja tulevan käytön periaatteista, muistio 22.11.1975. Museoviraston Suomenlinnan arkisto.

Vilen, Seppo 1995. Länsi-Mustasaaren yleissuunnitelma. Alustava luonnos. Suomenlinnan hoitokunnan arkisto.

Internet-sivut:

Suomenlinnan kotisivut: <http://www.suomenlinna.fi/>
Museoviraston kotisivut: <http://www.nba.fi/>
Restaurointikillan kotisivut: <http://www.restaurointi.net/>
Ympäristöministeriön kotisivut: <http://www.ymparisto.fi/>

Haastattelut:

Koskeniemi, Tiina. Arkkitehti, Suomenlinnan hoitokunta. Useaan otteeseen 24.5.2005-
Lahdenmäki, Heikki. Suunnittelupäällikkö, Suomenlinnan hoitokunta. Useaan otteeseen 24.5.2005-
Prokkola, Janne. Arkkitehti, Kaupunkisuunnitteluvirasto. Useaan otteeseen 6.6.2005-
Rosén, Helena. Suomenlinnan intendentti, museovirasto. Useaan otteeseen 31.5.2005-

Sähköpostilähteet:

Lahdenmäki, Heikki 2006. Länskäriajatuksista. Sähköpostiviesti tekijälle 3.2.2006.
Lahdenmäki, Heikki 2006. Re: VS: Länskäriajatuksista. Sähköpostiviesti tekijälle 6.2.2006.
Lahdenmäki, Heikki 2006. Re: länskäri. Sähköpostiviesti tekijälle 9.3.2006.

Kuvalähteet:

Kuvat tekijän ellei toisin mainita.

- Kuva 2. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 9. Hällström 1986, s. 149
- Kuva 16. Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotus 1974
- Kuva 18. Vilen 1995
- Kuva 23. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 24. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 25. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 26. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 29. Arkkitehtuurikilpailuja 2/1985, ss. 10-11
- Kuva 30. Arkkitehtuurikilpailuja 2/1985, s. 1
- Kuva 31. Suomenlinnan hoitokunnan valokuva-arkisto
- Kuva 32. Arkkitehti 5/1998, s. 42
- Kuva 33. Arkkitehti 5/1998, s. 42
- Kuva 34. Arkkitehti 7/1992, s. 42
- Kuva 38. Museoviraston rakennushistorian osasto 1997,
s. 226

Liite 1. Lausunnot Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksesta opetusministeriölle

Länsi-Mustasaarta koskevia poimintoja muutamista lausunnoista.⁸⁸

Bengt Lundsten

Suomenlinnan asemakaavallisessa aatekilpailussa jaetun ensimmäisen palkinnon saaneessa työryhmässä mukana ollut professori Bengt Lundsten kirjoittaa 3.6.1975 päivätyssä lausunnossaan olevansa eri mieltä suunnitelmien tekijöiden kanssa Länsi-Mustasaaren ehdotetun rakennusryhmän suhteen. "Mielestäni rakentamattoman, vain suunnitelmana esiintyvän linnoituksen rekonstruointi muotona, joka väkivaltaisesta pakottaa siihen sijoitetut toiminnot alistumaan tilojensa rajoituksiin ei ole oikea ratkaisu. Lisäksi umpikorttelimaisuus on monessa muussakin suhteessa vieras Suomenlinnalle, jossa maiseman mukanaolo juuri tekee siitä Suomenlinnan. Mielestäni ehdotettu suunnitelma sopisi paremmin Etu-Töölöön kuin Suomenlinnaan."

Asukasliitto Ry

Puheenjohtaja Ilkka Hakalehdon ja pääsihteeri Juhani Pitkäsen 28.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että "vanhojen suunnitelmien mukaan rakennettava ylitehokas asuinrakennusten ryhmä Länsi-Mustasaarella ei anna edellytyksiä nykyaikaisen asumistason saavuttamiselle. Ei ole tarkoituksenmukaista varta vasten rakentaa pimeitä pihoja, joiden asunnoista ei näy kuin vastapäisen rakennusten seinät. Lisäksi rakennusryhmä, joka työntyy lähes mereen, tulee estämään yhtenäisen jalankulkureitin muodostamista Varviahden ympäri. Tältä osin suunnitelmaa on perusteellisesti tarkistettava."

Asuntoreformiyhdistys Ry

Hallituksen puheenjohtaja Teuvo Auran ja sihteeri Ilkka Sumun 28.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa ehdotetaan, että Suomenlinnan asukasmääräksi sopisi ehdotetun 2000 asukkaan sijasta jopa 3500 asukasta.

Ehrens-värd-seura Ry

Puheenjohtaja Jarl Gallenin ja sihteeri Olof af Hällströmin 25.6.1975 allekirjoittamassa lausunnossa puolustetaan Länsi-Mustasaaren uudisrakennussuunnitelmaa "erityisesti siitä syystä, että sen avulla Suomenlinna on mahdollista saada asukasluvultaan elinkelpoiseksi yhdyskunnaksi."

Hotelli- ja ravintolaneuvosto Ry

Puheenjohtaja Aaro Haapion ja asiamies Onni Salon 23.1.1976 allekirjoittamassa lausunnossa esitetään, että Länsi-Mustasaarelle rakennettaisiin "120-150 matkustajahuonetta käsittävä hotelli tarpeellisine ravintola-, kokous-, virkistys- ja

liikuntatiloineen." Lausunnossa ehdotetaan, että asiassa julistettaisiin välittömästi arkkitehtikilpailu. Ajoneuvoliikenne saarelle olisi heidän mielestään järjestettävä tunnelilla Kaivopuistosta, jolloin Länsi-Mustasaarella olisi pysäköintialueet niin maan päällä kuin allakin.

Keskustapuolueen Helsingin piirijärjestö Ry

Toiminnanjohtaja Teppo Niemeläisen 24.6.1975 allekirjoittamassa lausunnossa esitetään, että "Helsingin kaupungin suunnittelulautakunnalle ja sen alaisille virastoille ei pitäisi uskoa Suomenlinnan asemakaavan laatimista. Jos kaupunkisuunnitteluvirasto laatii Suomenlinnan asemakaavan, on todennäköistä, että asemakaava palvelee taloudellisen hyödyn maksimoinnin periaatetta, liike- ja talouselämän etujen edistämistä." Piirijärjestö esittää Länsi-Mustasaaren sopivan erinomaisesti sotilaskäyttöön sen sijaan, että se "suunnitellaan annettavaksi aluerakentajien temmellyskentäksi." "Länsi-Mustasaaren uudisrakentamisesta kuten muustakin vastaavasta uudisrakentamisen suunnittelusta on mitä kiireellisimmin luovuttava."

Merentutkimuslaitos

Osastonjohtaja Aarno Voipion ja toimistopäällikkö Tuula Kuntsin 20.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että Merentutkimuslaitoksen sijoittaminen Länsi-Mustasaarelle on hyvä ratkaisu erityisesti, koska toiminnot sijoittuvat uudisrakennukseen, jolloin "uudenaikaisen tutkimuslaitoksen erikoistarpeet rakentamisvaiheen aikana ovat paremmat kuin siinä tapauksessa, että tilat sijoitettaisiin jo olemassa olevaan, vanhaan rakennukseen."

Lars Pettersson

Professori, entinen Suomenlinnan intendentti Lars Pettersson moittii 24.2.1975 päivätyssä lausunnossaan museovirastolle Suomenlinnan käyttösuunnitelmaehdotuksen puutteellista lähdetietojen merkitsemistä. 27.5.1975 päivätyssä lausunnossaan opetusministeriölle hän kirjoittaa Länsi-Mustasaaren rakennushankkeesta: "Jos v. 1774 lopullisesti keskeneräiseksi jätetty huoltokeskus nyt huomattavalla osalla toteutetaan syntyy Länsi-Mustasaaren ja osittain koko linnoituksen yleissuunnitelmassa ja ilmeessä ratkaiseva muutos kohti tasapainottomuutta, jossa uudet vaaleat volyymit varsinkin mereltä nähtyinä kohtuuttomasti dominoivat muuta linnoitusta. Tarkoittamani tasapainottomuus ei olisi ainoastaan arkkitehtoninen ja maisemallinen vaan myös historiallinen sikäli, että huoltokeskus jäi lopullisesti kesken kohta Ehrens-värdin kuoltua mutta itse asiassa kai jo syksyllä 1765 myssyjen päästyä valtaan. Kun esim. linnoituksen vanhaa hallinnollista keskustaa Susisaarella ei enää voitane rekonstruoida ainakaan monikerroksisilta ja kauimmaksi näkyneiltä osiltaan olisi outoa menetellä näin jo varhain torsoksi jääneen huoltokeskuksen osalta, joka sitä paitsi esiintyi tässä keskeneräisessä mutta silti hyvännäköisessä asussaan jo Kustaa III:n sodan aikana, piirityksessä 1808 ja pommituksessa 1855. Pitäisin erittäin tärkeänä, että käyttösuunnitelmaa Länsi-Mustasaaren osalta vielä tarkastettaisiin siten, ettei ehdotettuja uusia volyymeja lainkaan tarvitsisi rakentaa."

Heikki Brotheruksen ja Aarno Ruusuvuoren allekirjoittamassa, päiväämättömässä lausunnossa painotetaan "ennen kaikkea historiallisen kehityksen luoman miljöön itseisarvoa sen epätäydellisyyksistä ja vioista huolimatta. Rekonstruktio ei liioin vaikuta mielekkäältä käyttötarkoituksen ollessa vanhoista suunnitelmista täysin poikkeava."

Rakennustaiteen seura

Puheenjohtaja Aarno Ruusuvuoren ja sihteeri Irma Lounatuoren 9.6.1975 saapuneeksi päivätyssä lausunnossa todetaan Länsi-Mustasaaren suunnitelmista: "Asuntokannan lisäämistä silmällä pitäen liittyy suunnitelmaan asemakaavaliselta perusidealtaan erittäin mielenkiintoinen, mutta samalla ympäristövaikutustensa vuoksi radikaali ratkaisuehdotus. Huolimatta sen historiallisesta lähtökohdasta rakennustaiteen seura pitää ajatusta niin arveluttavana, että sen toteuttamiseen ei pitäisi ryhtyä eikä suunnittelua näin ollen kannata jatkaa. Näin silläkin riskillä, että asuntolisäystä ei voitaisi muualla toteuttaa." Yleisesti Suomenlinnasta todetaan: "Vaikka kaikki rakennustoimenpiteet saarella vaikuttavat sen kokonaiskuvaan, rakennustaiteen seura tahtoo korostaa suunnitelmaan sisältyvien rekonstruktioehdotusten ongelmallisuutta. Koska niihin toteutettuina kiistatta sisältyy myös epäonnistumisen mahdollisuus, tuntuu varmimmalta pyrkiä kokonaisuudessaan välttämään tällaisia ratkaisuja."

Suomen arkkitehtiliitto SAFA

Puheenjohtaja Pentti Pantzarin ja toiminnanjohtaja Pentti Kostamon 3.6.1975 allekirjoittamassa lausunnossa ei oteta varsinaisesti kantaa rekonstruktiosuunnitelmiin. Lausunnossa kuitenkin kehoitetaan harkitsemaan jokaisen uudisrakennustoimenpiteen tarpeellisuutta ja pidetään perusteltuna "sellaisen aikataulun valitsemista (...), jonka mukaan uudisrakennusten rakentaminen aloitettaisiin aikaisintaan seuraavan vuosikymmenen jälkipuoliskolla", jotta mm. asukasluvun riittävän pitkällä aikavälillä tapahtuva tarkistaminen voidaan suorittaa.

Suomenlinnan hoitokunta

Puheenjohtaja Anneli Mäkisen ja sihteeri Olof af Hällströmin 28.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan: "Uudisrakentaminen on mahdollista ja jopa suotavaa hoitokunnan mielestä esitetyssä muodossa Länsi Mustasaarella."

Suomenlinnaseura Ry

Puheenjohtaja Leevi Nygrenin ja sihteeri Mirja Härön 26.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan: "Suomenlinnaseura yhtyy käyttösuunnitelmassa esitettyyn ajatukseen "huoltokeskuksen" rakennushankkeen toteuttamisesta. Jo tässä yhteydessä korostetaan, että Länsi-Mustasaari tulisi mahdollisimman pitkälle säilyttää suomenlinnalaisten saarena, ts. sinne ei rakennettaisi esiintymis- eikä juhlapaikkaa eikä myöskään ulkoilijoita palvelevia pisteitä. (...) Myös losiisyhteys Länsi-Mustasaari – Susisaari tulisi unohtaa. Saaren asuntokantaa tulisi pyrkiä lisäämään."

Puheenjohtaja Matti Lähdeojan ja järjestösihteeri Sauvo Hentosen 14.7.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan: "Luonnonvarainen kasvillisuus rajoittuu Länsi-Mustasaaren, Susisaaren ja Kustaanmiekan lounaiseen rantakaistaan, jossa sillä on suuri maisemallinen merkitys. Varsinkin Länsi-Mustasaarella on ällistytävän hyvin säilynyttä merenrantakasvillisuutta. Joidenkin osien erityistä suojelua, esimerkiksi tallauksen estämistä aitaamalla, olisi harkittava."

Valtion rakennustaidetoimikunta

Varapuheenjohtaja Asko Salokorven 30.5.1975 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että "Länsi-Mustasaaren ehdotettu uudisrakentaminen alkuperäisten 1700-luvun linnoitussuunnitelmien pohjamuotoja seuraamalla ei muistomerkin hoidon tai antikvaarisen kokonaisuuden kannalta ole tarpeen. Nimenomaan tällä alueella uudisrakentaminen kuitenkin on mahdollista, mm. siksi, että alue on riittävän kaukana historiallisista keskusalueista (Kustaanmiekka, Susisaari). Uudisrakennukset eivät tuhoaisi mitään olemassa olevia muistomerkkejä." Lisäksi esitetään, että "antikvaariset syyt eivät vaadi Länsi-Mustasaaren historiallisen rakennusryhmän täydentämistä, mutta eivät estäkään sitä. Rakennusryhmän täydentämisen mahdollisuus on nähtävä uusien asuntojen tarpeen taustaa vasten. Talojen sijoitus siten, että ne likimäärin rajaavat aukioita, on tärkeää. Rantavarustuksen ratkaisu vaikuttaa tilaohjelmaltaan ylimitoitetulta, eikä kuitenkaan ole kysymys selvästä vanhan suunnitelman rekonstruktiosta. Olisi harkittava kevyempää rantavarustuksen aikoinaan tarkoitettua sijoituksen merkitsemistä maastoon esim. muurein ja istutuksin. (...) Eteläisimmän asuntoaukean nykyisen maaston tasoitus on tarpeettoman kaavamaisesti tehty."

Olof af Hällström

Suomenlinnan intendentti Olof af Hällström kirjoittaa 19.6.1975 päivätyssä lausunnossaan, että rekonstruoinnin tavoitteena on pidettävä "Suomenlinnan linnoitussuunnitelmien osina syntyneiden tai niihin kaavallisessa mielessä luontevas- ti liittyvien eri ikäisten kerrostumien muodostaman kokonaisuuden selkeyttämistä". Hällström pitää Länsi-Mustasaaren linnanpihojen rekonstruointia niin keskeisenä hankkeena, että siitä luovuttaessa olisi koko käyttösuunnitelma laadittava uudestaan. Hän katsoo, toisin kuin käyttösuunnitelmaehdotuksen tekijät, että Suomenlinnan kunnostamisen päätavoitteeksi asetettu kunnostaminen kansainväliseksi ja valtakunnalliseksi nähtävyydeksi ei ole mahdollista ilman "selkeätä rekonstruointiohjelmää". Hän ei tosin pidä Länsi-Mustasaaren hanketta varsinaisesti rekonstruointina, koska "rakennukset eivät aikaisemmin ole olleet olemassa", eikä myöskään uudisrakentamisena, koska "piirustukset ovat 200 vuotta vanhat". Hällström toteaa, että hanke ei sovi nykyajan kategorioihin. Hän pitää hanketta "antikvaarisesti harvinaisen mielenkiintoisena ja mieltä kiehtovana", sekä toteaa sen merkitsevän vanhan rakennuskannan näkökulmasta ilmeistä parannusta. "Ne ovat nykyään eräänlaisia yksittäisiä torsoja, joilta puuttuu keskinäinen yhteys. Ehdotettu uudisrakentaminen sulauttaisi ne suurempaan kokonaisuuteen". Sen sijaan hän epäilee, että

uusi rakennuskompleksi olisi mahdollisesti ollut ylimitoitettu jo Ehrensvärdin aikana eikä välttämättä niveltäisi Suomenlinnaan kokonaisuutena. Epärealistista suurusuuntaisuutta Hällström pitää Ehrensvärdin toiminnan luonteenomaisena piirteenä. Toisaalta hän toteaa rakennuskompleksin sijaitsevan linnoituksen ääri laidalla, kaukana pääreiteistä. Rakennusten eri-ikäisyyttä hän ei pidä ongelmallisena, sillä "rakennukset patinoituvat pian, eikä seuraava sukupolvi enää pitäne rakennusten eri-ikäisyyttä kokonaisuuden arvoa alentavana tekijänä. (...) Pihanpuoleisen bastionirintaman toteuttaminen yksikerroksisena rakennuksena on suunnitelman onnistumisen kannalta ratkaisevan tärkeää. Täten korostuu näet alkuperäisen suunnitelman keskenjääneisyys, nimenomaan varustusten osalta, samalla kun täyteen korkeuteen rakennetut asuintalot liittävät harvat vanhat talot mielekkääseen kokonaisuuteen." Vaihtoehtona esitettyä bastionirintaman maastoon merkitsemistä hän ei pidä mahdollisena, sillä "saman suunnitelman eri osia on rakennettaessa pidettävä jotakuinkin samanarvoisina." Toisin kuin käyttösuunnitelmaehdotuksessa esitetään, hänestä puolustusmuuri olisi rakennettava luonnonkivisenä, kuitenkin ilman vesilistaa, jotta rakennus näyttäisi kesken jääneeltä. "Historialliselta monumentilta vaaditaan, että sen tulee olla aito. Ensi näkemältä rekonstruointiajatus on ristiriidassa aitousvaatimuksen kanssa. Tähän voidaan kuitenkin huomauttaa, että se on kokonaisuus, jonka tulee olla aito – ei jokaisen yksittäisen osan." Rekonstruoinnin periaatteista Hällström kirjoittaa: "Jos rekonstruoitavan varustuksen rakennushistoriassa on todettavissa useita rakennusvaiheita, on rekonstruoinnin lähtökohdaksi otettava ajallisesti viimeinen, alkuperäisen käyttösuunnitelman mukainen asu." Yhteenve-tona hän toteaa: "Syvennyttyäni perusteellisesti ongelmakenttään, olen tullut siihen vakaumukseen, että katson voivani varauksitta suositella projektia toteutettavaksi Suomenlinnan keskeisenä uudisrakentamishankkeena."

Opetusministeriön johtopäätös

Opetusministeriön 13.10.1975 päivätyssä muistiossa tehdään lausunnoista hämmästyttävä johtopäätös: "Käyttösuunnitelmaehdotuksen tärkeimmät uudisrakentamisalueet eivät saatujen lausuntojen valossa ole ristiriidassa Suomenlinnan historiallisen ympäristön suojelun kanssa. Esimerkiksi ehdotuksen huomattavin uudisrakentamiskohde Länsi-Mustasaarella sijaitsee riittävästi erillään Suomenlinnan varsinaisesta historiallisesta keskusalueesta. Lisäksi sen toteuttaminen noudattaa alkuperäistä linnoitus-suunnitelmaa, joka esiintyi vielä myöhäisissä venäläisen kauden yleissuunnitelmissakin."

Liite 2. Lausunnot Länsi-mustasaaren restaurointi- ja täydennysrakentamisselvityksestä

Länsi-Mustasaarta koskevia poimintoja muutamista lausunnoista.⁸⁹

Yhteiskuntasuunnittelun seura Ry

Puheenjohtaja Marjut Kirjakan ja sihteeri Monica Tennbergin 7.10.1986 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että "res-

tauroinnissa tulee lähtökohtana pitää Suomenlinnan historiallista kerroksellisuutta, ts. eri rakennusvaiheiden tulee näkyä lopputuloksessa, ei ainoastaan jonkin tietyn, valitun kauden." "Mahdollisen täydennysrakentamisen tulee olla selvästi alisteinen vanhalle ympäristölle. (...) Sisälahti on oleellinen osa Suomenlinnan maisemaa eikä se kestä Länsi-Mustasaaren rannan voimakasta muokkausta eikä uudisrakentamista. Eräs maisemaa muuttava toimenpide saattaisi kuitenkin tulla kyseeseen: (jalankulku-)sillan rakentaminen Länsi-Mustasaaren ja Susisaaren välille. (...) Ulkopuolisten kävijöiden "huolto" (kahvilat, WC:t jne.) tulee järjestää kuntoon. Kyseisten palvelujen sijoittamisella lienee myös mahdollista ohjata yleisön liikkumista parhaiten kulutusta kestäville alueille." Seura katsoo Suomenlinnan seminaarin raportin sisältävän "runsaasti sellaista materiaalia, joka olisi käyttökelpoista myös muiden säilytettävien miljöökokonaisuuksien korjauksen suunnittelussa."

Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosasto

Osastonjohtaja, professori Osmo Lapon 28.10.1986 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että "rakennushistoriallinen tutkimus liian yksipuolisesti on syventynyt Ruotsin kauden rakennushistoriaan." Lappo muistuttaa venäläisen kauden toteutumattomista suunnitelmista. Jatkosuunnittelussa tulisi hänen mielestään edetä mallin 1 mukaan, koska muut vaihtoehdot "tuhoaisivat osan historian vuosirenkaista saarella, sekä lisäksi tekisivät väkivaltaa saaren nykyiselle luonteelle ja luonnolle. (...) Asukasmäärän lisäämiseksi arkkitehtiosasto ehdottaa tutkittavaksi erittäin varovaista uudisrakentamista kohdan 4. mukaan, kuitenkin siten, että rakennukset olisivat venäläisen kauden kaltaisia vaatimattomia asuinrakennuksia." Itäisen rantamuurin rakentamista osasto pitää mahdollisena.

Rakennustaiteen seura

Puheenjohtaja Riitta Nikulan ja sihteeri Inkeri Makkonen-Naukkarisen 31.10.1986 allekirjoittamassa lausunnossa esitetään, että "mikäli uutta rakentamista välttämättä tarvitaan, sen on edelleen lähdettävä vain oman ajan todellisista tarpeista ja tähdättävä mahdollisimman korkealuokkaiseen rakennustaiteelliseen lopputulokseen. (...) Tuhoutuneiden rakennuskerrostumien uusi rakentaminen ei ole perusteltua. Länsi-Mustasaaren tapauksessa keskeinen huoltorakennus (tarkoittaen ilmeisesti itäistä puolustusmuuria) voitaisiin ehkä säilyttää maisemassa parhaiten hellävaraisen merkitsemisen periaatteella. Esitetty puu- tai pensasrivi tuntuu järkevältä. Sellainen saattaa antaa myös luontevat puitteet uusille rakennuksille, jos niitä todella tarvitaan."

Museovirasto

Ylijohtaja C. J. Gardbergin ja vt. osastonjohtaja Heikki Havaksen 4.12.1986 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, ettei huoltokeskushankkeen jälkeistoteutus ole perusteltu.

Helsingin kaupunki

Puheenjohtaja Ylermi Rungon ja sihteeri Taisto Ruotsalaisen 13.1.1987 allekirjoittamassa Helsingin kaupungin kaupunki-

suunnittelulautakunnan lausunnossa yhdytään selvityksessä esitettyyn kannanottoon, jonka mukaan "Länsi-Mustasaaren nykytilanne on hyväksyttävä lähtökohdaksi. Uudisrakentamisen tulee olla alisteisessa asemassa suojeltavaan kohteeseen nähden. Rakennustoimenpiteiden tulee korostaa Suomenlinnan historian ominaispiirteitä." Lausunnossa viitataan myös Suomenlinnan seminaarin suosituksiin, joiden mukaan "restaurointityössä ei millekään aikakaudelle pidä antaa etusijaa toisen kustannuksella."

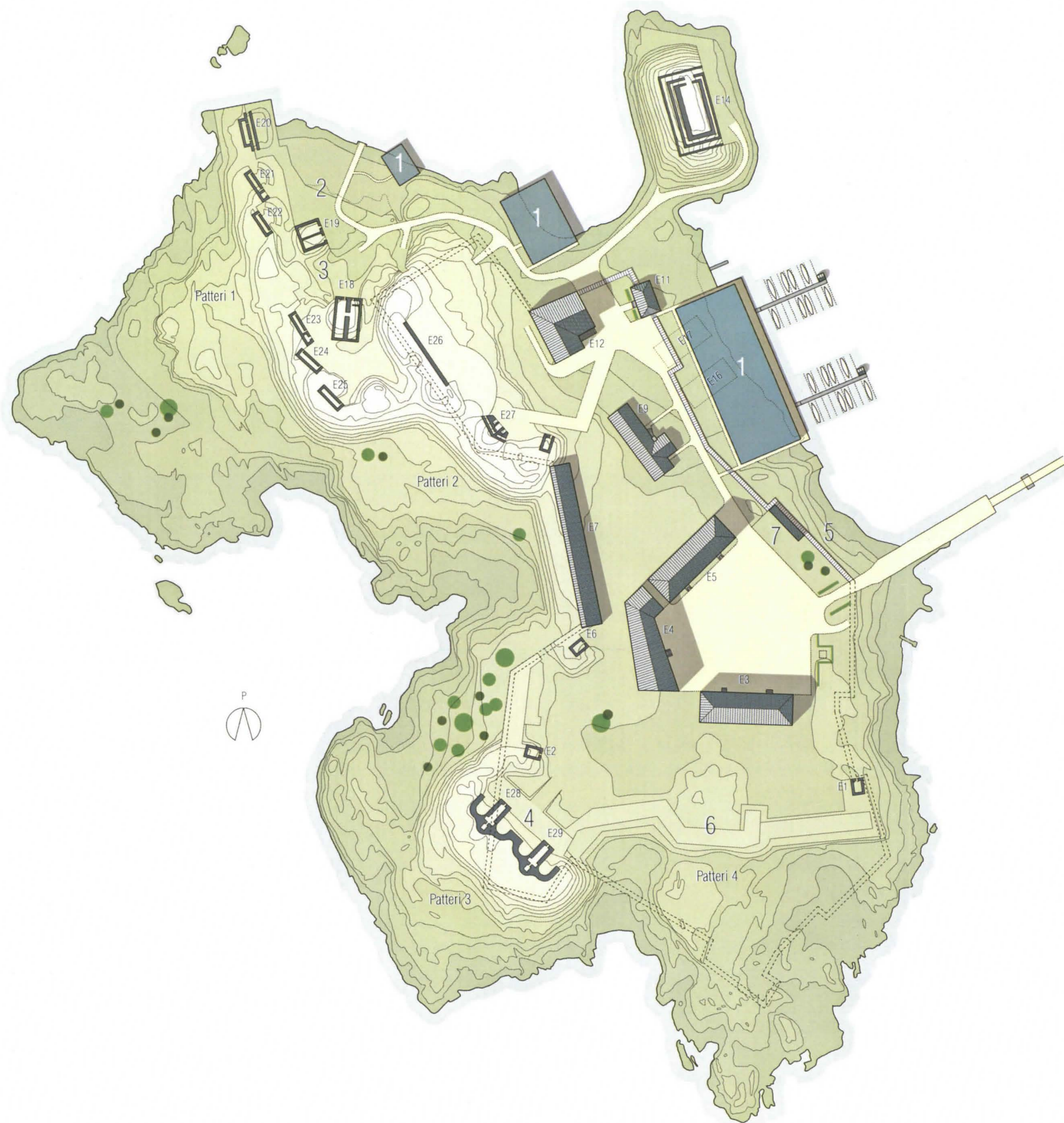
Puheenjohtaja Laura Collanin ja sihteerin Anja Nuutisen 21.8.1986 allekirjoittamassa Helsingin kaupunginmuseon lausunnossa yhdytään selvityksen näkökantaan, että "saaren nykytilanteen tulisi olla restauroinnin ja kunnostuksen lähtökohta." Täydennysrakentamisesta museo toteaa, että sen tulisi olla "ympäristöönsä sopeutuvaa "uudisarkkitehtuuria"."

Suomenlinnaseura Ry

Puheenjohtaja Irma Airton ja varapuheenjohtaja Lasse Hämäläisen 26.3.1987 allekirjoittamassa lausunnossa todetaan, että "suomenlinalaisten ja varsinkin länsimustalaisten kannalta paras vaihtoehto on säilyttää nykyinen miljöö ja ilmapiiri mahdollisimman aitona." Lausunnossa toivotaan tyhjinä olevien tilojen kunnostamista asuinkäyttöön ja pienten asuntojen yhdistämistä perheasunnoiksi. "Palveluiden riittävä tarjonta olisikin varmistettava esim. lisäsubventiolla valtion taholta." Lausunnossa muistutetaan myös Länsi-Mustasaaren roolista suomenlinalaisten omana virkistysalueena suurimpien turistivirtojen keskittyessä pääsaarille.

Olof af Hällström

Olof af Hällströmin 10.12.1986 allekirjoittama lausunto osoittaa entisen ruotsalaisen ajan rekonstruoinnin kiivaan puolustajan tulleen uusiin ajatuksiin. Hällström kirjoittaa: "Olen aikaisemmassa vaiheessa ollut sitä mieltä, että täydentävä rakentaminen vuoden 1753 puitteissa saattaa tulla kysymykseen, mutta tutkittuani lähemmin tätä suunnitelmaa erään kirjallisen työn yhteydessä olen vakuuttunut siitä, että se ei missään muodossa sovi jälkeistoteutettavaksi. Asemakaavallisen aatekilpailun ohjelmaa laadittaessa oli Länsi-Mustasaaren kohdalla lähtökohtana nimenomaan saaren historiallinen rakennuskanta. Sitä pidettiin torsomaisena ja näin ollen päätettiin tutkituttaa mahdollisuudet sen jälkeistäydentämiseen. Säilyneeseen rakennuskantaan liittymättömät, vain piirustuksina säilyneet venäläiset ym suunnitelmat jätettiin luonnollisesti oitis keskustelun ulkopuolelle."

Länsi-Mustasaaren itä- ja pohjoisrannoilta on sijoitettu kolme uutta, selkeästi rajattua rakennusarekettä, jotka yhdessä vanhojen rakennusten kanssa muodostavat ihmisen kokoista ympäristöä. Kokonaisomittelu noudattaa saarelle ominaista suurpiirteistä mittakaavaa. Rakennusarekoiden selkeällä rajaamisella ja työntämisellä rantaviivasta hieman ulos olen halunnut korostaa niiden asemaa uusina toiminnallisina ja arkkitehtonisina yksiköinä. Lärännalta on purettu kaksi 1960-luvulla rakennettua puuparakkia (E16-17). Rantalaiturin yhteyteen on sijoitettu purjeverensatama.

Patteri 1:n vieressä ranta Länsi-Mustasaaren pohjoisosassa on nykyiseen epämääräisessä asussa. Suurin osa 1960-luvulla rakennetuista rantamuurista tuhoutui tai joutui kyttemään peittämiseksi 1900-luvun kuluessa. Olen esittänyt vanhan rantamuurin kalvanista seinä ja työntämisestä tarvittavilla osin, mikä jäsentäisi hajanasta rantaympäristöä.

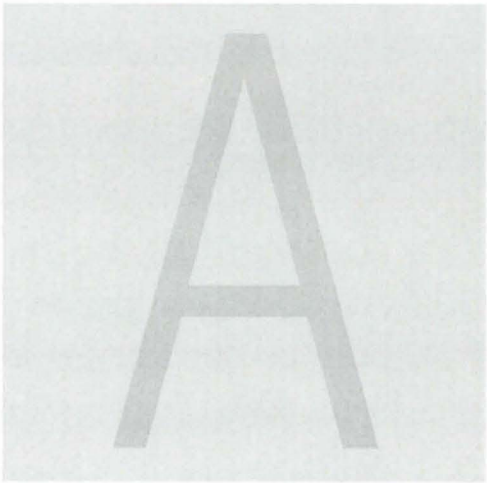
Maalla peitetyt ammusvarastot E18 ja E19 ovat kunnostuksen tarpeessa. E18 on tyhjiällä ja E19 on väliaikaisesti vuokratuna moottoripyöräkerhoille. Olen muuttanut vuonna 1967 rakennettua kellarit kanoottien ja muiden pienvenien kunnostus- ja säilytystilaksi. Uusi käyttö ei vaadi raskaita muutoksia lähinnä asiantuntijien sähkön, veden ja lämmön tuomista tiloihin.

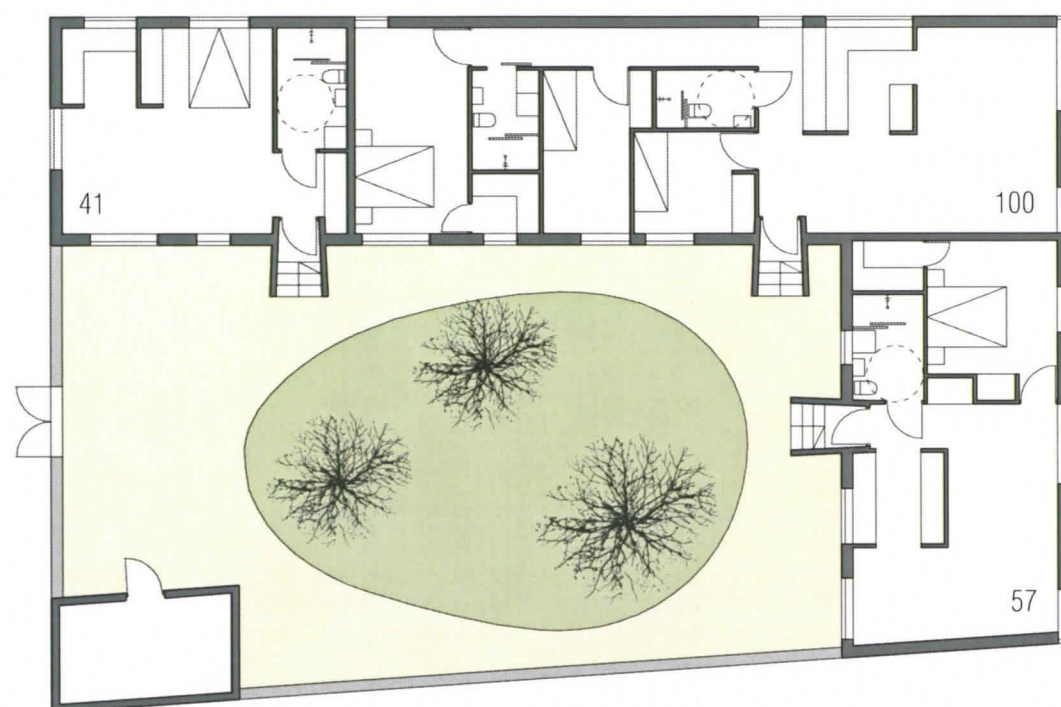
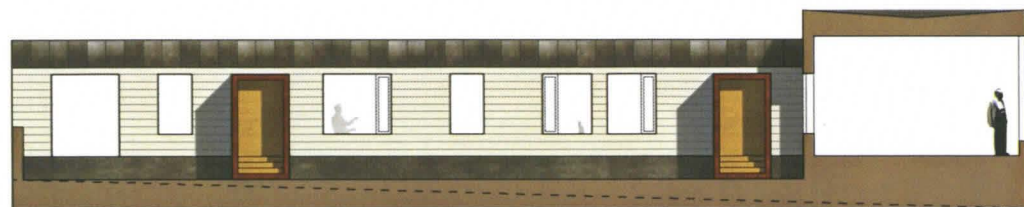
Betonirakenteinen, erityisen hieno tykkiasema patteri 3:ssa on pahasti rapistunut. 1900-luvun vaihteessa rakennettu tykkiasema on tyhjiällä ja suljettuna vierailijoilta. Betonirakenteet tulisi dokumentoida ja kunnostaa, jonka jälkeen avata kohde yleisölle. Kunnostamisessa on varottava ylikorjaamista, jotta sadan vuoden patina ei kokonaan häviä.

1700-luvulla rakennettu puolustusmuuri purettiin venäläisellä kaudella ilmeisesti uusien tykkipatterien rakennusaineeksi. Osa muurista jäi nurmavallien sisään. Olen merkinnyt sillan ja leptomorakennuksen välisen muurilinjan maastoon ympäristön eheyttämiseksi ja sen kertovuuden lisäämiseksi. Merkitseminen toteutetaan tiepinnan tasossa olevana, massiivisena värabetonilaattarakenteena. Pengermuurin etupinta on säännöstävää teräslävyä. Myös tielinjausta tarkistetaan siten, että sorapintainen tie ja muurilinja muodostavat eheän kokonaisuuden. Muurilinja ja vieraisen nurmipinnan välillä on maastosta riippuen noin puolen metrin korkeusero, joka luomallaan varjoilla voimistaa rajapintaa ja samalla muodostaa paikkoja istuskelulle. Muu osa muurilinjasta on esitetty katkoviivalla.

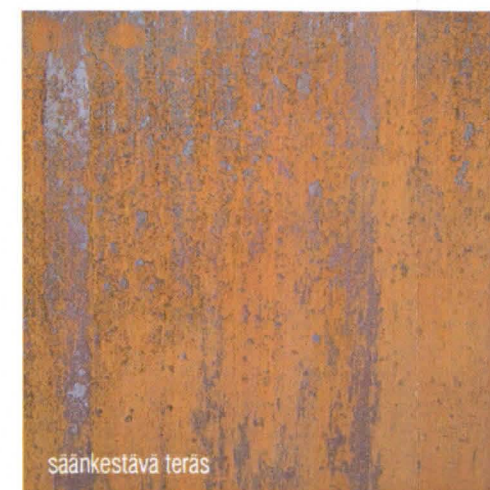
Saaren jätetuolto ei vastaa esteettisiä eikä toiminnallisia vaatimuksia. Jäteastiat ovat laivassa ja sijainnilla on liian kaukana sillasta. Olen sijoittanut uuden jätetuonimen ja poltustorakotuksen rajaamaan kasamipihaa.

Meritielästä tehty ja turpeella peitety patteri 4 on osittain tuhoutunut 1900-luvun aikana maan- ja veden vaikutuksena. Olen esittänyt patterin palauttamista 1800-luvun asuun. Palauttamisen eheytyä venäläisajan, maisemallisesti hienon vaihtelun. Se myös parantaa kasamipihaa pienimastoa.

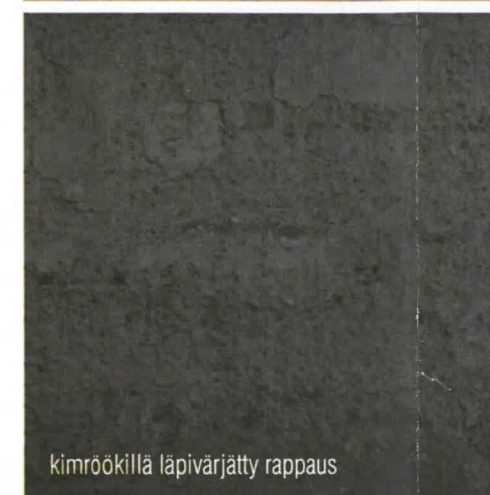
Pohja ja julkisivu 1:200

säänkestävä teräs

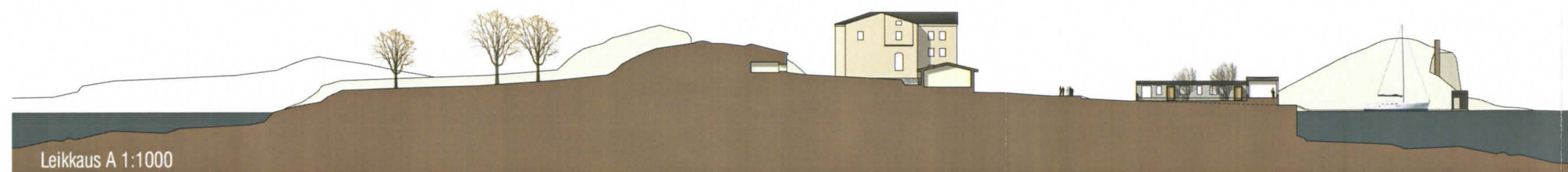
tervamaalilla käsitelty kuusilankku

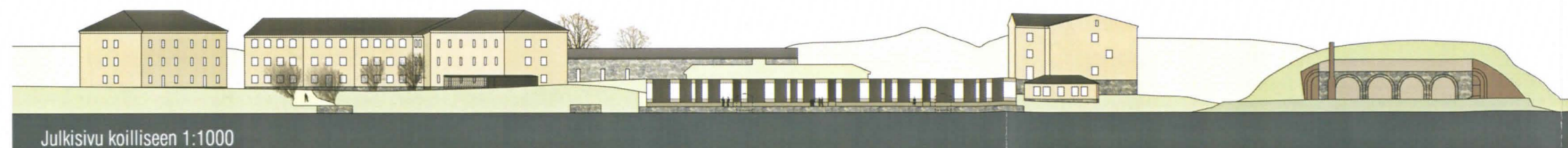
kimröökillä läpivärjätty rappaus

lautamuottipintainen väribetoni

Leikkaus A 1:1000

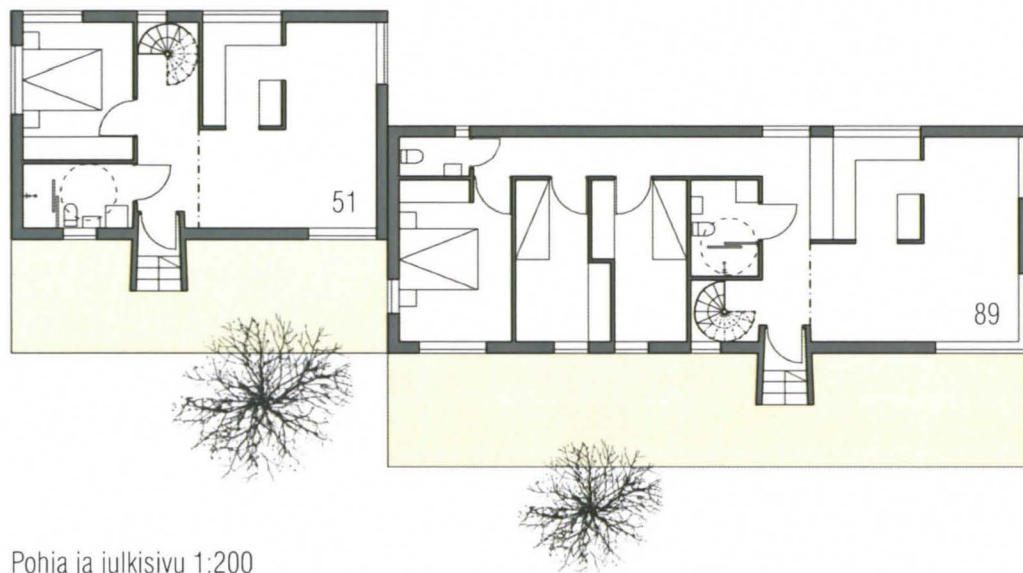
Julkisivu koilliseen 1:1000

Näkymä nurmivalleilta uusille asuinrakennuksille. Taustalla Pikku Mustasaari sekä Iso Mustasaari kirkontorneineen.

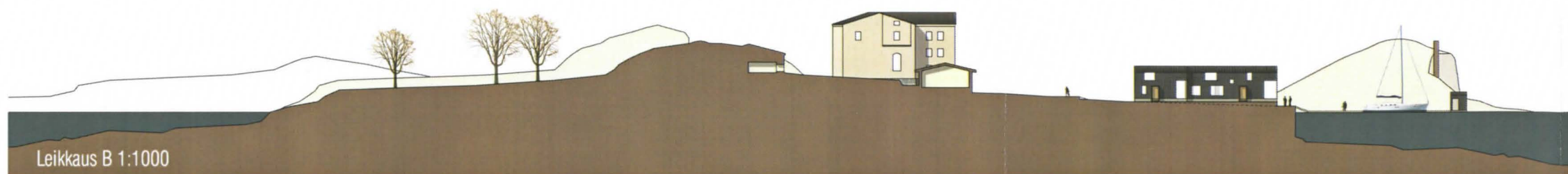

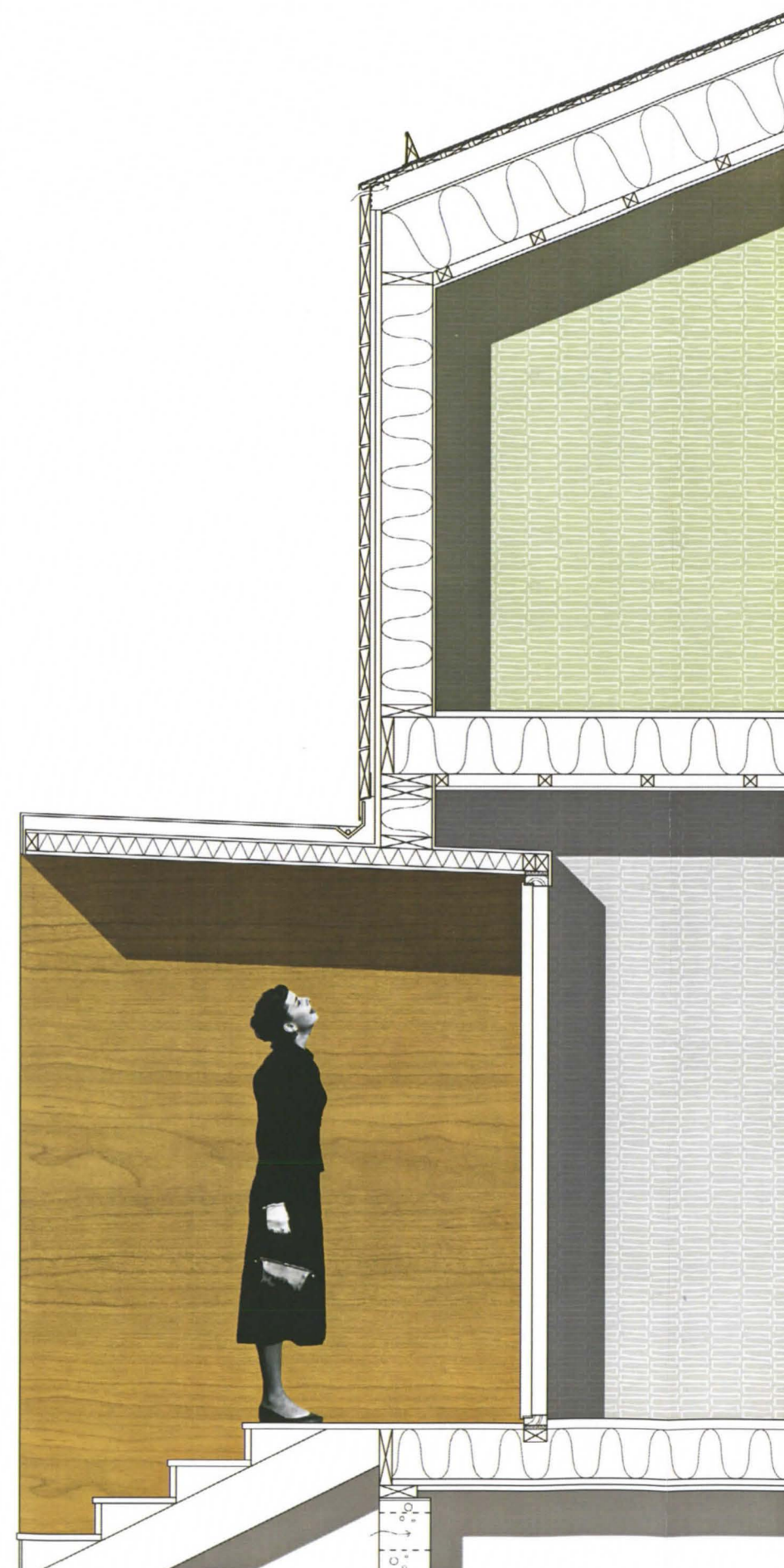

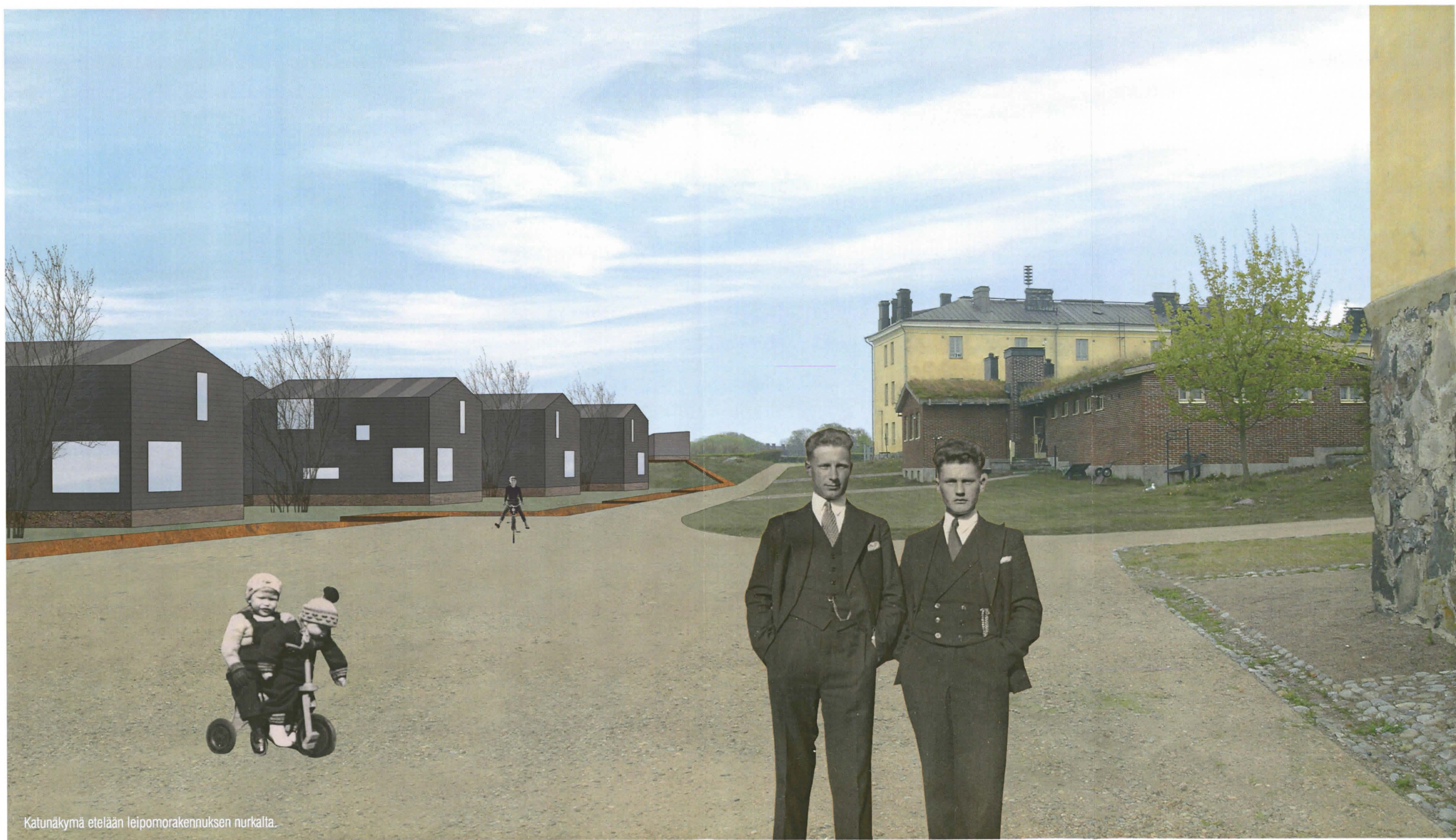
B

Pohja ja julkisivu 1:200

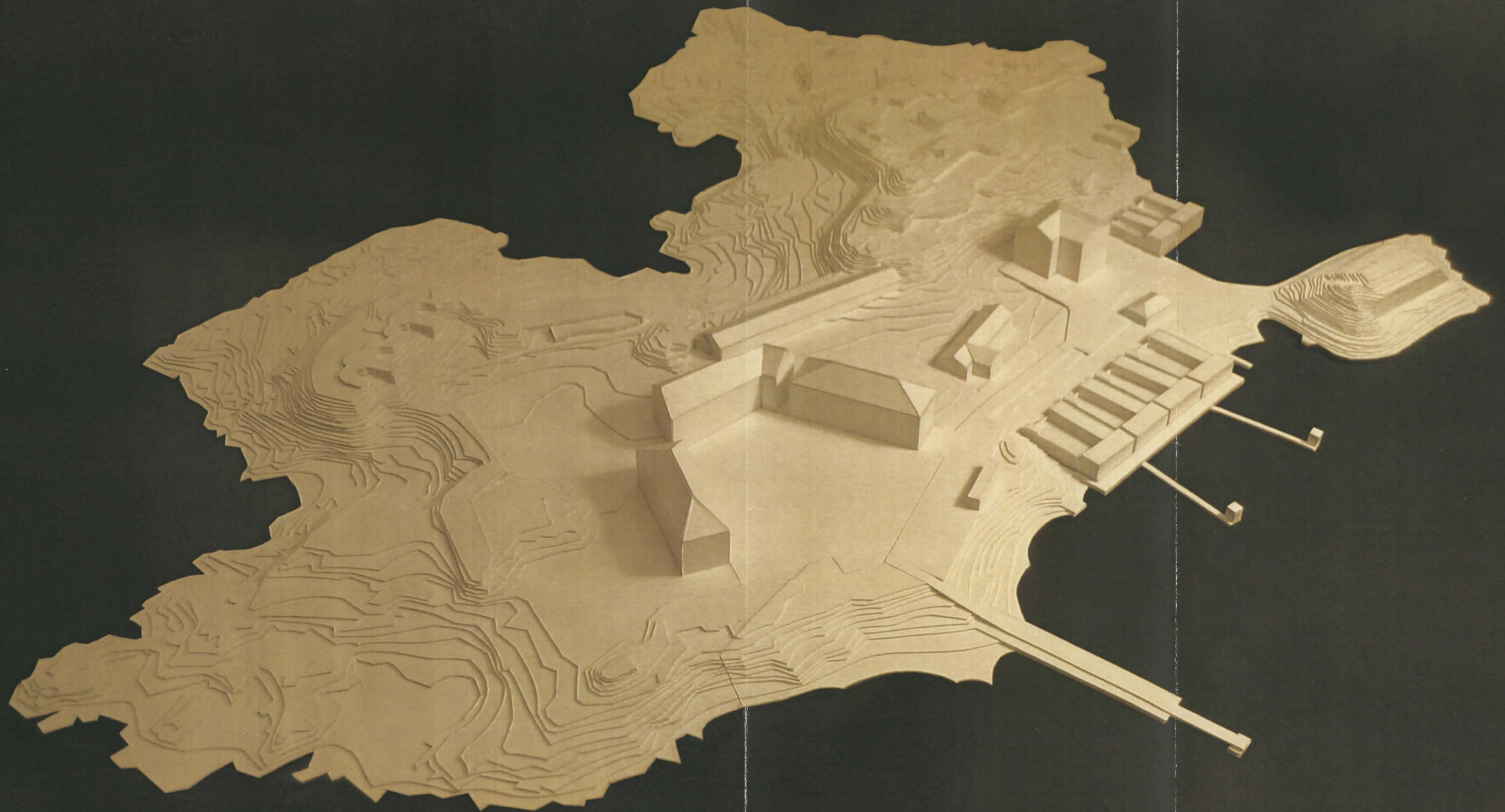

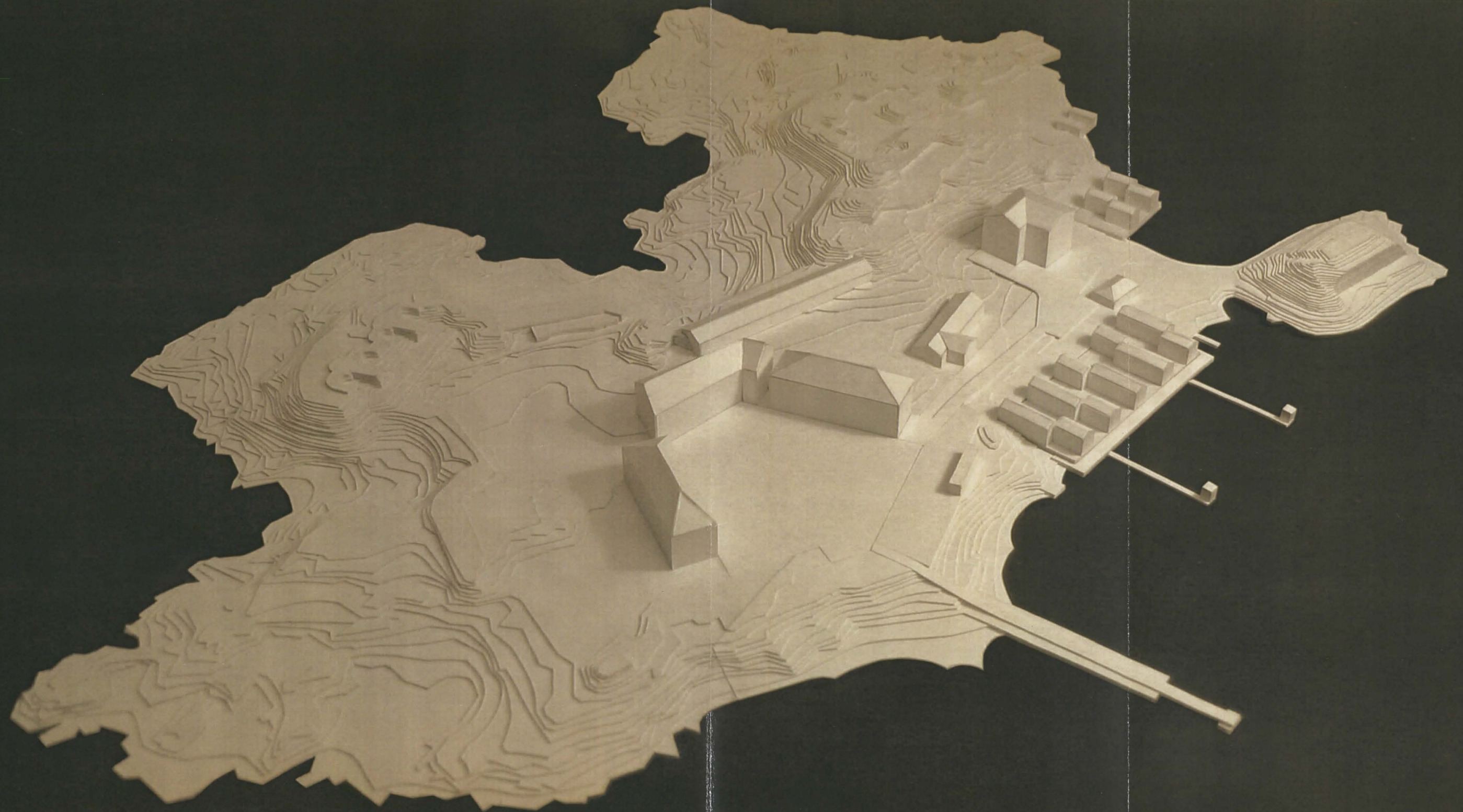

Katunäkymä etelään leipomorakennuksen nurkalta.

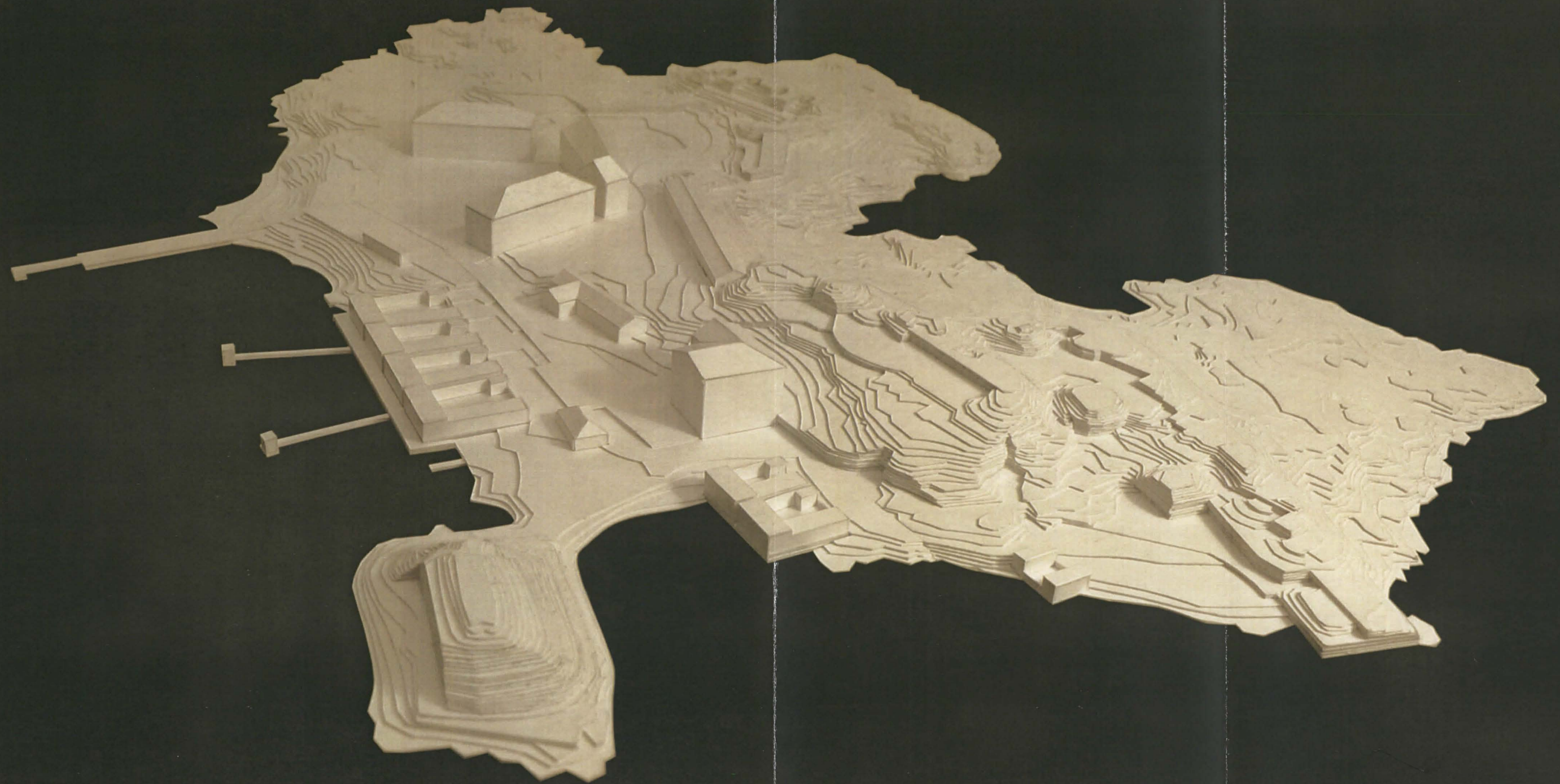
Länsi-Mustasaari kaakosta.
Vaihtoehto A.

Länsi-Mustasaari kaakosta.
Vaihtoehto B.

Länsi-Mustasaari pohjoisesta.
Vaihtoehto A.

Länsi-Mustasaari pohjoisesta.
Vaihtoehto B.

